

Tartu Ülikool
Õigusteaduskond
Eraõiguse instituut
Tsiviilõiguse õppetool

Sandra Reinsalu

Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse menetlus

Magistritöö

Juhendajad
Magister iuris Anto Kasak
Professor Paul Varul

Tartu
2012

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse vajalikkus ning olemus.....	7
1.1. VÕLGADE ÜMBERKUJUNDAMISE JA VÕLAKAITSE VAJALIKKUS	7
1.1.1. Ülemaailmse majanduskriisi mõju võlgade ümberkujundamise seaduse loomisele.	7
1.1.2. Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse rakendamine Eestis	10
1.2. MAKSERASKUS JA KOHUSTUSED, MIDA SAAB ÜMBER KUJUNDADA	20
1.2.1. Makseraskustes isiku mõiste ja olemus	20
1.2.2. Erinevate võlgade ümberkujundamise võimalikkus	23
2. Võlgade ümberkujundamise avalduse menetlusse võtmine	31
2.1. VÕLGADE ÜMBERKUJUNDAMISE AVALDUSE FORMAALSED EELDUSED	31
2.1.1. Formaalsed ja materiaalsed eeldused	31
2.1.2. Avalduse vormid.....	31
2.1.3. Avalduse lisad	35
2.2 VÕLGADE ÜMBERKUJUNDAMISE MATERIAALSED EELDUSED.....	38
2.2.1. Ajutine makseraskus.....	38
2.2.2. Kohtuvälised läbirääkimised.....	44
2.2.3. Elukoht	46
3. Võlgade ümberkujundamise avalduse menetluse võtmisest keeldumine.....	50
3.1. AVALDUSE MENETLUSSE VÕTMISEST KEELDUMINE IMPERATIIVSETEL ALUSTEL	50
3.1.1. Välja on kuulutatud võlgniku pankrot.....	50
3.1.2. Võlgnik on varem võlgadest vabastatud	51
3.1.3. Võlgnik ei ole makseraskustes.....	53
3.1.4. Formaalsed puudused	56
3.2. AVALDUSE MENETLUSSE VÕTMISEST KEELDUMINE MATERIAALSETEL ALUSTEL.....	58
3.2.1. Kaalutusõiguse alusel	58
3.2.2. Kohtuväliste sammude astumise kohustus	61
3.2.3. Võlgnik on esitanud oluliselt ebaõigeid või ebatäielikke andmeid.....	62
3.2.4. Võlgnik keeldub esitatud andmeid vandega kinnitamast või kohtu nõutud täiendavaid andmeid esitamast	66
3.2.5. Võlgnik on mõistetud süüdi seaduses ettenähtud kuriteos	67
3.2.6. Võlgnik on avaldanud ebaõigeid andmeid.....	68
3.2.7. Võlgnik on tahtlikult teinud võlausaldajaid kahjustavaid tehinguid.....	69
Kokkuvõte	71
Summary	75
Kasutatud allikad	81
KASUTATUD KIRJANDUS	81
KASUTATUD VÄLISRIIKIDE ÕIGUSAKTID	83
KASUTATUD SISERIIKLIKUD ÕIGUSAKTID.....	84
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	84
KASUTATUD MUUD ALLIKAD	85

Sissejuhatus

Tänapäeva õiguskord, nagu ka meie ühiskond, on kiirelt arenev, dünaamiline ja globaliseeruv. Protsessid ühiskonnas ning sotsiaalne tellimus on tinginud vajaduse täiendavate regulatsioonide järgi valdkondades, kus varasemalt Eesti õiguskorras pole põhjalikku õiguslikku regulatsiooni eksisteerinud. Eesti taasiseseisvumisest on möödunud kakskümmend aastat ehk eestlane on pidanud selle ajaga õppima toime tulema turumajanduse tingimustes kõige pakutavaga. Eelkõige peab käeoleva töö autor silmas turumajanduses krediiditurul pakutavaid tooteid ja teenuseid. Toodete, teenuste valik ja maht aina kasvas, kuid tarbijat ei õpetatud käituma krediiditurul vastutustundlikult ega selgitatud kohustuste võtmisel kaasnevaid ohte ja riskitegureid. Eesti senise aja kõige aktiivsemaid laenuraha eest kodu soetamisi sai alguse 2000.aastate alguses. Eesti Pank ja valitsus küll üritasid tarbijaid hoiatada liigse laenamise tagajärjel tekkida võivatest riskidest, kuid nagu tänane majandusolukord näitab, ei kõlanud hoiatussignaal piisavalt valjult. 2004.aastal kirjutati ajakirjanduses palju majanduskasvust ja tundus, et aina kiirenev keskmise palga tõus ja töötajate defitsiit ei lõppegi kunagi. Ajakirjanduses võtsid sõna erinevate pankade juhtivtöötajad ja enamus neist avaldasid arvamust, et kodulaen on investering, mis täidab õilsaid eesmärke, mitte põhjendamatu riski võtmine.¹

Nimetatud protsessid ühiskonnas ning sellest tingitud eraisikute laenukoormuse mahu oluline kasv tõi endaga kaasa vajaduse regulatsiooni järgi, mis kaitseks ootamatult makseraskustesse sattunud isikuid võlausaldajate omavoli eest. Olukorrale lahenduse pakkumiseks ning eraisikute kaitse suurendamiseks töötas Riigikogu õiguskomisjoni juurde loodud laiapõhjaline töörühm eesotsas Ken-Marti Vaher'ga välja võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse eelnõu (edaspidi VÕVS).² Nimetatud seaduse eesmärgi sätestas VÕVS § 1 lg 1, mille kohaselt oli seaduse eesmärk makseraskustes füüsilisele isikule (võlgnikule) tema võlgade ümberkujundamise võimaldamine, et ületada makseraskusi ja vältida pankrotimenetlust. Seejuures arvestatakse nii võlgniku kui ka tema võlausaldajate õigustatud huve.

Seega oli seadusandja eesmärgiks luua läbi seaduse laiapõhjaline kaitse võlgnikule võimaliku makseraskuste perioodiks, vältimaks pankrotimenetlust. Lisaks eeltoodud eesmärkidele on

¹ T. Tänavsuu. Pangad hoiavad julgelt laenuralli tuure üleval. Eesti Päevaleht. - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.epl.ee/news/eesti/pangad-hoiavad-julgelt-laenuralli-tuure-uleval.d?id=50994021>, 1.05.2012.

² Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seadus. - RT I, 06.12.2010, 1.

seadusandja sätestatud üheks eesmärgiks ka võlausaldajate õigustatud huvide kaitse. Nimetatud õigustatud huvide kaitse eesmärk on põhjendatav rahvusvahelisest üldpõhimõttest – *pacta sunt servanda*³ – tulenevast ideest, mille kohaselt on lepingud täitmiseks kohustuslikud.

Seaduseelnõu loomise ajal loodeti, et see seadus hakkab leevendama makseraskustes inimeste olukorda, kes on sattunud makseraskustesse, töö kaotuse vms tõttu. Tegelikkus ehk kohtutele esitatud avalduste arv aga näitab, et võlgade ümberkujundamise menetlus ei ole Eestis omaks võetud ja need vähesed, kes loodavad sellest seadusest abi saada, seda siiani saanud ei ole. Eesti õiguskorras eksisteerib autori hinnangul seadus, mille sisu ning tähtsus üksikisikule on oluline, kuid, mis ei suuda teatud põhjustel vastata ootustele. Autor loodab, et seadusloome ja kehtiva seaduse sh selle alusel tehtud praktika analüüs võimaldab pakkuda välja lahendusi, mis teeks seaduse kohaldatavuse eesmärgipärasemaks. Töö autor leiab, et oluline on välja selgitada põhjused ning analüüsida põhjuste tagamaid, miks reaalselt isikud, kes loodavad abi saada ja vajavad seda, seda kahjuks ei saa. Autor on seisukohal, et nimetatud analüüs on arvestades isikute ootusi ning tegelikku olukorda vajalik ning seetõttu ka aktuaalne tänapäeva õiguskorras.

Tulenevalt eeltoodust leiab magistr töö autor, et käesolev magistr töö teema on aktuaalne. Kahetuhandete aastate keskpaigas võtsid paljud pered kodulaenu ja lootsid, et suudavad seda teenindada ka järgmised kakskümmend aastat, kuid tegelikkuses on need isikud seoses majanduskriisiga sattunud olukorda, kus kodulaenu kohustuse täitmiseks on sissetulekud liiga väikesed või lausa olematud. Majanduskriisi alguses leidis seadusandja, et kaitsta füüsilisi isikuid pankrotimenetluse eest, tuleb luua seadus, mis leevendaks eelkõige kodulaenuvõlgnike olukorda. Tänapäevaks on VÕVS kehtinud veidi üle aasta ja tegelikkus näitab, et seaduse peamist eesmärki – kodulaenuvõlgnike olukorra leevendamine- ei ole VÕVS-iga suudetud täita.

Käesoleva magistr töö eesmärgiks on välja selgitada see, kas võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse menetluse rakendamine täidab oma eesmärgi. Magistr töö hüpoteesina väidab autor, et võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse menetlus ei aita makseraskustes olevaid võlgnikke taassotsialiseerida majanduskeskkonda. Magistr töö eesmärgi saavutamiseks, arvestades magistr töö piiratud mahtu, on autor analüüsinud võlgade ümberkujundamise regulatsiooni menetlusse võtmise aspektist, kuna esimese seaduse jõustumisaasta jooksul ei ole võlgnikud pääsenud edasi avalduse menetlusse võtmisest võlgade ümberkujundamiseni.

³ R. Narits. Kontinuiteet ja *actus contrarius* printsiip. Lk 107. - Juridica, 1993/V.

Oma hüpoteesi tõestamiseks ja töö eesmärkide saavutamiseks on autor töö jaganud kolme ossa. Esimeses osas käsitleb autor võlgade ümberkujundamise eeldusi, makseraskuste ja isiklike kohustuste mõisteid. Esmalt seetõttu, et seaduse vajalikkuse ja seaduses leiduvate põhimõistete käsitlemine on vajalik lähtuvalt töö hüpoteesis sätestatud probleemi lahendamiseks ja võlgade ümberkujundamise avalduse menetlusse võtmise aspektist.

Teisalt seetõttu, et Eesti õiguskorras on võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seadus kehtinud vaid aasta. Seega on eesti keelse kirjanduse maht nimetatud seaduse ja põhimõistete õigusteoreetiliste aluste käsitlemisel pigem marginaalne, kui tooniandev. Lähtuvalt eeltoodust ja töö hüpoteesist on autor seisukohal, et põhjendatud on esimeses peatükis käsitluse all olevad põhimõisted ning seaduse vajalikkuse käsitlemine.

Teises peatükis käsitleb autor võlgade ümberkujundamise avalduse menetlusse võtmist. Vastavalt VÕVS-i regulatsioonile peab võlgniku avaldus vastama nii tsiviilkohtumenetluse seadustikus (TsMS)⁴ sätestatud nõuetele kui ka VÕVS-i enda regulatsioonile. Juhul, kui avaldus ei vasta nõuetele, jätab kohus avalduse menetlusse võtmata. Menetlusse võtmata jätmine tähendab eelkõige seda, et võlgnik ei saa seda võlakaitset, mida ta seaduselt ning õigussüsteemilt ootas. Menetlusse võtmine on oluline kohtu poolne toiming võimaliku võlakaitse rakendamise seisukohast lähtuvalt. Autori hinnangul on seetõttu oluline võlgniku poolt esitatavale avaldusele sätestatud tingimuste täitmise vajalikkus ning võimalikkus, lähtuvalt TsMS ja VÕVS regulatsioonist. Lisaks analüüsib autor lisasid, mis on vajalikud avalduse esitamise ning menetlusse võtmise aspektist.

Kolmandas peatükis käsitleb autor võlgade ümberkujundamise avalduse menetlusse võtmisest keeldumise tingimusi, menetlusse võtmise tagajärjel ümberkujundamiskava kinnitamist. Eeltoodud asjaolud on võlakaitse ja võlgade ümberkujundamise menetluse puhul esmased, mis võiksid koheselt nõ keelustada edasise menetluse. Autor keskendub avalduse menetlusse võtmisest keeldumise sätete analüüsimisele, kuna Eestis on enamus esitatud avaldustest jäetud menetlusse võtmata ühel või teisel seaduses toodud põhjusel. Seega on keeldumise alused põhilised, miks VÕVS ei paku sätestatud eesmärke ning laiapõhjalist kaitset, kui seadusest oli eeldatud.

⁴ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I, 2005, 26,197 ... RT I, 28.12.2011, 44.

Käesoleva magistritöö koostamisel on autor kasutanud töös püstitatud eesmärkide saavutamiseks võrdleva ja analüütilist meetodit. Võrdleva analüüsi meetodit kasutades on autor eelkõige uurinud Soome, Taani ja Eesti võlgade ümberkujundamise või võlakorraldusseadusi. Soome võlakorraldusseadust on kasutatud ühe suue eeskujuna Eesti võlgade ümberkujundamise seaduse väljatöötamisel, mistõttu on vajalik Soome vastavate normide võrdlemine töös analüüsitavate võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse normidega. Taani võlgade ümberkorraldamise menetlus oli Euroopa esimesi, taanlaste seadus jõustus 28.aastat tagasi, millest tulenevalt on autor eelkõige analüüsinud Taani seaduse kohtuväliste läbirääkimiste kohustuslikkuse ja vabatahtlikkuse aspektist.

Käesoleva töö koostamisel on kasutatud peamiselt Euroopa ja Ameerika füüsilise isiku maksejõuetusõigusega tegelevate ekspertide artiklite ja kogumikega, peamiselt Johanna Niemi, Jason Kilborn, Nick Hulsi ja Udo Reifneri teostega. Tulenevalt töö eesmärgist on autor pidanud vajalikuks analüüsida kehtivat regulatsiooni ja selle tekkelugu, mistõttu on läbi töötatud ka avalikult kättesaadavad materjalid võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse loomise kohta. Oluliseks allikaks on ka esimese ja teise astme kohtupraktika Eestis, kuigi teine ega kolmas kohtuaste pole muutnud esimese kohtuastme kohtupraktikat.

1. Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse vajalikkus ning olemus

1.1. Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse vajalikkus

1.1.1. Ülemaailmse majanduskriisi mõju võlgade ümberkujundamise seaduse loomisele

2000.aastate alguses hakkas majandus tõusma, mis tähendas seda, et inimeste sissetulekud suurenesid ja seeläbi hakkasid inimesed rohkem tarbima. Avanenud krediidituru võimalusi kasutades suurenes tarbimine lisaks oma rahale ka laenuraha eest. See tähendas, et inimesed sõlmisid kõiksuguseid lepinguid, alates mobiiltelefoni järelemaksulepingust kuni 30-aastase kodu ostmiseks võetud laenulepinguni. See omakorda tähendas, et valdav enamus inimesi võttis endale tehinguga kohustuse rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtte *pacta sunt servanda* täitmiseks.

Lehman Brothers Holdings Inc. pankrot, mis kuulutati välja 2008. aasta septembris mõjutas Euroopa Liidu kui ka Eesti finantsseisundit. Üldiste arusaamade kohaselt loetakse USA investeerimispanka Lehman Brothers pankrotti ülemaailmse finantskriisi alguseks.⁵ Eestis andis alanud majanduskriis eelkõige tunda avalikus sektoris maksutulude vähenemise ja kulude kärpimise kaudu ning erasektoris koondamiste kaudu, milles jäi tööst ilma väga suur osa tööealisest elanikkonnast. Töötute arvuga paralleelselt kasvas nende inimeste arv, kes pidid seisma silmitsi olukorraga, kus pere sissetulekute vähenemise tõttu ei oldud enam võimelised jätkama endises ulatuses kohustuste tagasimaksmist võlausaldajatele majanduse kõrghetkel kodu ostmiseks või eluaseme korrastamiseks võetud laenudest. Töötuks jäämise ja sissetulekute vähenemise kõrval pidid inimesed hakkama saama veel ka pidevate hinnatõusudega, mida muuhulgas põhjustas 01.01.2011.aastal Eesti liitumine eurotsooniga koostöös majanduskriisiga.⁶ 2007. aasta hilissuvel alanud finantsturgude kriis, mis on tänaseks kasvanud suurimaks majanduskriisiks pärast suurt depressiooni, on otseselt seotud üldise laenukoormuse, sh füüsiliste isikute laenukoormuse kasvuga.⁷

⁵ K. Kerstna-Vaks. Pankrotikohtuniku mõtteid majanduskriisist, pankrotilainest, seadusloomest ja maksejõuetusmenetluse probleemidest – tagasisivaade 2009. aastale. Lk 25. Kohtute aastaraamat 2009.

⁶ Rahapoliitika ja majandus. Hetkeseis ja ettevaade. Nr 2/2011. Lk 22. - Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.eestipank.info/pub/et/dokumendid/publikatsioonid/seeriad/ylevaade/2011_02/rpy_211.pdf 1.05.2012. V. Rääsk. Toorme hinnatõus ei ole järele andnud. - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.eestipank.info/pub/et/press/Press/pressiteated/pt2011/01/pt0107a?ok=1> 1.05.2012. Kas üleminek eurole põhjustas hinnatõusu? Arusaamad ja tegelikkus. Euroopa Komisjon. - Kättesaadav arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication6796_et.pdf 1.05.2012.

⁷ K. Siibak. Vastutustundliku laenamise põhimõte. Lk 704. – Juridica 2009/X.

Majanduskriisi tajumisel hakati Eestis lisaks erasektorile koondama ja kulusid kärpima ka avalikus sektoris. Näiteks tõsteti 2009.aasta esimesest päevast Eestis riigilõivusid avalduse kohtusse esitamisel ja mujal peaaegu kaks korda kõrgemaks, kui need olid olnud majanduse kõrghetkel. Samas kohtunike ja kohtuametnike palgakärpeid riigilõivude suurendamine siiski ära ei hoidnud. Nii kohtunike kui ka kohtuametnike palku kärbiti 8%, hiljem kärbiti kohtuametnike palka veel 7%. Majanduskriisi tõttu vähenes kohtute töötajate arv koondamiste tõttu 30 inimese võrra.⁸

Majanduskriisi tõttu vähenesid inimeste sissetulekud, kuid suurenesid kulutused toiduainetele ja kütusele, kuna Euroopa Komisjon kutsus liikmesriike üles tõstma erinevate toodete aktsiise. Nii tõstetigi näiteks diisli, sigarettide ja alkoholiaktsiisi, mis omakorda põhjustas enamuse toiduainete hinnatõusu, kuna tööstuses on kõik sõltuvad kütuse hindadest.

Toiduainete ja transpordikulude tõus tähendas paljude jaoks sattumist olukorda, kus pere toimetulek muutus järjest raskemaks. Paljudes Euroopa riikides pakuvad riigid minimaalseid elutingimusi enda elanikele. See tähendab, et riik peab tihti kaudselt hoolitsema oma vara kaotanud võlgnike eest. Kui erasektori võlausaldaja saab lihtsalt peatada raha sissenõudmise ja kanda see oma kuludesse, siis avalikul sektoril on palju kaugeleulatavam vastutus. Näiteks, kui inimesed tõstetakse välja nende kodudest, kuna nad on ei jõua maksta renti või kommunaalmakseid, siis riik peab pakkuma nendele alternatiivmajutust, kuna paljudes riikides ei ole aktsepteeritav, et inimesed elavad tänaval. Sel viisil on ühiskonnal vastutus füüsiliste isikute võlgnevuste ees.⁹ Võlgade ümberkujundamine või ka restruktureerimine on vajalik ühiskonnale, kuna muidu peab ühel hetkel makseraskustesse sattunud isikut ja tema perekonda üleval pidama hakkama kogu maksumaksjate ring, sest isikule tuleb hakata maksma sotsiaaltoetusi.¹⁰

Majanduslangus puudutas enam neid leibkondi, kus suur osa sissetulekust kulus laenu teenindamisele. Tulemused näitavad, et majapidamiste laenuõudlus kasvas kiiresti aastatel 2004-2007 ning alanes järsult (35%) 2009. aastal võrreldes 2008. aastaga. Kui veel 2008. aastal soovis järgneva aasta jooksul laenu, liisingut, järelmaksu või krediitkaardi krediiti kasutada 28% majapidamistest, siis 2009. aastal langes see osakaal kümnendi madalaimale

⁸ A. Öunpuu. Riigilõivu määrad tsiviilkohtumenetluses. Lk 379. - Juridica 2011/V.

⁹ U. Reifner, jt. Overindebtedness in European Consumer Law. Principles from 15 European States. Lk 86. Books on Demand GmbH, Norderstedt. 2010.

¹⁰ J. Kilborn. Twenty-Five Years of Consumer Bankruptcy in Continental Europe: Internalizing Negative Externalities and Humanizing Justice in Denmark. Lk 5. - Kättesaadav arvutivõrgus: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1419488, 1.05.2012.

tasemele ehk 18%-le. Majandus hakkas 2010. aastal küll uuesti kasvama, kuid majapidamiste laenuõudlus püsis jätkuvalt tagasihoidlik.¹¹

Rahvusvahelise uuringufirma GfK poolt 2009.aasta aprillis läbiviidud uuringu kohaselt selgus, et kolmandikul Eesti elanikest vanuses 15-74 on võetud laen, mida praegu tagasi makstakse. Neist omakorda peaaegu veerand (23%) väitsid, et viimase poole aasta jooksul on tekkinud laenumaksete tasumisel raskusi. See teeb kokku 8% Eesti elanikest vanuses 15-74 aastat.¹²

Ülemaailmsest majanduskriisist lähtuvalt hakati mõtlema nendele, kes kaotasid töö ja pidid toime tulema ainult sissetulekutega, mida maksis riik töötuks jäänud isikutele või kohalik omavalitsus sotsiaalabi taotlevatele isikutele. Autori arvates saabus majanduskriis Eesti inimeste jaoks sama ootamatu lainena kui majandusbuum aastaid varem, mistõttu inimesed ei osanud käituda ootamatult olukorras, kus algselt oli neil käes ootamatult palju vabadust krediiditurul tegutsemiseks.

Ootamatult olid inimesed sattunud olukorda, kus leibkondade sissetulekud kahanesid mitmetes kordades ja võetud kohustusi ei olnud enam võimalik teenindada ka kõige parema tahtmise juures. Seega pidid inimesed hakkama mõtlema, kuidas nad on võimelised täitma enda võetud kohustusi, sest kui sissetulekud puuduvad on võimatu teha väljaminekuid. Isikud sattusid olukorda, kus kohustus laen tagastada oli lepingu allkirjastamisega võetud ning tihtipeale ka eluase tagatiseks pandud, kuid majanduslik olukord ei võimaldanud *pacta sunt servanda* kokkuleppest kinni pidada. Pidevalt kasvav majandus koos liberaalse laenupoliitikaga oli tekitanud turvatunde ning säästmise tundus tarbetu tegevusena. Seega tekkis olukord, kus isikud eeldasid ning otsisid kaitset riigilt. Kaitse pakkumiseks töötati välja ja võeti vastu VÕVS, mille eesmärgiks oli pakkuda makseraskustes füüsilistele isikutele võlgade ümberkujundamise võimaldamist ja pankrotimenetluse vältimist. Nimetatud seaduse vastuvõtmine pidi pakkuma füüsilisele isikule kaitset, mida riik saaks ja võiks võimaldada tekkinud majandusliku languse olukorras.

¹¹ J. Meriküll. Majapidamiste laenukäitumine krediitida taastamise tingimustes. Eesti Panga Toimetised No 2/2012. - Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.eestipank.info/pub/et/dokumendid/publikatsioonid/seeriad/uuringud/_2012/_2_2012/index_wp212.html?ok=1 1.05.2012.

¹² Sööt, M. 8% Eesti täisealistest elanikest on viimase poole aasta jooksul kogunud raskusi laenumaksete tasumisel. Juuli 2009. GfK Custom Research Baltic. - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.gfk.lv/et/node/392>, 1.05.2012.

1.1.2. Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse rakendamine Eestis

5. aprilli 2011.aastal jõustunud VÕVS on Eestis ja põhjamaades omalaadne. Varasemalt puudus Eestis maksejõuetusõiguse seadus, mis lubaks analoogiliselt juriidilistest isikutest ettevõtjatega lahendada võlgnike probleeme. Võlgade ümberkujundamise juures tuleb silmas pidada, et seaduse eesmärgiks on eelkõige pakkuda alternatiivi pankrotimenetlusele. Pankrotimenetluse kui maksejõuetuse regulatsioon, mis ei hõlma võlgade ümberkujundamist, küll aga võlgadest vabastamist, on Eesti õiguskorras olnud juba 2004.aastast.

Eestis kehtib pankrotiseadus juba 1992.aastast.¹³ Eesti Vabariigi taasiseseisvumisele järgnevalt vastu võetud pankrotiseadus reguleeris küll füüsiliste isikute pankrotimenetlust, kuid selles puudusid sätted, mis oleksid reguleerinud füüsilise isiku kohustustest vabastamist. Olukorda muudeti 2004. a, pankrotiseaduse uue redaktsiooniga (edaspidi PankrS)¹⁴, mis sisaldas muuhulgas ka võlgadest vabastamise menetlust. Füüsiliste maksejõuetute isikute pankrotimenetluse lõppeesmärgiks 2004. a vastu võetud seaduse kohaselt oli kohustustest vabanemise menetluse läbi vabaneda kohustustest, seaduses ettenähtud aja jooksul.

Füüsiliste isikute pankrotimenetlused ei ole Eestis olnud väga populaarsed, kuna on arvatud, et pankrotimenetlus vintsutab ja paneb võlgniku kannatama, muuhulgas kahjustab võlgniku mainet ja ei luba tal osaleda majandustegevuses, st võlgnik saab ärikeelu.¹⁵ Professor Paul Varul on avaldanud ajakirjanduses, et pankrot on äärmuslik abinõu, mis ei tee kedagi õnnelikumaks ega lahenda olukorda sisuliselt. Pankrot ega sellele järgnev võlgadest vabastamise menetlus ei aita võlausaldajaid, ka saab võlgnik seitse-kaheksa aastat vintsutusi, mis võivad tema elu oluliselt rikkuda.¹⁶

Seega leidsid tunnustatud eksperdid, et Eestis kehtiv pankrotiseadus ei ole piisav lahendus füüsilistele isikutele, kes on sattunud võlgnevusse. Kuna eksperdid rõhutasid, et pankrotimenetlus on kadalipp või lausa vintsutus, siis rõhutati, et Eesti õiguskord vajab füüsilist isikut rohkem säästvate menetlust, mis siiani puudus. Siit tulenevalt hakkasid

¹³ Pankrotiseadus. – RT 1992, 31, 403 ... RT I 2003, 17, 95.

¹⁴ Pankrotiseadus. – RT I 2003, 17, 95 ... RT I, 29.06.2011, 14.

¹⁵ P. Varul. V. Kõve. Kuidas päästa võlgnik pankroti kadalipust. Eesti Ekspress. 19.03.2010. - Kättesaadav arvutivõrgus: www.Ekspress.ee/news/paevauudised/majandus/kuidas-paasta-volgnik-pankroti-kadalipust.d?id=29853761 1.05.2012.

¹⁶ P. Varul. Paul Varul: pankrotikaitse seadus. E24. 3.06.2010. – Kättesaadav arvutivõrgus: www.e24.ee/271562/print/paul-varul-pankrotikaitse-seadus/ 1.05.2012.

parlamendierakonnad välja töötama erinevaid eelnõusid füüsilisest isikust võlgniku olukorra leevendamiseks.

Teoreetilises kirjanduses on asunud seisukohale, et kogu süsteem peaks võlgniku ja muid puudutatud isikuid julgustama pigem vaatama tulevikku, kui hoidma kinni minevikus. Kui integratsioon on esimene eesmärk, siis poliitika ei ole keskendunud minevikule ega küsimusele, kelle süül on võlgnik sellisesse finantsolukorda sattunud. Poliitika peab olema keskendunud sellele, et kuidas see võlgnik suudab ja saab taastada iseseisvuse, et osaleda majanduselus, pigem kui jääda sõltuvaks oma võlausaldajatest või riigi poolt makstavast sotsiaalabist. Võlgadest vabastamine taastab võlgniku teatava enesekindluse tulla toime oma soovide ja tulevaste tegudega, vabana mineviku ängistavatest sündmusest. Enesekindluseta võlgnik võib kaotada isegi selle vähese endast lugupidamise, kuid siin peab sekkuma ja aitama võlgniku niivõrd, et ta mitte ei pööraks ühiskondlikule elule päris selga. Perekondade võlgnevused tekkisid eelkõige seetõttu, et isikutel puudusid võimalused jätkata laenu tagasimakseid ulatuses, mis oli lepingus laenu sõlmimisel kokku lepitud. See andis aga pankadele võimaluse öelda leping üles ja nõuda kogu võlgnevus ühe korraga sisse.¹⁷ Nimetatud eesmärke soovis poliitiline ladvik realiseerida õiguskorras läbi VÕVS-i vastuvõtmise.

Aasta pärast Lehman Brothersi pankrotti algatas Eesti Keskerakond asjaõigusseaduse ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu.¹⁸ Eelnõu algatajad märkisid, et hetkel kehtivate seaduste alusel jäävad inimesed, kes eluasemelaenu tagasi maksta ei suuda, ilma oma tagatisest ning on lisaks sellele veel endiselt krediidasutusele võlgu, kuna praegu valitseva kinnisvaraturu languse tõttu on tagatise väärtus oluliselt vähenenud. Fr Bang Olsen leidis juba 1972.aastal, et võlgnike vähese vara sundtäitmise käigus ületavad tihti sundtäitmiskulud vara müügist saadavat tulu, seega tekkis küsimus, et kas poleks otstarbekam jätta võlgnikule alles tema vara, mitte anda vara müügist saadav väga väike summa sundtäitmist läbiviivale organile ja seeläbi võlausaldajale.¹⁹ Nimetatud eelnõu 21.09.2009.aasta seletuskirja kohaselt on eelnõu eesmärk kaitsta inimesi liigsesse võlaorjusesse sattumise eest ning suurendada pankade vastutust eluasemelaenude väljaandmisel. 13. oktoober 2009.aastal algatas

¹⁷ U.Reifner, jt. op. cit, lk 87.

¹⁸ Riigikogu. Seletuskiri Asjaõigusseaduse ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu juurde. – Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=578SE&koosseis=11, 1.05.2012.

¹⁹ J. Kilborn. Twenty-Five Years of Consumer Bankruptcy in Continental Europe: Internalizing Negative Externalities and Humanizing Justice in Denmark. Lk 4. - Kättesaadav arvutivõrgus: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1419488, 1.05.2012.

Sotsiaaldemokraatlik Erakond asjaõigusseaduse ja pankrotiseaduse muutmise seaduse eelnõu. Asjaõigusseaduse ja pankrotiseaduse muutmise seaduse eelnõu ette valmistanud Riigikogu liige Hannes Rumm märkis, et eelnõu eesmärk on lõpetada olukord, kus paljud eluasemelaenu võtnud pered kaotavad oma kodu, kuid jäävad endiselt pangale võlgu suuri summasid.²⁰

Lepingut sõlmides ei eeldata, et kogu võlgnevust võidakse nõuda korraga, ühe osamaksena tagasi, pärast seda, kui raha on ära kasutatud. Näiteks auto ostmisel, kui laenuvõtja on ostnud auto ära, siis laenuvõtja jääks koheselt likviidsusprobleemi ja satuks ülelaenamise ohvriks, kui temalt nõutaks kogu laenusumma tagastamist ühe korraga. Seega viimase otsuse, kas isik on ülelaenanud või mitte, saab teha iga võlausaldaja eraldi. Kui isik on maksejõuetus olukorras oma maksetega kõigis liikmesriikides, siis iga puudutatud võlausaldajal on õigus leping üles öelda ja nõuda varasemat tagasimakset. See annab võlausaldajatele väga suure otsustusõiguse, kuna on selge, et võlgnik, kes ei suuda maksta ühte osamakset õigel ajal, ei suuda kindlasti ka kogu laenujääki ühe korraga tagasi maksta. Isegi, kui võlgnik ei ole muutunud maksejõuetuks, on veel likviidseid vahendeid, siis kui kõik võlausaldajad hakkavad võlga sisse nõudma, siis võlgnik kindlasti muutub maksejõuetuks. See loogika tuleb pankrotiõiguse ideest, kus võlausaldajad peavad jõudma kokkuleppele allesjäänud vara osas, et vältida seda, et keegi neist saaks rohkem kui teine.²¹

Seega aasta pärast ülemaailmse finantskriisi algust oli Riigikogusse jõudnud mõistmine, et kodulaenu võtnud ja nüüd töötuks jäänud inimesi tuleb kuidagi kaitsta. Eestis 2009.aastal ja käesoleval ajal kehtiva PankrS kohaselt reguleerib üheteistkümnes peatükk füüsilisest isikust võlgniku kohustustest vabastamist. Seega oli majandusbuumi – ja kriisi algusajal olemas sätted, mis reguleerisid pärast füüsilise isiku pankroti välja kuulutamist alles jäänud kohustustest vabastamist. Parlamendi erakonnad pidasid siiski vajalikuks algatada mitu erinevat seaduse muutmise eelnõud, mis reguleeriksid täpsemalt just hätta sattunud kodulaenuvõlgnike olukorda. Eesti Keskerakond oli seisukohal, et laenuriskide õiglasem jagunemine laenuandja ja laenuvõtja vahel paneb panku vastutustundlikumalt laenama ja tagab majanduse jätkusuutlikuma arengu. Vastutustundliku laenamise printsiip kehtib Eesti pangandusõiguses alates 2007. aasta 1. jaanuarist.²²

²⁰ Asjaõigusseaduse ja pankrotiseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. - Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=593SE&koosseis=11, 1.05.2012.

²¹ U.Reifner, jt. op. cit, lk 102-103.

²² K. Siibak. Vastutustundliku laenamise põhimõte. Lk 704. – Juridica 2009/X.

Parlamendierakondadel oli olemas idee, kuidas peaks riik kaitsma füüsilisi isikuid olukorras, kus nad on sattunud makseraskustesse. Selleks, et vajaliku seaduse idee jõuaks teostuseni, on vaja kõigepealt täpselt jälgida ja lähtuda hea õigusloome ja normitehnika eeskirjast²³ ja eelkõige Eesti Vabariigi põhiseadusest (edaspidi PõhiS)²⁴. PõhiS § 10 kohaselt käesolevas peatükis loetletud õigused, vabadused ja kohustused ei välista muid õigusi, vabadusi ega kohustusi, mis tulenevad põhiseaduse mõttest või on sellega kooskõlas ja vastavad inimväärikuse ning sotsiaalse ja demokraatliku õigusriigi põhimõtetele. Põhiseaduse kommentaaride kohaselt on põhiseaduses loetletud aluspõhimõtetest tuletatud põhiprintsiibid nagu inimväärikus (PõhiS § 10), vabadus (PõhiS § 19 lg 1), võrdsus (PõhiS § 12 lg 1 esimene lause), õigusriik (PõhiS § 10), demokraatia (PõhiS § 1 lg 1 ja § 10), sotsiaalriik (PõhiS § 10) ja Eesti identiteet ehk rahvusriik (PõhiS § 1 lg 2).²⁵

Põhiseaduse kommentaaride kohaselt on üks inimväärikuse element kehalise puutumatus e austus ja kaitse, teine element aga inimväärsete elutingimuste tagamine. PõhiS § 28 lg 1 kohaselt on Eesti kodanikul õigus riigi abile vanaduse, töövõimetus e toetajakaotuse ja puuduse korral. Abi liigid, ulatuse ning saamise tingimused ja korra sätestab seadus. Kui seadus ei sätesta teisiti, siis on see õigus võrdselt Eesti kodanikuga ka Eestis viibival välisriigi kodanikul ja kodakondsuseta isikul. Riigikohus on selle normi tõlgendamisel toonud mängu ka inimväärikuse argumendi: „Sotsiaalriik ja sotsiaalsete õiguste kaitse sisaldavad ideed abist ja hoolest neile, kes ei ole suutelised iseseisvalt end piisavas ulatuses kindlustama. Nende isikute inimväärikus oleks alandatud, kui jätta nad ilma abist, mida nad vajavad oma esmavajaduste rahuldamiseks“ (RKPKo 21.01.2001, 3-4-1-7-03, p 14). Kolmas inimväärikuse kohaldamisjuht on inimeste õiguslik võrdsus (§ 12 lg 1).²⁶

Sotsiaalriigi aluspõhimõtte oluline sisu on lühidalt, et riik ei tohi oma kodanikku hätta jätta. Riik peab hoolitsema nende kodanike eest, kes ei suuda endale ise elatist teenida, ja tagama ka neile äraelamise.²⁷

Eesti õiguses puudus maksejõuetusmenetlus, mis oleks suunatud makseraskustes füüsilistele isikutele ja füüsilisest isikust ettevõtjatele. Sotsiaalriigi põhimõttest tulenevalt ei ole riigi kohustus tagada makseraskustes füüsilistele isikutele võlgade ümberkujundamist, kuna see ei

²³ Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri. VVm 22.12.2011 nr 180. – RT I, 29.12.2011, 228.

²⁴ Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2.

²⁵ M. Ernits. PõhiS § 10/3. – E.-J. Truuväli jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 2. vlj. Tallinn: Juura 2008.

²⁶ M. Ernits. op. cit § 10/3.1.3.

²⁷ M. Ernits. op. cit § 10/3.2.

ole inimväärikuse selline element, mille osas ei saaks võlgades isik midagi oma inimväärikuse tõstmiseks ise teha. Eestis kehtiv pankrotiseadus, mis reguleerib maksejõuetute ja püsivalt makseraskustes isikute olukorda, võimaldab isikutele võrdsust, kui nad seda ise soovivad. Nimelt ei ole Eesti õigusega vastuolus, et Eestis elavad ja tegutsevad maksejõuetud füüsilised isikud. Küll on Eesti seadustega vastuolus, kui meie turgudel tegutsevad maksejõuetud juriidilised isikud. Kui füüsiline isik leiab, et ta on maksejõuetu ja tema inimväärikus on seetõttu rohkem alandatud kui teistel isikutel, on maksejõuetul isikul võimalus pöörduda kohtu poole pankrotiavaldusega ja taotleda enda inimväärikuse tõstmist läbi pankroti- ja kohustustest vabastamise menetluse. Kuna Eesti Vabariik kannab lisaks õigusriigi põhimõtetele ka sotsiaaliigi põhimõtteid, siis leiti, et oleks vajalik välja töötada seaduseelnõu, mis kaitseb võlgnikke pankade ja võlausaldajate võimaliku omavoli eest.

Käesoleva töö autor leiab, et kuigi Eesti Vabariigi kohustuseks on tagada isikutele inimväärikas elu ja toimetulek, ei ole võlakaitse seaduse loomine kantud ideest isikute põhiseaduslike garantiide tagamiseks. Samas leiab käesoleva töö autor, et võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seadus ei ole oma olemuselt vastuolus põhiseadusega, kuna ta loob teataval määral lisagarantiisid isikutele, kellel õnnestub selle seaduse kaitse alla pääseda.

24. novembril 2009.aastal arutas Riigikogu õiguskomisjon kahte eelnimetatud seaduse eelnõud ja otsustas algatajate nõusolekul mitte suunata eelnõusid veel saali esimesele lugemisele, vaid pidas õigeaks jätkata teema põhjalikumalt käsitlemisega õiguskomisjonis.²⁸ Komisjon otsustas moodustada ekspertide töörühma, mis pakuks välja rakendatava ja Eesti õigussüsteemi sobiva lahenduse kodulaenuvõlgnike suuremaks kaitseks. Seletuskirja kohaselt osalesid eelnõu väljatöötamisel tunnustatud välisekspertidena Jason Kilborn'i ja Johanna Niemi ning töörühma liikmetena Eesti õigusteadlased ja praktikud. Riigikogu õiguskomisjoni esimees Ken-Marti Vaher pidas oluliseks sellise lahenduse väljatöötamist, mis kahjustamata teiste või tulevaste laenuvõtjate huve kaitseks senisest enam kodulaenuvõtjaid, annaks võimaluse läheneda igale võlgnikule personaalselt ning, arvestades iga juhtumi eripära, eraldaks tõesti hätta sattunud ausad võlgnikud teistest juhtumitest.

Juba pool aastat hiljem algatas Riigikogu õiguskomisjon seaduseelnõu 743 SE III, mis sai nimeks võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seadus. Eelnõu eesmärk on pakkuda

²⁸ Ü. Mattheus. Riigikogu pressiteated 24.11.2009. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?id=55469>, 1.05.2012.

ajutistesse makseraskustesse sattunud füüsilistele isikutele võimalus ümber kujundada võlad, ületada makseraskused, vältida pankrotimenetlust, õppida toime tulema tulevikus tekkivate finantskohustustega ning taastada oma maksevõime. Eesti füüsilised isikud on suure võlakoormuse tõttu sattunud makseraskustesse, millest väljatulek ja inimestele uue võimaluse andmine on riiklikult hädavajalik, ületamiseks mh sellest tulenevaid majandus- ja sotsiaalpoliitilisi probleeme, mida tekitab suure hulga maksejõuetute isikute olemasolu. Seejuures tuleb tagada tasakaalustatud lähenemine, mille järgi tuleb arvestada ka võlausaldajate õigustatud huve.²⁹

Seega leiab käesoleva töö autor, et õiguspoliitikutel tõid uue seaduse väljatöötamise ettekäandeks selle, et füüsilistel isikutel oleks seaduslik alternatiiv vältida pankrotimenetlust, kuna pankrotimenetlust peeti justkui menetluseks, mida pigem peaks vältima. Seadusandja põhjendab seda sellega, et füüsiliste isikute jaoks on pankrotimenetlus midagi väga ebameeldivat, et seda tuleb iga hinna eest vältida. Samas ei ole seadusandja põhjendanud, miks on pankrotimenetluse sätted Eesti õiguskorras füüsiliste isikute jaoks sellised, et neid peaks proovima iga hinna eest vältida. Kas seadusandja on soovinud füüsiliste isikute jaoks välja töötada uut seadust põhjusel, et pankrot kui selline, on ebameeldiv ja ebamugav termin, mida füüsilised isikud kardavad ja üritavad vältida?

Pankrot on õigekeelsus sõnaraamatu järgi lootusetu maksejõuetus ja pankrotmeister isik, kes on (kuritahtlik) pankroti tegija.³⁰ Seega võib eeldada, et keskmine Eesti inimene, kes ei oma juriidilist haridust, ei pea pankrotis füüsilisi isikuid pankrotmeistriteks, vaid lihtsalt lootusetult maksejõuetuteks. Eestlased räägivad tihti familiaarsemas seltskonnas, et raha millekski ei jätku, olen pankrotis. See aga ei tähenda, et nad peaksid silmas enda kohtulahendiga välja kuulutatud pankroti, vaid sellega kirjeldatakse olukorda, kus kohustused ületavad sissetulekuid.

Seaduseelnõu algatamisel saatis Riigikogu esimees selle puudutatud isikutele tutvumiseks ja omapoolsete ettepanekute tegemiseks. Eesti Panga president Andres Lipstok esitas Eesti Panga arvamuse võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse eelnõu kohta. Eesti Pank leidis, et kuna eraisikute võlgade saneerimine on oluline uuendus Eesti õiguskorras, siis vajaks see märksa põhjalikumalt analüüsi mõjudest toimivatele võlasuhetele ja pikemat

²⁹ Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse eelnõu seletuskiri. - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=1004095&u=20120305101352>, 1.05.2012.

³⁰ Eesti õigekeelsussõnaraamat 2006. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=pankrot&F=M> 1.05.2012.

üleminekuperioodi. Eesti Pank nendib, et kahjuks ei ole analüüsitud, millist mõju omab see majanduse toimimisele ja sotsiaalmajanduslikele suhetele, sest reeglina peavad ühe võlgniku vähendatud mahus võla tasumise kaudselt kinni maksuma teised sama ettevõtja või majandusharu teenuse tarbijad. Eesti Pank leidis, et radikaalne võlasuhete keskkonna muutus toob kaasa pankade ja teiste investeeringute rahastajate passiivsema käitumise ning võib lükata majanduse taastamise veelgi kaugemasse tulevikku. Samas arvamuses märgiti, et eelnõu kohaselt pole esiteks analüüsitud kui suur võlg peaks olema, et võlgade saneerimine menetlusökonoomiliselt ära tasuks. Teiseks pole hinnatud, kui palju on võlgnike hulgas neid eraisikuid, kes soovivad või suudavad võlakaitsemenetlust rakendada. Leitakse, et suure tõenäosusega jääb enamuse probleemsete võlgnike puhul siiski ainukeseks mõistlikuks lahendiks pankrotimenetlus, mis tuleks muuta paindlikumaks.³¹

Rahandusministeerium esitas samuti oma arvamuse, kus peamiselt jäi kõlama, et füüsiliste isikute saneerimise seadust on Eesti õiguskorda küll vaja, kuid selle väljatöötamise ja vastuvõtmisega ei ole mõtet kiirustada. Rahandusministeerium leidis ka, et seaduse väljatöötamisel on oluline meeles pidada õigusriigi üht olulisemat printsiipi, et sõlmitud lepinguid tuleb täita.³²

Justiitsministeeriumi arvamuses märgiti, et eelnõu puhul on probleemiks puudulik mõjude analüüs, mistõttu on täiesti võimatu hinnata, millist mõju eelnõuga kujundatav menetlus avaldab Eesti õiguskorrale (eelkõige kohtusüsteemi koormus), finantssektorile või ka majanduslikele näitajatele. Justiitsministeerium märgib, et lisaks tuleb arvestada ka hetkel valitsevat majanduslikku olukorda – kui tavapäraselt ei oleks antud eelnõu suhtes mitte väga ulatusliku majanduslike mõjude analüüsi läbiviimine olnud väga negatiivne ja ohtlik, siis hetkel võib see tuua kaasa tagajärgi, mis võivad mõjuda halvavalt kogu kohtusüsteemile ja sealt laiemalt ühiskonnale tervikuna. Nõutava ja asjakohase mõjude analüüsi saaks käesoleva hetkel teha üksnes Vabariigi Valitsus, sest temal on olemas vajalik teadmiste pagas ja inimtööjõud (Rahandusministeerium annaks hinnangu mõjule riigi eelarve ja krediidasutuste suhtes, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ettevõtlusele ja tarbijakaitsele,

³¹ Eesti Panga arvamus võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse kohta. - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=1004095&u=20120229124139>, 1.05.2012.

³² Rahandusministeeriumi arvamus võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse kohta. - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=1004095&u=20120229124139>, 1.05.2012.

Justiitsministeerium saaks täpsemalt analüüsida, mida tähendaks sellise eelnõu seaduseks saamine justiitssüsteemile).³³

Majandus-ja kommunikatsiooniministeerium leidis muuhulgas, et eelnõu § 1 lg 2 sõnastust tuleks muuta selliselt, et sealt eemaldada „või tõenäoliselt ei suuda“. Eelnõu § 1 lg 2 oli sõnastatud järgmiselt: võlgnik loetakse makseraskustes olevaks, kui ta ei suuda või tõenäoliselt ei suuda täita oma kohustusi nende sissenõutavaks muutumise ajal. Majandus-ja kommunikatsiooniministeeriumi põhjendus oli, et tõenäosuse hindamine suurendab hinnangulisust ja seeläbi laiendab liigselt seaduse sihtrühma, seda enam, et ka makseraskused ei ole defineeritud (viimast ei ole ka ilmselt põhjust seaduse tasandil reguleerida, nagu ka seletuskiri välja toob).³⁴ Seega Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi arvates ei ole seda seadust vaja teha kättesaadavaks kõigile, vaid sellele menetlusele juurdepääs peaks olema piiratud.

Käesoleva töö autor leiab, et Majandus-ja Kommunikatsiooniministeeriumi selline seisukoht näitab selle seaduse loomise vajadust kaheldavana, kuna leitakse, et selle seaduse kaitse alla ei tohiks kvalifitseeruda liiga palju isikuid. Kui Eestis elab hinnanguliselt 1,35 miljoni inimest, siis nendest väljavalitutele privilegieeritud seaduse loomine ei tundu põhjendatud olevat. Samas Riigikogu erakonnad analoogsete seaduseelnõude väljatoomisel pidasid just tähtsaks eesmärgiks, et analoogse seaduse kaitse alla tuleb lubada võimalikult palju võlgnike, kes on kaotamas või on juba kaotanud oma eluaseme võlausaldajale täitemenetluses.

Võrdlus füüsiliste isikute võlgade ümberkujundamise ja saneerimismenetluse seadusloome protsesside vahel näitab seda, et saneerimismenetluse ettevalmistamise protsess oli pikaajalisem ja põhjalikum. Nimelt juriidiliste isikute saneerimisseaduse väljatöötamisel telliti Tartu Ülikoolilt spetsiaalselt mõjude hindamise analüüs. Uuring „Saneerimismenetluse majanduslikud mõjud ja nende hindamine Eestis“ viis läbi Tartu Ülikooli majandusteaduskonna doktorant O. Lukasson. Uuringu ja teiste riikide kogemuste põhjal tehti ka esialgsed arvutused kohtutele esitatavate saneerimisavalduste arvu kohta. Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse eelnõu seletuskirjas ei ole midagi märgitud mõjude hindamise analüüsi ega eeldatavate avalduste arvu kohta kohtutele. Ken-Marti Vaher on

³³ Justiitsministeeriumi arvamus võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse kohta. - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=1004095&u=20120229124139>, 1.05.2012.

³⁴ Majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi arvamus võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse kohta. - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=1004095&u=20120229124139>, 1.05.2012.

Riigikogus võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse eelnõu teisel lugemisel vastanud Hannes Rummi küsimusele, et vastavalt Riigikogu Kantselei õigus- ja analüüsisiosakonna arvamusele on räägitud umbes 1000–1500 asjast, kaasusest aastas ja selle järgi on arvestatud kohtute koormust. Ken-Marti Vaher peab õigus- ja analüüsisiosakonna seisukohta päris adekvaatseks, sest arvesse on võetud ka mitme teise riigi kogemusi ja selle järgi on tuletatud võimalikud Eesti juhtumid.

Lähtudes erinevate ministeeriumite arvamusest võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse eelnõust, leiab käesoleva töö autor, et nimetatud seaduse vastuvõtmisega on liigselt kiirustatud. Julia Laffranque märkis juba 2002.aastal, et õigusloome peaks jääma ja senisest enam saama loominguks, seda nii Eesti kui ka Euroopa Liidu kontekstis. Tuleb võimaldada huvigruppide ja teadlaste üha suuremat kaasamist, pöörata rohkem tähelepanu seaduseelnõu vastuvõtmisega kaasnevate võimalike mõjude analüüsile, analüüsida senisest enam juba olemasolevate õigusaktide rakenduspraktikat, tõsta oskust väljenduda õiguskeeles lihtsalt ja arusaadavalt.³⁵ Ka Eesti Vabariigi justiitsminister Kristen Michal on märkinud, et tormilise õigusloome ajad on Eestis selja taha jäänud ning nüüd ootavad nii üldsus kui ka õiguspraktikud õigusrahu. Oleme pärast iseseisvuse taastamist ja hiljem ka majanduskriisi ajal loonud õigusakte väga intensiivselt ning ühiskonnaelu valdkonnad on õiguslikult üsna adekvaatselt kaetud. Nii on kätte jõudnud aeg, mil saame rohkem aega pühendada analüüsile ja arutelule kõige selle üle, mis eelneb ja ka järgneb seadusloomele, see tähendab muu hulgas näiteks kaasamist ja seaduste mõju uurimist.³⁶ Eesti Pank, Rahandusministeerium ja Justiitsministeerium leidsid, et VÕVS väljatöötamisel pole vajadust kiirustada, kuna see sisaldab enda nii olulist rahvusvahelist printsiipi *pacta sunt servanda*. Eelnimetatud asutused avaldasid oma seisukohtades, et võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse eelnõus puuduv mõjude hindamise analüüs pole vabandatav, vaid peab olema lahutamatu osa selle seaduse eelnõu seletuskirjast.

Täpselt aasta pärast VÕVS jõustumist on Eesti kohtutele esitatud viiskümmend viis avaldust võlgade ümberkujundamiseks.³⁷ Seega Riigikogu Kantselei õigus- ja analüüsisiosakonna seisukoht, mis avaldati 2010.aasta novembris ei realiseerunud, kuna avalduste tegelik arv oli 18-27 korda väiksem prognoositust. Näiteks Prantsusmaal jõustus Loi Neierz 1990.aastal, kuid see ei sisaldanud võlgadest vabastamise menetlust, vaid selle seadusega kaitsti tarbijaid

³⁵ J. Laffranque. Õigusaktide kodifitseerimise tähendusest ja vajadusest. Lk 586. - Juridica 2002/IX.

³⁶ K. Michal. Austatud lugeja! Lk 321. - Juridica 2011/V.

³⁷ Kohtute Infosüsteemi statistika perioodi 5.04.2011-5.04.2012.a võlgade ümberkujundamise avalduse kohta (koopia autori valduses).

tema kohustuste ümberkujundamise läbi. Loi Neierz'i peeti Prantsusmaal õnnestunud seaduseks, kuna esimese kümne kuuga esitati 90 000 avaldust. Ajavahemikul 1991 kuni 1994 oli avalduste arv keskmisel 68 000 avaldust aastas.³⁸ Võrreldes Eesti ja Prantsusmaa avalduste arvu kummagi riigi rahvaarvuga, näeme, et 1990.aastal esitas Prantsusmaal võlgade ümberkujundamise avalduste 0,1586 protsenti rahvastikust.³⁹ VÕVS esimese aasta jooksul esitati Eestis 57 avaldust, mis teeb 0,0041 protsenti kogu rahvastikust.⁴⁰ Seega Prantsusmaa õiguskorda oli 1990.aastal seda seadust vaja, kuid Eesti õiguskorras ei olnud selle seaduse jõustumisel inimeste poolt aktiivset avalduste esitamist. Saneerimisseaduse jõustumisel 26. detsembril 2008.aastal esitati esimese aasta jooksul kohtutele kokku 92 avaldust.⁴¹

Käesoleva magistritöö autor on seisukohal, et võlgade ümberkujundamise seaduseelnõu loojate poolt ajakirjanduses pankrotimenetluse mahategemine ei olnud põhjendatud. Kui töögrupi liikmed leidsid, et pankrotiseadus on füüsilistele isikutele midagi hirmutavat, ebameeldivat, rõhuvat, midagi, millest tuleks võimalusel hoiduda, siis oleks pidanud seesama töögrupp tegema hoopis ettepaneku pankrotiseaduses füüsiliste isikute menetluse „inimsõbralikumaks“ muutmiseks. Rahvusvaheliselt on leitud, et täitemenetluses isikute kodude realiseerimine ei tee õnnelikumaks ei võlgnikke ega võlausaldajaid, kes saavad väga väikese osa oma rahast läbi täitemenetluse tagasi. Töö autori arvates oli vaja seadust, mis aitaks võimalikult paljusid kodulaenu ja muude krediitkohustustega töötuks jäämise tagajärjel hätta sattunud isikuid. Ehk eelkõige oli vaja inimesi suunata elama vähenenud sissetulekute juures piiratud tarbimisega, sest see hoidnuks riiklikku majandust veelgi allapoole kukkumast. Riigikogu liikmeteni jõudis aasta pärast majanduskriisi algust arusaamine, et paljudel väljaspool Toompead tööl käivatel inimestel on töökoht ära kadunud. Siis hakkasid kaks erakonda pakkuma välja, et oleks vaja luua füüsilisi isikuid kaitsev seadus. Võlgade ümberkujundamise seaduse loomisel oleksid pidanud seadusloojad hoidma kogu aeg sihina, et füüsiliste isikute jaoks loodavad menetlused peavad olema võimalikult kiired, odavad, läbinähtavad ja efektiivsed. Kui töögrupi liikmed kritiseerisid avalikult, et pankrotimenetlus kestab kuni kohustustest vabastamise menetluse lõpuni seitse kuni kaheksa

³⁸ J. Niemi- Kiesiläinen. Consumer bankruptcy in comparison: do we cure a market failure or a social problem? Lk 483-484. Osgoode hall Law Journal. Vol 37 nos 1&2.

³⁹ Rahvastiku arv Eestis 01.01.2011.a seisuga 1 340 194 inimest. Eurostat. - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tps00001&language=en> 1.05.2012. Rahvastiku arv Prantsusmaal 01.01.1990.a seisuga. 56 735 000. - Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.nationmaster.com/graph/peo_pop-people-population&date=1990 1.05.2012.

⁴⁰ Eestis esitati võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse esimese kehtimisaasta jooksul kokku maakohtutele 57 avaldust, millest 47 keeldus kohus menetlusse võtmast. Esimese astme kohtulahendi kaebas ringkonnakohtutesse edasi kümme võlgnikku. Ringkonnakohtud maakohtute lahendeid avalduse menetlusse võtmisest keeldumise osas ei muutnud. Ringkonnakohtute lahenditele esitati esimese aasta jooksul kaks määruskaebust, millest Riigikohus ei võtnud mitte ühtegi menetlusse.

⁴¹ Kohtute Infosüsteemi statistika perioodi 26.12.2008-26.12.2009.a kohta. (Koopia autori valduses).

aastat, siis võlgade ümberkujundamise menetlus peaks kestma lühemat perioodi ja olema lihtsam.

Töö autori arvate näitab võlgade ümberkujundamise avalduste arv inimeste suhtumist seadusandja poolt mõjude analüüsi tegemata jätmisesse. Autor leiab, et kui võlgade ümberkujundamise seadusega oleks seadusandja näinud rohkem vaeva, teinud mõjude analüüsi ja analüüsinud ka pandiga tagatud nõuete ümberkujundamise võimalikkust olukorras, kus võlausaldaja sellega nõus ei ole, oleks seadusandjal olnud võimalik luua seadus, millest oleks tõusnud ka reaalset kasu ja mille esimese aasta avalduse arv ei oleks olnud poolsada. Siinkohal ei analüüsi autor, kui palju esitatud avaldustest kohtud keeldusid menetlusse võtmast nii saneerimisseaduse kui VÕVS puhul.

1.2. Makseraskus ja kohustused, mida saab ümber kujundada

1.2.1. Makseraskustes isiku mõiste ja olemus

Selleks, et põhjalikult ja kõikehõlmavalt analüüsida käesoleva töö hüpoteesist lähtuvaid probleeme, tuleb autori hinnangul välja selgitada ka makseraskustes isikute mõiste. Nimetatud mõiste näol on tegemist esmase instituudiga Eesti õiguskorras, mis tekkis VÕVS-i vastuvõtmisega. Esmase õigusemõiste toomise tõttu Eesti õiguskorda leiab autor, et on vajalik selgitada ka makseraskustes isikute mõistet. Käesolevas peatükis selgitab autor, kes on need isikud, kellele võiks VÕVS üldse kohalduda.

VÕVS § 2 kohaselt loetakse makseraskustes olevaks isik, kes ei suuda või tõenäoliselt ei suuda täita oma kohustusi nende sissenõutavaks muutumise ajal. Kuni võlgade ümberkujundamise seaduse vastuvõtmiseni ei olnud Eestis reguleeritud makseraskuste mõiste seaduse tasandil. Kuna võlgade ümberkujundamise menetluse peamine eesmärk on aidata makseraskustes isikuid, mitte maksejõuetuid, pidi seadusandja lisama seadusesse uue termini. Selleks, et mõista maksejõuetu ja makseraskustes isiku vahet, tuleb vaadelda isikute mõiste olemust maksejõuetuse kontekstis.

Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seadus on vastu võetud eesmärgiga kujundada ümber füüsiliste isikute võlad, nimetatud seadusega sätestati ka makseraskustes isiku mõiste. Kuni võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse vastu võtmiseni reguleeriti Eesti

õiguskorras maksejõuetusõigust peamiselt kahe erineva seadusega: pankrotiseaduse ja saneerimisseadusega. Pankrotiseadus reguleerib lisaks juriidiliste isikute maksejõuetusele ka füüsiliste isikute maksejõuetust ja kohustustest vabastamise menetlust. Alates 2004.aastast Eestis kehtiv pankrotiseadus andis uudse võimaluse algatada füüsilistest isikutest kohustuse vabastamise menetlus, kuid ka see menetlus eeldab kõigepealt võlgniku maksejõuetuse põhjuste tuvastamist.⁴² Saneerimisseadus reguleerib vastavalt esimesele paragrahvile ettevõtte saneerimise menetlust, mille eesmärgiks on ettevõtja, võlausaldaja ja kolmanda isiku huvide arvestamine ja õiguste kaitsmine ettevõtte saneerimise käigus.⁴³ Seega olid Eestis maksejõuetusõiguses normid, mis reguleerisid juriidilise isiku ajutist ja püsivat maksejõuetust ning füüsilise isiku püsivat maksejõuetust. Eesti õiguskorras puudus regulatsioon füüsilise isiku makseraskuste reguleerimiseks. Seoses 2008.aastal alguse saanud majanduskriisiga tekkis vajadus füüsilise isiku ajutise maksejõuetuse reguleerimiseks, eelkõige töö kaotusest tingitud sissetulekute vähenemise ja kohustuste täitmise ajutise võimatusega toime tulekuks.

Soomes kehtiv üksikisiku võlakorralduse menetluse (edaspidi Soome seadus)⁴⁴ kohaselt saab võlakorraldust taotleda üksnes maksejõuetu füüsiline isiku. Võlakorraldusmenetluse käigus võib korraldada ka äritegevuse lõpetanud ettevõtte võlakohustusi.⁴⁵ Rootsis võivad füüsilised isikud taotleda võlgade restruktureerimist⁴⁶ vastavalt võlgade restruktureerimise seadusele. Tingimuseks on, et isik on Rootsi resident, tema võlgnevus peab olema nii suur, et pole tõenäoline, et ta suudab lähimas tulevikus võlad tasuda, ja võlgade restruktureerimise kokkuleppimine peab olema asjakohane.⁴⁷

Eestis kohaldub maksejõuetule isikule pankrotiseadus, mille kohaselt on füüsiline on maksejõuetu kui tema pankrot on kohtulahendiga välja kuulutatud. Riigikohtu kohtulahendi kohaselt on positiivsetele tulevikuootustele tuginedes võimalik võlgniku püsivat maksejõuetust eitada siiski vaid juhul, kui esinevad konkreetsed asjaolud, mis annavad objektiivsele kõrvaltvaatajale alust pidada võlgniku finantsseisundit normaliseeriva tulevikustsenaariumi realiseerumist tõenäoliseks. Seejuures peab olema üldjoontes tuvastatav,

⁴² K. Kerstna-Vaks. Kohtulik järelevalve ja selle seos pankrotimenetluse eesmärkidega. Lk 657 – Juridica 2005/IX.

⁴³ Saneerimisseadus. RT I 2008, 53, 296 jõustumine 26.12.2008. - Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13264880>, 1.05.2012.

⁴⁴ Soome keeles Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 25.1.1993/57. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19930057> 1.05.2012.

⁴⁵ Euroopa Komisjon. Euroopa Justiitsvõrgustik. Pankrott. – Kättesaadava arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/bankruptcy/bankruptcy_fin_et.htm 1.05.2012.

⁴⁶ Rootsi keeles Skuldsaneringslag.

⁴⁷ Euroopa Komisjon. Euroopa Justiitsvõrgustik. Pankrott. – Kättesaadav arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/bankruptcy/bankruptcy_swe_et.htm 1.05.2012.

et sellise stsenaariumi tõenäoline mõju võlgniku majanduslikule olukorrale oluks maksevõime taastamiseks piisav.⁴⁸ Margaret C. Jasperi käsitluse kohaselt on isik maksejõuetu kui tema kohustused ületavad sissetulekuid.⁴⁹ Jason Kilborni käsitluse kohaselt on võlgnik täielikult maksejõuetu, kui isikul puuduvad ressursid, likviidsed vahendid või ümberkujundamise võimalus, et täita osaliselt või täielikult kõiki endale võetud kohustusi.⁵⁰ Kui füüsilise isiku pankrotimenetlus lõpetatakse kas lõpparuande kinnitamise või raugemisega, siis on kohtul võimalus alгатada füüsilisest isikust võlgniku kohustustest vabastamise menetlus. Kohustustest vabastamise menetluse raames on võlgnikul võimalik PankrS § 175 lg 1 ja 1¹ kohaselt kolme kuni viie aasta möödumisel menetluse algatamisest võlgniku taotlusel ja kohtu otsusel vabastada võlgnik tema pankrotimenetluses täitma jäänud kohustustest. Füüsilise isiku eesmärk läbi pankrotimenetluse on vabaneda enda täitmata jäänud kohustustest ja jätkata elu puhtalt lehelt.

Soomes on üksikisiku võlakorralduse menetlus ette nähtud nendele võlgnikele, kes on maksejõuetud. Võlakorraldusmenetluse alustamine eeldab, et võlgnik on maksejõuetu ja võimetu mõistlikult oma maksejõulisust parandama, selleks et ta suudaks võlakohustusi täita. Olulised on ka maksejõuetuse põhjus (sealhulgas haigus, töötus), võlgnetav kogusumma ja võlgniku maksevõimelisus. Võlakorraldust võib teatavatel tingimustel taotleda ka füüsilisest isikust ettevõtja. Võlakorraldusele ei tohi olla seaduses sätestatud takistust (nt kuritegeliku tegevusega või ilmselgest ettevaatamatusest põhjustatud võlakohustused).⁵¹

Nagu märgitud, siis makseraskuste definitsiooni seadusandja selgitanud pole. Iirlaste seisukoha järgi ilmnevad makseraskused siis, kui isik ei suuda tagasi maksta võlga mõistliku perioodi jooksul säilitades enda ülalpidamiseks mõistliku elustandardi.⁵² Iirlaste seisukohta toetab ka võlaõigusseaduse § 416 lg 1 esimene lause, mille kohaselt võib krediidiandja osamaksetena tagastatava krediidi puhul tarbijakrediidilepingu tarbija makseviivituse tõttu üles öelda üksnes juhul, kui tarbija on täielikult või osaliselt viivituses vähemalt kolme üksteisele järgneva osamaksega ja krediidiandja on andnud vähemalt kahe nädalase täiendava

⁴⁸ RKKKo 3-1-1-49-11.

⁴⁹ M. C. Jasper. Individual Bankruptcy and restructuring. lk 207. Second Edition. Oceana's Legal Almanac Series: Law for the Layperson. Oceana Publications. 2006.

⁵⁰ J. J. Kilborn. LA RESPONSABILISATION DE L'ECONOMIE: WHAT THE UNITED STATES CAN LEARN FROM THE NEW FRENCH LAW ON CONSUMER OVERINDEBTEDNESS. Lk 652-653. Michigan Journal of International Law, vol. 26:619, 2005.

⁵¹ Euroopa Komisjon. Euroopa Justiitsvõrgustik. Pankrott. – Kättesaadav arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/bankruptcy/bankruptcy_fin_et.htm 1.05.2012.

⁵² Debt part 2: Personal Debt and Consequences Spotlight. No 3 2010. – Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.oireachtas.ie/parliament/media/housesoftheoireachtas/libraryresearch/spotlights/Personal_Debt_and_Consequences.pdf 1.05.2012.

tähtaja puudujääva summa tasumiseks koos avaldusega, et ta ütleb selle tähtaja jooksul osamaksete tasumata jätmise korral lepingu üles ja nõuab kogu võla tasumist.⁵³

Maksejõuetu ja makseraskustes olev füüsiline isik on olemuslikult erinevad, mistõttu on põhjendatud uue instituudi sissetoomine. Autori arvates on tegu erinevate terminitega, arvestades nende õiguslikku regulatsiooni. Makseraskustes isik peaks olema sattunud VÕVS kohaselt makseraskustesse eelkõige töökaotusest või ajutisest haigusest tulenevalt, kuna VÕVS § 17 lg 2 p 1 sätestab kohtu kaalutusõiguse alusel avalduse menetlusse võtmisest keeldumise, kui võlgnik ei ole võimeline tegelema ümberkujundamismenetluse kehtivuse ajal mõistliku tulutoova tegevusega. Makseraskustes isikul peab olema säilinud idee, kuidas oma makseraskused ületada ja naasta tagasi majandusellu ja normaalsesse tarbimisse.

Magistritöö autori arvates on maksejõuetu see isik, kes on kaotanud lootuse leida oma finantsprobleemide ise mõistlik lahendus ning ei otsi enam võimalusi tegeleda mõistva tulutoova tegevusega. Veel halvemal juhul on maksejõuetu see isik, kes rahuldub sotsiaaltoetustega, mida maksab riik ja kes on kaotanud edulootuse kunagi ise enda legaalse tegevuse tulemusena sissetulekut teenida.

Kokkuvõtlikult asub autor seisukohale, et makseraskustes isiku näol on tegemist nii olemuslikult kui ka grammatilises mõttes täiesti uue terminiga Eesti õiguskorras. Pankrotiseaduses sätestatud maksejõuetu isiku puhul on sisuliselt tegemist füüsilise isikuga, kes on kaotanud lootuse leida oma finantsprobleemide ise mõistlik lahendus ning ei otsi enam võimalusi tegeleda mõistva tulutoova tegevusega. Makseraskuses oleva isikul peab olema säilinud idee, kuidas oma makseraskused ületada ja naasta tagasi majandusellu ja normaalsesse tarbimisse.

1.2.2. Erinevate võlgade ümberkujundamise võimalikkus

Eelmises peatükis vaatles autor isikuid, kellele VÕVS võiks üldse kohalduda. Käesolevas peatükis analüüsib autor seda, millised peaksid olema need kohustused, mida saab ümber kujundada.

⁵³ Võlaõigusseadus. – RT I 2001,81,487 ... RT I 08.07.2011, 21.

Võlgade ümberkujundamise menetlus on hagita menetlus, kus aktiivseks pooleks ehk avalduse esitajaks peab olema võlgnik. Kui võlgnik on kohtule esitanud avalduse võlgade ümberkujundamiseks, peab ta esitama seaduses ettenähtud avaldused ja lisad. Seejärel peab kohus seitsme päeva jooksul otsustama, kas avaldusel esinevad puudused, mida võlgnik saab kõrvaldada või soovib kohus võlausaldajatelt või kolmandatelt isikutelt nõuda täiendavaid andmeid võlgniku esitatud avalduses toodud asjaolude kontrollimiseks. Seejärel, peab kohus otsustama, kas võlgniku avaldus vastab seaduses sätestatud tingimustele ja kas ei esine võlgade ümberkujundamise avalduse menetlusse võtmisest keeldumise aluseid. Kui ei esine võlgade ümberkujundamise avalduse menetlusse võtmisest keeldumise aluseid, võtab kohus avalduse menetlusse ja saadab ümberkujundamiskava võlausaldajatele arvamuse avaldamiseks. Seejärel on võlausaldajatel kuni neli nädalat aega esitada kohtule kirjalik seisukoht ümberkujundamiskava osas. Peale võlausaldajatelt seisukohtade saabumist, kui võlausaldaja ei nõustu võlgniku poolt pakutud ümberkujundamiskavaga, edastab kohus seisukohad võlgnikule, kellel on omakorda õigus esitada omapoolsed seisukohad. Kui võlgnik ja võlausaldaja ei nõustu põhi-ja kõrvalnõuete suurusega, on kohtul aega üks kuu, et kindlaks määrata nõude suurus. Seejärel otsustab kohus ümberkujundamiskava kinnitamise või kinnitamata jätmise. Kui kohus kinnitab ümberkujundamiskava, siis selle jõustumisel lõpeb ümberkujundamismenetlus ja algab kohtu järelevalvemenetlus, mis kestab kuni ümberkujundamiskava tühistamise, ümberkujundamismenetluse lõpetamise või ümberkujundamiskavas märgitud täitmise tähtaja möödumisega.

Eelnõu seletuskirja kohaselt ei ole võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse puhul tegemist füüsilistele isikutele kohandatud saneerimisseadusega, kuna mõningates aspektides koheldakse füüsilisi isikuid erinevalt, näiteks erinevalt saneerimisest võimaldab võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse eelnõu võlgade ümberkujundamist olenemata võlausaldajate vastasseisust. Samas näeb VÕVS § 19 lg 6 ette, et nõustajale kohaldatakse saneerimisseaduses saneerimisnõustaja kohta sätestatud, § 27 kohaselt kui taotletakse ettevõtte saneerimist, võib kohus kohaldada saneerimisseaduse § 20-37 sätestatud. Jõustunud seaduses on aga lähtunud põhimõttest, et kui võlgniku võlausaldajate hulgas on pandiga oma nõude taganud võlausaldaja, siis tema nõuet ei saa ümber kujundada ilma võlausaldaja nõusolekuta, välja arvatud § 3 lõikes 1 toodud viisil krediidilepingu lõpetamisel. Seega oli seaduseelnõu loomisel mõtte, et võlausaldaja vastuseis pole oluline, kui saab päästa võlgniku ja ta tagasi toimivasse majandusellu tuua. Kuid jõustunud seaduses on juba teine põhimõte, mille kohaselt kaitstakse seadusega pandipidajaid, sarnaselt pankrotiõiguse põhimõtetele.

Käesoleva töö autori arvates oli parlamendierakondadel seaduseelnõude loomisel soov kaitsta kodulaenuvõlgnikke selle eest, et võlausaldaja ei kuritarvitaks oma positsiooni ja ei realiseeriks nii kergekäeliselt võlgnike eluasemeid täitemenetluses. Sest valitsenud olukorras ei olnud harvad juhtumid, kus võlausaldaja realiseeris tagatise ja võlgnikul jäi üles veel märgatav osa laenust. Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduseelnõu seletuskirjas on märgitud, et algsete seaduseelnõude eesmärk oli võimaldada eluasemelaenuvõlgnikele vabastust pärast tagatise realiseerimist järelejäanud võlast. Selline põhimõte oleks aga läinud vastuollu ülemaailmselt tunnustatud *pacta sunt servanda* põhimõttega, mille kohaselt on poolte kokkulepe neile täitmiseks kohustuslik. Ja kui riik hakkaks reguleerima õiguse üldpõhimõtet seadusega, ei annaks see õigusriigi kontseptsioonis häid signaale teistele riikidele ja organisatsioonidele. Eelnõu kohaselt leiti, et võlgnike jaoks on liiga koormav läbida pankrotimenetlust, et läbi selle pääseda kohustustest vabastamise menetluseni, kuigi ollakse nõus, et alates 1. jaanuarist 2010.a on pankrotimenetluse läbimine võlgniku jaoks ka siis, kui tal puuduvad vahendid menetluskulude kandmiseks.

Riigikogus võeti võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seadus vastu eelnõus sätestatud viisil, et näiteks füüsiline isik ei saa oma pandiga tagatud kohustusi ümber kujundada ilma võlausaldaja sellekohase nõusolekuta. Nimelt võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse paragrahv kaksikümne neli sätestab ümberkujundamiskava kinnitamise. VÕVS § 24 lg 1 kohaselt kinnitab kohus võlgniku esitatud ümberkujundamiskava, kui ükski võlausaldaja või võlgnik ei ole sellele tähtaegselt vastu vaieldnud. Sama paragrahvi teise lõike kohaselt võib kohus ümberkujundamiskava kinnitada ka juhul, kui võlgade ümberkujundamisega nõustus vähemalt pool pandiga tagamata nõuete võlausaldajatest, kelle nõuetega on esindatud vähemalt pool pandiga tagamata nõuetest, ning ümberkujundamiskava alusel ei kohelda ümberkujundamisele vastuväite esitanud võlausaldajat oluliselt halvemini võrreldes teiste võlausaldajatega, välja arvatud, kui mõne võlausaldaja eelistamiseks on mõjuv põhjus. Sama paragrahvi kolmanda lõike kohaselt võib kohus kinnitada ka ümberkujundamiskava, millega võlausaldajad ei nõustunud või nõustusid käesoleva paragrahvi lõikes 2 sätestatud väiksemas ulatuses, kui kohtu hinnangul: 1) on võlgade ümberkujundamine poolte õigustatud huve ja õigusi kaaludes põhjendatud; 2) ümberkujundamiskava alusel ei kohelda mõnda võlausaldajat oluliselt halvemini võrreldes teiste võlausaldajatega, välja arvatud, kui mõne võlausaldaja eelistamiseks on mõjuv põhjus. Sama paragrahvi kuuenda lõike kohaselt võib pandiga tagatud nõude ümber kujundada üksnes juhul, kui võlausaldaja sellega nõustub, seda ka siis, kui pantija on kolmas isik. See ei välista ega piira pandi realiseerimise järel ülejääva nõude ümberkujundamist üldises korras.

Pandipidaja nõusolekut ei ole vaja käesoleva seaduse paragrahvi kolm esimese lõike järgi krediidilepingu lõpetamiseks.

Soome seaduse mõte on see, et võlgnik saaks jätta enda valdusesse enda eluaseme. Selleks on võlgade ümberkujundamisse kaasatud ka pandiga tagatud kohustused. Ainult see osa võlast, mida pant tegelikkuses ka tagab avalduse esitamise ajal, loetakse tagatuks. See osa pandist, mis ületab tagatise tegelikku väärtust, teisendatakse tagamata kohustuseks. Võlgniku elamu hinna määrab kohus. Võlgnik peaks olema võimeline maksma pandiga tagatud võla osa ulatuses, mis lepiti poolte vahel kokku laenulepingu allkirjastamisel või üliväikeste erinevustega, mis on kinnitatud kohtu poolt. Kui võlgnik ei ole võimeline sellises ulatuses laenu tagasi maksma, siis võib võlausaldaja arestida tagatiseks oleva kinnisasja.⁵⁴

Seega on Soome seaduse kohaselt kohtul suurem kaalutusõigus võlgniku kohustuste ümberkujundamisel ja ümberkujundamiskava kinnitamisel. Kuna Soomes ei ole füüsilistele isikutele pankrotimenetluse sätteid, siis peab arvestama, et Soome *Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä* põhimõtted on Eestis kahes seaduses: Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduses ja pankrotiseaduses. Eesti pankrotiseaduse ega VÕVS kohaselt ei kaitsta võlgniku eluaset sellise järjepidevusega nagu Soome seaduses. Kui Eestis võlgniku võlausaldaja avaldab kohtule, et ta ei nõustu võla ümberkujundamisega võlgniku poolt pakutud viisil ja võlausaldaja leiab, et võla ümberkujundamine võib toimuda üksnes väga vähesel määral, kuna muidu see piiraks põhjendamatult lepinguvabaduse põhimõtet, siis on kohus selle seisukohaga seotud. Kohus on võlausaldaja seisukohaga seotud ulatuses, kus ta peab põhjendama, miks kohus leiab, et võlgade ümberkujundamine sellisel viisil on poolte õigusi ja huve kaaludes põhjendatud või miks eelistatakse üht võlausaldajat teisele ja mis on see mõjuv põhjus.

Eelnõus märgitud ümberkujundamiskava kinnitamine olenemata võlausaldajate vastuseisust on võimatu, kui võlausaldajaks on pandipidaja. Seletuskirjas märgitakse, et Eesti majapidamiste finantskohustustest moodustavad 77% eluasemelaenuid.⁵⁵ Arvestades, kui palju lisandus kinnisvarahindade kiire kasvu perioodil eluasemelaenusid, võib eeldada, et vähemalt poole kinnisvaraportfelli tagatiseks oleva kinnisvara väärtus on selle ostmiseks võetud laenust väiksem. See tähendab paljude kinnisvaralaenu võtnud majapidamiste jaoks seda, et tulevikus

⁵⁴ J. Niemi. The Finnish Act on the Adjustment of the Debts of a Private individual. *Sine loco*. 2010 – Kättesadav arvutivõrgus: <http://www.helsinki.fi/oikeustiede/omasivu/niemi/news/Debt%20Adjustment%20Law%20in%20Finland%20Niemi%202010.pdf> 1.05.2012.

⁵⁵ Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse eelnõu seletuskiri. Op. cit, lk 1.

ei ole kinnisvara müümine kahjusid kandmata võimalik.⁵⁶ Seega on selge, et enim probleeme Eesti sotsiaal- ja majanduselule tekitavad võlgnikud, kes on sattunud raskustesse ja kes omavad eluasemelaenusid. Pandipidaja tegutseb igapäevaselt kasumi teenimise eesmärgil, mistõttu ei ole tema huvi jääda ilma intressi või muudest põhi- ja kõrvalnõuetest tekkivatest summadest. Seega arvestades igapäevast majandustegevust, mille käigus pangad võtavad endale iga sõlmitud laenulepinguga teatava riski, oleks naiivne arvata, et pandipidajad on pimesilmi nõus võlgnike ümberkujundamiskavadega. Siit tulenevalt leiab käesoleva töö autor, et seaduse eesmärk oli eelnõu loomise ajal siiski kodulaenu võtnud võlgnike seaduse kaitse alla lubamine pandipidaja omavoli eest, kuid seaduse vastuvõtmisel on tekkinud olukord, kus kõige suuremat kaitset vajavad isikud, kellel on võetud kodulaen ja kelle kodule on seatud laenuandja poolt hüpoteek, jäävad tegelikult selle seaduse kaitse alt välja. Siit tõusetub küsimus selle seaduse vajalikkusest.

VÕVS § 2 lg 1 kohaselt võlgade ümberkujundamise menetluses võimaldatakse võlgnikule rahaliste kohustuste (isiklike võlgade) ümberkujundamist kohustuse täitmise tähtaja pikendamise, osadena täitmise või kohustuse vähendamise teel. Isiklikud võlad on näiteks elatise võlgnevus, tahtlikult õigusvastaselt tekitatud kahju, üürivõlgnevus, vääртеomenetluste trahvid, pangalaenu, laenu muude võlausaldajate ees jne. Seega VÕVS § 2 lg 2 kohaselt on võimalik võlgnikul valida kolme erineva meetme vahel, arvestades, et elatisnõudeid ja tahtliku õigusvastase teoga tekitatud kahju hüvitamise nõudeid ei ole võimalik vähendada.

Pankrotiseaduses § 176 lg-s 2 sätestatud võlgniku kohustustest vabastamise menetluses ei vabastata võlgniku õigusvastaselt tahtlikult tekitatud kahju hüvitamise ning lapsele või vanemale elatise maksmise kohustusest. VÕVS eelnõu seletuskirja kohaselt põhjendatakse elatisnõude ja tahtliku õigusvastase teoga tekitatud kahju hüvitamise nõude väljaarvamist võlgade vähendamise alt sellega, et mida pikem on n.ö piiratud võlgade nimekiri, seda väiksem on ilmselgelt võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse efektiivsus ja edukus tervikuna.⁵⁷

Võlgnik, kes on sattunud makseraskustesse ja kellel on kohustus kolmele alaealisele lapsele elatise maksmine miinimumsummas ja krediidiasutuselt võetud tagatiseta laen saab võlgade ümberkujundamise menetluses elatise võlgnevust ümber kujundada üksnes täitmise tähtaja

⁵⁶ Eesti Pank. Finantsstabiilsuse ülevaade 2/2009. - Kättesaadav arvutivõrgus: www.eestipank.info/pub/et/dokumendid/publikatsioonid/seeriad/finantsvahendus/2009_2/2_209.pdf, 1.05.2012.

⁵⁷ Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse eelnõu seletuskiri. op. cit, lk 16.

pikendamise või osadena täitmise teel ning laenu lisaks veel kohustuste vähendamise teel. Arvestada tuleb aga sellega, et vastavalt VÕVS § 2 lg 3 esimesele lausele saab võlgade ümberkujundamise menetluses ümber kujundada võlgade ümberkujundamise avalduse esitamise ajaks sissenõutavaks muutunud võlgniku kohustusi. Seega peab võlgnikul olema tekkinud elatise ja väikelaenu võlgnevus. Vastavalt VÕVS § 45 lg-le 3 muudeti TsÜS § 157 lg 4 sõnastust. Seega tuleb elatise nõude juures meeles pidada, et vastavalt TsÜS § 157 lg-le 4 ja §-le 154 on korduvate kohustuste või ülalpidamiskohustuse täitmise nõude aegumistähtaeg, olenemata sellest, milline on nõude õiguslik alus, kolm aastat iga üksiku kohustuse jaoks. Aegumistähtaeg algab selle kalendriaasta lõppemisest, mil kohustusele vastav nõue muutub sissenõutavaks.⁵⁸ Kuid kui võlausaldajad ei nõustu elatise osadena saamise või tähtaja pikendamisega ja esitavad kohtule tähtaegselt vastuväited, siis peab kohus kaaluma ümberkujundamiskava kinnitamisel, kas võlgade ümberkujundamine on poolte õigustatud huve ja kohustusi kaaludes põhjendatud. Kui kohus hakkab vastavalt VÕVS § 24 lg-le 4 kaaluma õigustatud huve ja võrdlema, kui suures ulatuses võlausaldaja saaks oma nõude rahuldatud pankrotimenetluses ja kuidas toimub elatise maksmine ümberkujundamiskava kohaselt, siis oletatavasti läbib kohus järgmise analüüsi pankrotimenetluse ja võlgade ümberkujundamismenetluse tulemuste võrdlemiseks.

Oletame, et võlgnik on 38.aastane meessoost isik, kellel on olemas igakuine sissetulek netotöötasuna 300 eurot ja kellel on kohustus maksta elatist kolmele alaealisele lapsele kokku 435 eurot kuus. Esiteks oletame, et võlgnikul on olemas isiklik eluase, mis kuulub temale, kuid mille eest ta laenumakseid tasuma ei pea. Võlgade ümberkujundamise menetluses taotleks võlgnik enda kohustuste ümberkujundamist viieks aastaks selliselt, et elatist maksaks osadena (kolmele alaealisele kokku 210 eurot kuus) ja laenu põhiosa, viiviseid ja intresse vähendaks poole võrra selliselt, et igakuiselt tasuks võlausaldajale 20 eurot. Seega oleks võlgnik olukorras, kus tema eluase jääks talle alles, kuid sama sissetuleku juures peaks ta elama järgmised viis aastat püsivas ilmajäetuses, sest võlgnikule jääks igakuiselt kätte 70 eurot. Püsiv ilmajäetus on A. Trummi kohaselt mitte ainult madal sissetulek, vaid avaldub koosmõjus eri valdkondadega nagu näiteks haridus, tervis, elamistingimused, tekitades püsiva kuhjuva ilmajäetuse ning materiaalse ja sotsiaalsete probleemide põimumise.⁵⁹ Kui see sama võlgnik esitaks kohtule enda pankrotiavalduse, siis PankrS § 147 lg 1 kohaselt kui füüsilisest isikust võlgnik jääb pankroti tõttu ilma elatusvahenditest, määrab kohus võlgniku avalduse alusel temale ja tema ülalpeetavatele pankrotivarast hädavajaliku elatise kuni kaheks kuuks.

⁵⁸ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I 2002, 35, 216 ... RT I 06.12.2010, 12.

⁵⁹ A. Trumm. Vaesus kui sotsiaalne nähtus ja sotsiaalne probleem. Vaesus Eestis. Statistikaamet. Tallinn: Ofset OÜ veebruar 2010.

Kaalukatel põhjustel võib kohus nimetatud tähtaega pikendada. Sama paragrahvi teise lõike kohaselt PankrS § 147 lg 1 nimetatud avalduse võib esitada ka isik, keda võlgnik seaduse kohaselt on kohustatud ülal pidama. Seega pankrotimenetluses saavad võlgniku ülalpeetavad esitada pankrotivarasse nõude hädavajaliku elatise väljamõistmiseks vastavalt PankrS § 147 lg-le 1 ka pikemaks ajaks kui kaheks kuuks, kuna on põhjendatud võlgniku poolt kohustuse täitmine pikema aja jooksul. Võlgnikul on võimalik läbida edukalt pankrotimenetlus, arvestades, et alates 1.01.2010.a jõustunud PankrS § 171 lg 1¹ ja § 29 lg 1 ja 2 kohaselt kuulutab kohus pankroti välja ka juhul, kui võlgnik on esitanud kohustustest vabastamise menetluse algatamiseks avalduse ja kui muidu esineksid alused menetluse raugemiseks. Seega pankrotimenetluses on võlgnikul võimalik nõuda endale elamiseks täitemenetluse seadustikus §-s 132 lg-s 1 ettenähtud ühe kuu eest palga alammäära suurust või vastavat osa nädala või päeva sissetulekust. Sama paragrahvi teise lõike kohaselt võib elatise nõude täieliku rahuldamise jaoks arestida kuni pool käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud sissetulekust.⁶⁰ Pankrotimenetluses nimetab kohus pankrotihalduri, kes selgitab võlgnikule pankrotimenetluse eesmärgid ja kontrollib võlgniku kohustuste täitmist.

Võlgade ümberkujundamise menetluses ei realiseeritaks võlgnikule kuuluvat eluaset, küll aga peaks võlgnik käituma heas usus ja aktiivselt osalema menetluses ning olema huvitatud, et osa tema sissetulekust läheb võlausaldajate nõuete katteks, vaatamata sellele, et võlgnikule ei jää sel viisil elamiseks seadusega sätestatud kuupalga alammäär.

Seega kohustustest vabastamise menetluse lõppedes kolme kuni viie aasta jooksul ei ole võlgnikul võimalik vabaneda elatise võlgnevusest, küll aga maksmata jäänud väikelaenu võlgnevusest. Võlgade ümberkujundamise menetluses samasugune võlgnik ei saaks samuti vabaneda elatise maksmise kohustusest, kuid väikelaenu kohustuse vähendamist saab võlgnik ümberkujundamiskavas taotleda.

Samas kui see sama võlgnik elaks üürikorteris ja tal oleksid samad kohustused ja sissetulekud, siis sobiks sellele võlgnikule paremini pankrotimenetlus, kuna võlgnikul ei ole kinnisvara, mida haldur saaks võlgade katteks realiseerida ja seega pole võlgnikul võimalik oma eluasemest ilma jääda. Võlgnik saab esitada avalduse kohustustest vabastamise menetluse algatamiseks ja seejärel kolme kuni viie aasta jooksul otsustab kohus kohustustest vabastamise. Kui üürikorteris elav võlgnik on esitanud kohtule võlgade ümberkujundamise avalduse, siis kohus peaks ümberkujundamiskava analüüsima nii, et kas võlgnikule jääb

⁶⁰ Täitemenetluse seadustik. – RT I 2005,27,198 ... RT I 23.01.2011, 35.

võlgade ümberkujundamiskava kinnitamisel kätte selline summa, mis lubab tal realselt ja legaalselt ära elada. Arvestades toidukaupade ja majapidamistarvete hindasid, ei oleks mõistlik eeldada, et täiskasvanud mees saab hakkama kuus 70 euroga. Seega leiab töö autor, et sellisel juhul kohus ümberkujundamiskava ei kinnita, kuna ümberkujundamiskava täitmine on ebareaalne.

Seega on võlgade ümberkujundamise menetluses võimalik taotleda ümberkujundamist üksnes võlgniku isiklike rahaliste võlgade osas. Isiklikud võlad on eelkõige isiku kohustus maksta elatist, üürilepingu alusel tekkinud kohustused, trahvid, maksuvõlad, laenulepingutest tulenevad võlad jne. Isiklike võlgade alla ei kvalifitseeru füüsiliste isikute äriühingute kohustused. Seadusandja ei ole toonud seaduses näidisloetelu isiklikest kohustustest, mistõttu võib nii mõnelgi võlgnikul tekkida arusaamatusi selle mõiste tõlgendamisel. Autor leiab, et võlgade ümberkujundamise menetlus on sarnane juriidiliste isikute saneerimismenetlusele, kuna mõlema seaduse eesmärk on tagada avaldaja jätkusuutlikkus, taastada avaldaja likviidsus ja aidata avaldajal ületada majanduslikud raskused. Füüsiliste ja juriidiliste isikute puhul on protsessinormid erinevad, kuid lõplik eesmärk on üks – makseraskustes isikutele kohtuliku abi pakkumine võlasuhetes võlausaldajatega. Magistritöö autor leiab, et ei tohi kõrvale ka lükata võlausaldajate õigusi, kuna võlausaldajad on enamasti krediitiasutused või oma majandustegevuses tegutsevad isikud, kelle peamiseks eesmärgiks on kasumi teenimine. Kuid kui seadusandja tahe on olnud kaitsta füüsilisi isikuid suhetes võlausaldajatega, eelkõige krediitiasutustega, siis peab küll arvestama *pacta sunt servanda* põhimõttega, kuid ka füüsiliste isikute jätkusuutlikkusega. Autori arvates võiks kaaluda Soome võlakorralduse seaduses toodu olukorda, kus pandiga tagatud kohustused on samuti kohtu poolt ümberkujundatavad ka siis, kui võlausaldaja sellega ei nõustu, kuna füüsilise isiku õigus inimväärsele elule kaalub üles võlausaldaja kasumimarginaali.

2. Võlgade ümberkujundamise avalduse menetlusse võtmine

2.1. Võlgade ümberkujundamise avalduse formaalsed eeldused

2.1.1. Formaalsed ja materiaalsed eeldused

Vastavalt seadusele peab iga kohtule esitatav avaldus vastama avaldusele esitatavatele formaalsetele ja materiaalsele tingimustele. Käesolevas peatükis analüüsib autor esmalt VÕVS-st ja TsMS-st tulenevaid võlgade ümberkujundamise avalduse formaalseid eeldusi ning seejärel materiaalseid.

Formaalseteks eeldusteks on vastavalt VÕVS § 10 jj tulenevad tingimused, lisaks tuleb võlgade ümberkujundamise avalduse esitajal arvestada ka TsMS sätestatud tingimustega. Formaalsed eeldused on nõuetekohase avalduse esitamine, seadusjärgsele kohtule, seaduses sätestatud vormidel, koos VÕVS § 10 lg-s 2 märgitud minimaalsete andmetega. Materiaalsed eeldused tulenevad VÕVS esimesest ja teisest peatükist. Materiaalseteks eeldusteks tuleb autori hinnangul pidada makseraskuse olemasolu, elukohta ja isiklike võlgade olemasolu.

Nimetatud tingimustele vastav menetlusse võtmine on olulise tähtsusega, kuivõrd eelneb ümberkujundamiskava kinnitamisele, millega sisuliselt toimubki võlgade ümberkujundamise menetlus. Juhul, kui avalduse formaalsed või materiaalsed eeldused ei vasta seaduses sätestatud tingimustele, jätab kohus avalduse menetlusse võtmata. Menetlusse võtmata jätmine tingib olukorra, kui isik ei saa seaduse alusel võlgasid ümber kujundada ning täitamata jääb VÕVS eesmärk.

2.1.2. Avalduse vormid

Lähtuvalt tsiviilkohtumenetluses kasutatavast dispositsioonipõhimõttest on kohus seotud poolte poolt esitatud asjaolude ja taotlustega. Võlgade ümberkujundamise menetluse näol on tegemist hagita menetlusega, mida reguleerib TsMS § 476, nimetatud paragrahv sätestab, et hagita menetluse algatab kohus omal algatusel, huvitatud isiku või asutuse avalduse alusel või seadusega ettenähtud juhul algatab kohus hagita menetluse üksnes selleks õigustatud isiku või asutuse avalduse alusel. Hagita menetluses rakendub ka üldkohtul lähtuvalt TsMS § 5 lg-st 3

uurimisprintsii. TsMS § 5 lg 3 sätestab, et hagita asjas selgitab kohus ise asjaolud ja kogub selleks vajalikud tõendid, kui seaduses ei ole ette nähtud teisiti. Hagiasjas selgitab kohus ise asjaolusid ja kogub tõendeid üksnes seaduses ettenähtud juhul. Autori hinnangul on seadusandja valik liigitada ka VÕVS alusel läbiviidav võlgade ümberkujundamise menetlus hagita asjade alla, lähtuvalt maksejõuetusmenetlusega kaasnevast suurest avalikust huvist ja kohut järelevalve kohustusest, põhjendatud.

Lähtuvalt dispositioonipõhimõttest on võlgade ümberkujundamise menetluse algatamiseks vajalik nõuetekohase avalduse esitamine. Nimetatud kohustuse sätestab ka VÕVS § 5, mille kohaselt on võlgade ümberkujundamise menetlus hagita menetlus ning VÕVS § 9 kohaselt peab võlgnik esitama avalduse enda võlgade ümberkujundamiseks. Seega peab võlgade ümberkujundamise menetluse algatamiseks ja hiljemalt ka menetluses käituma aktiivselt võlgnik, kes soovib, et kohus kinnitaks tema võlgade ümberkujundamise kava.

Võlgade ümberkujundamise avalduse esitab võlgnik kohtule, misjärel kohus otsustab, kas võtta avaldus menetlusse või mitte. Kui kohus leiab, et avaldus vastab TsMS-st tulenevatele vorminõuetele ja VÕVS esitatud nõuetele, võtab kohus avalduse menetlusse. Selleks, et kohus saaks otsustada, kas kõik esitatud tõendid on asjakohased ja vastavad nõutule, on Justiitsministeeriumi poolt välja töötatud kohustuslikud vormid.

VÕVS § 13 lg 1 kohaselt kehtestab justiitsminister määrusega võlgade ümberkujundamise avalduse, varanimekirja, võlanimekirja ja ümberkujundamiskava vormid, mille kasutamine on võlgnikule kohustuslik. Ümberkujundamiskava vormi kasutamine ei ole kohustuslik füüsilisest isikust ettevõtjale, kes soovib ettevõtte saneerimist. VÕVS § 13 lg 2 kohaselt peavad VÕVS § 13 lõikes 1 nimetatud vormid olema igäihele vabalt ja tasuta kättesaadavad Justiitsministeeriumi veebilehel ning igas kohtus.

Seaduseelnõus põhjendatakse kohustuslike vormide kasutamist sellega, et adekvaatsete tüüpvormide vahendusel peaks keskmine võlgnik suutma võlgade ümberkujundamise avalduse koostada ka professionaalse õigusnõustaja abita.⁶¹ Ümberkujundamiskava vorminõuete osas on tehtud erand FIE-le, kes soovib ettevõtte saneerimist, kuna ettevõtte

⁶¹ Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse eelnõu seletuskiri. op. cit., lk 19.

spetsiifikat arvestades ei pruugi saneerimiskava alati täielikult sobituda füüsilise isiku võlgade ümberkujundamiskava vormi.⁶²

Justiitsministeerium töötas välja vormid, võttes aluseks Soomes väljatöötatud vorme.⁶³ Vormide täimise juhendid on saadaval tasuta koos vormidega. Vormid on koostatud selliselt, et neid on võimalik täita nii käsikirjaliselt kui arvutiga, kuid arvestama peab asjaoluga, digitaalselt täites tuleb vormid kas välja printida ja allkirjastada või kohtule digitaalselt saadetuna peab lisama digiallkirja.

Avalduse tuleb lisada ka 3 aasta konto väljavõtted ja muud lisad, mida autor käsitleb käesolevas töös hiljem põhjalikumalt⁶⁴ on probleemiks TsMS § 340, mis sätestab ära kirjade arvu nõude, teistele menetlusosalistele. Eelkõige on kohtutel tõusetunud probleem sellest, et kes peab lahendama tehnilise küsimuse ja tegema koopiad kõikidele võlausaldajate jaoks. Kui võlgnik esitab avalduse paber kandjal koos kõikide nõutavate lisadega, siis on keskmises avalduses umbes sada lehekülge. Arvestades koopiade tegemise maksumust ja keskmist võlausaldajate arvu, võib võlgnikul avalduse esitamisele kuluda lisaks 30 eurole riigilõivu veel 30 eurot koopiade tegemise tasu. TsMS § 340 lg 4 kohaselt kohtule elektrooniliselt esitatud dokumendist korraldab kohus ära kirjade või väljatrükkide tegemise, kui teisele menetlusosalisele ei saa eeldatavasti elektroonilist dokumenti edastada või ta ei saa selle sisuga eeldatavasti tutvuda või seda välja trükkida. Käesoleva lõike esimeses lauses nimetatud juhul on ära kirjade või väljatrükkide tegemine riigilõivuvaba. Seega, kui võlgnik esitab avalduse koos lisadega elektroonselt, korraldab kohus ise avalduse menetlusse võtmisel selle edastamise võlausaldajatele. Küll aga on kohtutel ka siin tehnilist laadi probleem, et kuidas edastada võlgniku avaldus kõigile võlausaldajatele nii, et neil oleks võimalik ka saadetud sisuga tutvuda.

Väljatöötatud vormide kasutamine ei ole midagi uudset, kuna see lihtsustab märgatavalt füüsiliste isikute endi poolt, ilma nõustaja või esindajata, menetlusdokumentide esitamist kohtule. Eestis on näiteks kasutusel kõikvõimalikud blanketid riigi õigusabi saamiseks, majandusseisundi tõendamiseks, elatisabi saamiseks, elatise nõude esitamiseks hagimenetluses, maksekäsu kiirmenetluse vormid jne.

⁶² XI Riigikogu stenogramm VIII istungijärk teisipäev, 16. november 2010, kell 10:00. - Kättesaadav arvutivõrgus:

⁶³ <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=1004095&u=20120407172624> 1.05.2012. Velkajärjestelyhakemus. – Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.suomi.fi/suomifi/suomi/asioi_verkossa/lomakkeet/om_om17/index.html 1.05.2012.

⁶⁴ *Infra*, lk 44 jj.

VÕVS jõustumisest alates aasta jooksul on kohtutele esitatud kokku 55 avaldust, millest Harju Maakohtu tööpiirkonnas 21 avaldust, Pärnu Maakohtu tööpiirkonnas 14 avaldust, Tartu Maakohtu tööpiirkonnas 13 avaldust ja Viru Maakohtu tööpiirkonnas 7 avaldust. Eelnimetatud arvud näitavad seda, et kuna ümberkujundamiskava on kättesaadaval ainult Eesti keeles, on Viru Maakohtu tööpiirkonnas avalduste arv märgatavalt väiksem kui mujal Eestis. Erialakirjanduses on leitud, et ministriumite poolt välja töötatud avalduste kättesaadavaks muutmine võõrkeelsele elanikkonnale ei soodusta selle võõrkeelse elanikkonna integreerumist ühiskonda. Nimelt leitakse, et avalduste kättesaadavaks muutmine võõrkeelse elanikkonna emakeeles muudab nad veel vähem huvitatuks riigikeele õppimise suhtes.

Käesoleva töö autor leiab samuti, et Eestis ei ole vaja ümberkujundamise avalduse tõlkimine ametlikult vene keelde, et see muutuks venekeelsele elanikkonnale kättesaadavaks. Selline seisukoht tuleneb asjaolust, et võlgade ümberkujundamise avalduse esitamiseks on võlgnikel, kes ei oska eesti keelt piisaval tasemel, õigus taotleda riigi õigusabi korras endale esindajat, kes aitab kohtuvälises menetluses täita ümberkujundamise avalduse esitamiseks vajalikud avaldused ja lisad. Samas võlgnikele, kes ei oska Eesti keelt, avalduste vene keeles kättesaadavaks muutmine tähendaks seda, et kohus peaks olema suuteline lugema vene keeles esitatud avaldusi. See põhimõte läheks aga vastuollu nii põhiseaduse § 6-ga, mille kohaselt on eesti riigikeel eesti keel, põhiseaduse § 52 lg-ga 1, mille kohaselt on riigiasutuste ja kohalike omavalitsuste asjaajamiskeel eesti keel ja TsMS § 32 lg-ga 1, mille kohaselt toimub kohtumenetlus ja kohtu asjaajamine eesti keeles.

Käesoleva töö autori arvates oleks võinud Eestis lisaks avalduse ja selle lisade vormidele välja töötada ka vormid, mida võlgnikud oleksid saanud kasutada kohtuväliste sammude astumisel. Näiteks Taani seaduse kohaselt peab võlgnik esitama kohtule kirjaliku tõendi selle kohta, et miks kohtuvälised läbirääkimised on ebaõnnestunud. Selline tõend sisaldab andmeid võlgniku isikliku finantsolukorra kohta ja põhjuste kohta, miks läbirääkimised võlausaldajaga ebaõnnestusid. Nõuetele vastava vormi annab välja kohalik omavalitsusasutus või selleks volitatud mõni muu asutus.⁶⁵ Ehk autor leiab, et otstarbekas oleks olnud välja töötada vormid, millele võlgnik oleks saanud kanda kas kuupäevad ja märked või pikemad seletused juba kohtueelses menetluses võlausaldajatega läbirääkimisi pidades või vajalikke samme

⁶⁵ N. Huls., N. Jungmann., B. Niemeijer. Can Voluntary Debt Settlement and Consumer Bankruptcy Coexist? The Development of Dutch Insolvency Law. Lk 305. – Niemi-Kiesiläinen, J., Ramsay, I., Whitford, W. (ed). Consumer Bankruptcy in Global Perspective. Oxford and Portland, Oregon, 2003.

astudes. Näiteks Saksamaal, kohtud nõuavad, et võlgnik esitaks tunnistuse või tõendi, et kohtuvälised läbirääkimised on ebaõnnestunud. Saksamaal annab sellise tõendi võlgnikule kohtule esitamiseks autoriseeritud võlanõustaja või jurist.⁶⁶

2.1.3. Avalduse lisad

Lisaks seaduses sätestatud vorminõuetele, mis kohalduvad avaldusele tuleb VÕVS § 12 lg 1 kohaselt võlgade ümberkujundamise avaldusele lisada võlgniku ja temaga koos elavate perekonnaliikmete vara nimekiri avalduse esitamise seisuga, märkides muu hulgas iga varaeseme eeldatava väärtuse ning eraldi oma osaluse ühismandis ja kaasomandis või õiguste ühisuses. Nimetatud lisade näol on autori hinnangul samuti tegemist formaalse eeldusega avalduse puhul.

Kohtule tuleb esitada ka võlgniku ja temaga koos elavate perekonnaliikmete kõigi sissetulekute nimekirja avalduse esitamise seisuga ja võlgniku rahaliste kohustuste nimekirja avalduse esitamise seisuga, milles märgitakse kõigi võlausaldajate nimed, kontaktandmed ning põhinõude ja kõrvalnõuete eeldatavad suurused ja tagatised, tuues eraldi välja jooksvad kulutused (eluasemekulud, ülalpidamiskohustused jms) ja solidaarkohustused. Avaldusele peavad olema lisatud võlgniku viimase kolme aasta tuludeklaratsioonide väljavõtted, pangakonto väljavõtted ja oluliste kohustuste aluseks olevate dokumentide (laenulepingud jms) ära kirjad. Kui võlgade ümberkujundamist taotleb ettevõtja, siis peab avaldusele lisama ka eelmise majandusaasta raamatupidamisaruande ning ülevaate oma finantsseisundist, majandustulemustest ja rahavoogudest. Kui ettevõtja peab raamatupidamist kassapõhiselt, lähtutakse eelnimetatud andmete esitamisel möödunud aasta kohta esitatud tuludeklaratsioonist. Kui võlgnik on viie aasta jooksul enne avalduse esitamist võõrandanud kinnisasja või registrisse kantud vallasasja või õiguse või kinkinud või laenanud raha kolmandatele isikutele enam kui 3000 euro ulatuses, tuleb ka seda varanimekirjas märkida. Eraldi tuleb märkida neile tingimustele vastavad tehingud, mis on tehtud lähikondsetega pankrotiseaduse § 117 mõttes. Ühe abikaasa poolt eraldi esitatud võlanimekirjas tuleb eraldi märkida kohustused, mille eest vastutab või võib vastutada ka teine abikaasa, samuti teise abikaasa kohustused, mille eest võib vastutada võlgnik. Võlgnik peab võlanimekirjas märkima, kui ta mingis osas võlgasid ei tunnista, samuti kas ja milliste võlgade osas on

⁶⁶ U. Reifner, jt. op. cit., lk 266.

käimas kohtumenetlusi või muid menetlusi. Võlgnik peab varanimikirjas märkima, kas ja millise vara osas on käimas kohtu- või muid menetlusi, sealhulgas täitemenetlusi.

Võlgade ümberkujundamise avalduse vormi punktis 13 on märgitud, et avalduse lisad on varanimekiri, võlanimekiri, ümberkujundamiskava, võlgniku viimase kolme aasta tuludeklaratsioonide ära kirjad, võlgniku viimase kolme aasta pangakonto väljavõtte ära kirjad, võlgniku oluliste kohustuste aluseks olevate dokumentide (nt laenu-, käendus-, garantiilepingud) ära kirjad, majandusaasta raamatupidamisaruanne (esitab FIE), riigilõivu tasumist tõendav dokument.

Võlgnikud esitavad kohtule kohustuslike vormide peal olevad avaldused ja jätavad esitamata töölepingute ja üürilepingute ära kirjad, kuna neid ei ole otseselt avalduses märgitud. Küll aga on võlgniku tööleping ja üürileping olulise tähtsusega, sest arvestades tänapäeva inimeste pangakaardi kasutust, siis enamus tehinguid tehakse kas pangakaardiga või pangaülekannetega. See tähendab, et viimase kolme aasta pangakonto väljavõtte on mahult üle 50 lk ja see omakorda tähendab, et kohus peab rida realt läbi töötama võlgniku pangakonto väljavõtte. Kui aga võlgnik esitab nii nagu nõutud oluliste lepingute ära kirjad, siis on kohtul lihtsam järgida nende maksete teostamisi ja võlgniku üldiseid maksekäitumise harjumusi. Eelkõige otsivad kohtud pangakontode väljavõtetelt ebatavaliselt uuremahulisi tehinguid, näiteks pärandi saamist. Autor leiab, et ei ole mõistlik eeldada kohtutelt kogu võlgniku viimase kolme aasta elustiiliga enda kurssi viimine, kuna kohtule ei anna otsustuse tegemise lisandväärtust teadmine, et võlgnik on majanduse kõrgeastatel teeninud üle keskmise töötasu, elanud üle keskmise suuremas eluasemes ja saanud lubada endale üle keskmise mugavaid puhkusi.

Soome 1993.aastal vastu võetud võlgade ümberkujundamise seadust muudeti 1997.aastal. Nimelt täiendati seda Justiitsministri määrusega 17.11.1997. Määruse esimese paragrahvi kohaselt peavad kõik kasutatavad vormid olema tasuta isikutele kättesaadavad. Teise paragrahvi kohaselt peab võlgnik esitama lisaks avaldustele ka viimase kolme aasta maksudeklaratsioonid enda ja endaga koos elavate täiskasvanute kohta, Samuti peab võlgnik esitama enda ja abikaasa palgatõendid, näidates summad eelmise aasta palgatuludest kokku ja viimaste kuude tegelikud palga suuruse ning koopia tõendist, mis näitab, et võlgniku pension, töötuaabiraha, ümberõppe stipendium, ravikindlustuse päevaraha, emapalk päeva kohta, koduhoolduse toetus, renditulu, õppetootus või teised toetused, mida võlgnik ja tema abikaasa saavad, samuti nende toetuste saamise kestvus. Kohtule peab esitama ka andmed, kus on näha

võlgniku ja tema abikaasa ettevõtlustulu, jagatuna põllumajanduslikuks tuluks ja ettevõtlustuluks. Kui võlgniku ja tema abikaasa sissetulekud tulevad muudest allikatest kui palgatuludest, pensionidest ja muust eelpool nimetatutest, siis peab võlgnik esitama ka need. Võlgnik peab esitama ka tõendid rendi, ülalpidamiskulude ja teiste igapäevaste kulude kohta. Samuti, kui kohtumääruse või kohtuotsusega on välja mõistetud võlgnikult oma lapse kasuks ja kontole kantud elatise summad, siis peab esitama selle kohtulahendi koopiat. Võlgnik peab esitama ka koopiat tõenditest, mis tõendavad võlgniku tasumata põhiosa võlgnevus võlausaldajatele, välja arvatud need, mille võlgnevus on 340 euro, samuti andmed pandiga tagatud nõuete kohta. Esitama peab ka tõendid, mis puudutavad aktsiate, osakute või pandiga tagatud renti, mis annab õiguse kasutada korterit ja mis tõendab võlgniku omandiõigust. Võlgnik peab esitama ka kirjaliku tõendi enda varade väärtuse kohta ja tõendi haiguse, töötuse, töövõimetuse või mõne muu olulise tegevusi kohta avalduse esitamisel.⁶⁷

VÕVS § 12 lg 1 kohaselt peaksid võlgnikud märkima üles iga varaeseme eeldatava maksumuse. Töö autor ei ole tuvastanud tutvutud kohtutoimikutest ühtegi avaldust kus võlgnikud oleksid märkinud üles iga varaeseme maksumuse. Võlgnikud märgivad avalduses ja selle lisades registris olev kinnis-ja vallasvara orienteeruva väärtuse, kuid mitte näiteks kodumasinat, kommunikatsioonivahendite ega meelelahutustehnika väärtust. VÕVS § 12 lg 1 kohaselt peaksid võlgnikud teostama enda vara suhtes arestimise läbiviimise ehk käituma täitemenetluse seadustiku § 65 lg 1 kohaselt nagu täitur ja üle kirjutama iga varaeseme⁶⁸, mis on võlgniku valduses ja lisaks sellele märkima veel selle varaeseme eeldatava hinna.

Töö autor leiab, et Eestis nõutud avalduse lisad ei ole kõik vajalikud. Näiteks viimase kolme aasta konto väljavõtte esitamine ei ole vajalik kuna kohtule ei anna lisaväärtust juurde see, kui on näha, et kolm aastat tagasi on võlgnikul olnud sissetulek tema elatustasemele vastavas suuruse. Kuid mingil põhjusel on võlgnik sellest sissetulekust tänaseks ilma jäänud ja sattunud olukorda, mida ta avaldab kohtule võlgade ümberkujundamise avalduses. Tegelikult piisab kohtule seisukoha võtmiseks selles, kui võlgnik esitab enda konto väljavõtte alates perioodist, kui võlgnikule laekus viimane igakuine regulaarne sissetulek kuni avalduse esitamiseni, sest siis näeb kohus, kuidas on võlgniku sissetulek muutunud ja kuidas on võlgnik püüdnud oma parema äranägemise järgi hakkama saada pärast sissetuleku kadumist.

⁶⁷ Asetus yksityishenkilön velkajärjestelystä 25.1.1993/58. - Kättesaadav arvutivõrgus: www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19930058 1.05.2012

⁶⁸ Täitemenetluse seadustik. – RT I 2005, 27, 198 ... RT I 21.03.2011, 35.

Kokkuvõtlikult leiab autor, et formaalsed eeldused ja nõuded, mis tulenevad nii TsMS kui ka VÕVS-i regulatsioonist võlgade ümberkujundamise avaldusele on mõistlikud ning põhjendatud va lisad. Autor on seisukohal, et võlgade ümberkujundamise avalduse lisade esitamine seaduses sätestatud mahus ei ole vajalik ning põhjendatud arvestades võlgade ümberkujundamise menetluse iseloomu ja eesmärki.

2.2. Võlgade ümberkujundamise materiaalsed eeldused

2.2.1. Ajutine makseraskus

Materiaalseteks eeldusteks tuleb autori hinnangul lähtuvalt VÕVS-i regulatsioonist pidada makseraskuse olemasolu, elukohta ja isiklike võlgade olemasolu. Järgnevalt käsitleb autor nii makseraskuse olemust, kui isiku elukoha tingimust ning selle liigitamist materiaalse eelduse alla kui ka isiklike võlgade olemust ja sisu.

Aprillis 2011.aastal jõustunud seadus oli mõeldud võlaorjusesse sattunud inimestele lootusena parandada nende toimetulekut. VÕVS § 1 lg 1 ja 2 sätestavad, et kohtule võib avalduse esitada makseraskustes olev füüsiline isik ehk võlgnik. Seadus defineerib makseraskustes olevaks sellise võlgniku, kes ei suuda või tõenäoliselt ei suuda täita oma kohustusi nende sissenõutavaks muutumise ajal. Siinkohal ei tohi segamini ajada pankrotiseadust VÕVS-ga, sest pankrotiseadus lähtub maksejõuetust võlgnikust. Nimelt on PankrS § 1 lg 2 kohaselt võlgnik maksejõuetu, kui ta ei suuda rahuldada võlausaldaja nõudeid ja see suutmatus ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine. Võlgade ümberkujundamise avalduse esitamiseks sobilik võlgnik on isik, kes on vastavalt VÕVS § 1 lg-le 1 makseraskustes.

Eesti õiguskord ei sätesta tingimusi või eeldusi selle kohta, mis põhjusel peab makseraskus olema saabunud, et seda saaks lugeda makseraskuseks. Makseraskust tuleb pidada makseraskuseks, olenemata selle saabumise põhjustest, kui olukord ise vastab makseraskuse tingimustele.

Võlgade ümberkujundamise seaduse tähenduses on makseraskuse väljaselgitamine oluline materiaalne alus, kuna selles menetluses saab võlgnik ümber kujundada üksnes isiklike võlgasid. Seega peab võlgniku makseraskus olema põhjustatud isiklike võlgade nagu elatis, trahvid, maksuvõlad, üürivõlad, laenuvõlad jne poolt.

Rahandusministeeriumi tellitud 2010. a detsembris valminud OECD finantskirjaoskuse uuring näitab, et Eesti elanike võimekus rahaasjades arukaid otsuseid langetada ei ole piisavalt hea. Finantskirjaoskus on rahaasjades arukate otsuste tegemiseks vajalikud oskused, teadmised ja hoiakud. Finantskirjaoskus hõlmab näiteks oskust koostada pere-eelarvet, teadmisi investeerimise põhitõdedest ning säästvat ja vastutustundlikku hoiakut raha suhtes. Finantskirjaoskus on oluline kõikidele elanikele, mistõttu on selle edendamiseks vajalik haridus- ja finantsasutuste vaheline tihe koostöö. Elanikkonna teadlikkuse tõstmine igapäevastes rahaasjades edukaks toimetulekuks on pikaajaline ja paljusid osapooli hõlmav protsess. Seetõttu on mitmetes riikides Euroopa Komisjoni ja OECD soovitusi järgides koostatud riiklik finantskirjaoskuse strateegia koos vastava koordinaatori määramisega. Euroopa Komisjon ja OECD on riikliku finantskirjaoskuse strateegia loomise olulisust rõhutanud eelkõige järgmistel põhjustel: rahvastiku vananedes on järjest olulisem tõsta inimeste oma panust pensioni kogumiseks; järjest keerulisemaks muutuvad finantsteenused piiravad inimeste säästmist ja investeerimist; laenukoormuse suurenemisega kasvab inimeste makseraskustesse sattumise oht; süsteemselt pakutav finantskirjaoskus võimaldab inimestel oma rahaasju iseseisvalt edukalt planeerida, mistõttu tuleb riigil kulutada vähem rahalisi vahendeid abivajajate aitamiseks; hiljutise ülemaailmse finantskriisi tekkimisel mängis olulist rolli inimeste madal teadlikkus.⁶⁹

Leitakse, et inimesi saab jagada nelja erinevasse gruppi, kes elavad üle oma võimete. Esimene grupp on need inimesed, kes on sattunud ajutise ebaõnne kätte nagu näiteks töötus, lahutus, haigus jne. teine grupp koosneb inimestest, kes alateadlikult satuvad ülemäärasesse võlgnevusse. Need inimesed kasutavad laialdaselt kättesaadavat krediiti, aimamata, et nad ei pruugi olla võimelised seda krediiti tulevikus tagastama. Kolmas grupp koosneb inimestest, kes elavad vaesuspiiril. Nendel on vaja krediiti, et tagada endale mingilgi määral inimväärne elustandard. Ja neljas grupp on kõige väiksem, seal on inimesed, kes tahtlikult elavad üle oma võimete või siis need, kes on võtnud eesmärgiks petta ja üle kavaldada oma võlausaldajaid.⁷⁰ Iirlased leiavad, et makseraskusi tekitavad mitmed faktorid nagu isiklikud asjaolud, nagu näiteks noorus, vallalisus ja laste olemasolu, teiseks majanduslikud asjaolud nagu väike sissetulek, majanduslikult passiivsus, kodu üürimine ja säästude puudumine ja kolmandaks

⁶⁹ Rahandusministeerium. Euroopa Komisjoni soovitusid finantsteadmiste edendamiseks. – Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.fin.ee/public/communication_et.pdf 1.05.2012.

⁷⁰ N. Huls. Journal of Consumer Policy 20: 143–159, 1997. - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.springerlink.com/content/u0hx537660714513/>, lk 143-144. 1.05.2012.

inimeste suhtumine rahaasjadesse nagu näiteks kulutamine, arvete maksmine ja krediidi kasutamine.⁷¹

Kanadas läbiviidud uuring keskendus gruppidele, kel olid sarnased põhjused, mis põhjustasid ebastabiilse sissetuleku, nagu näiteks töötus või haigus. Aga ainult väike osa nende põhjuste käes olnud inimestest muutus maksejõuetuks, samal ajal kui enamus nendest inimestest olid võimelised paranema ja kohandama endale võetud kohustusi oma tegelike sissetulekutega. Suhtumine, teadmised ja haridus mängivad mitte ainult olulist rolli finantsteenuste valikul aga ka selles, kuidas niisuguses kriisis toime tulla või selliseks kriisiks ette valmistuda.⁷²

2010.aastal, kui Eesti Pangaliit soovis kohustuslikku võlanõustamist kõigile nendele, kes pöörduvad võlgade ümberkujundamise avaldusega kohtu poole, leidis parlamendi õiguskomisjoni esimees Ken-Marti Vaheri, et kohustuslik võlanõustamine ei ole otstarbekas. Seda ennekõike seepärast, et Eestis ei ole üleriigiliselt toimivat võlanõustamisteenust, ning teiseks seepärast, et nii hakkab riik eeldama, et inimene ise ei suudagi oma võlgade ümberkujundamisega toime tulla.⁷³ Mis on see võlanõustamisteenus, mida Eestil pole ja mille tõttu võib riik hakata eeldama, et võlgnik ei suudagi ise oma võlgade ümberkujundamisega toime tulla?

Võlanõustamine on sotsiaalteenus, mille eesmärk on parandada rahalistesse raskustesse sattunud isiku või pere toimetulekuvõimet. Tallinnas osutatakse 2006.aasta märtsikuust Tallinna Sotsiaaltöö Keskuse juures võlanõustamisteenust ning alates 2008. aasta jaanuarist osutatakse võlanõustamise teenust ka isikutele väljastpoolt Tallinna linna (elukohajärgse omavalitsuse garantiikirja alusel).⁷⁴ Tallinna sotsiaaltöö keskuse võlanõustamisüksuse juht Terje Lääts, avaldas 2010.aasta suvel, et võlanõustamisteenus on kättesaadav üksnes vähestes omavalitsustes. Läätsel andmetel on Eestis vaid 15–20 võlanõustajat ja võlanõustamisteenus kättesaadav Tallinnas, Narvas, Tartus, Haapsalus ja veel mõnes üksikus omavalitsuses.⁷⁵ Sotsiaalministeeriumi andmetel oli võlanõustamisteenus kättesaadav 2011.aastal kümnes maakonnas, kuid võlanõustamisteenust võivad saada kõik abivajajad olenemata elukohast. Võlanõustamisteenust osutati Euroopa Sotsiaalfondi ja Sotsiaalministeeriumi rahastatava

⁷¹ Debt part 2: Personal Debt and Consequences Spotlight. No 3 2010.- Kättesaadav arvutivõrgus: [http://www.oireachtas.ie/parliament/media/housesoftheoireachtas/libraryresearch/spotlights/Personal Debt and Consequences.pdf](http://www.oireachtas.ie/parliament/media/housesoftheoireachtas/libraryresearch/spotlights/Personal%20Debt%20and%20Consequences.pdf) 1.05.2012.

⁷² U. Reifner., jt. op. cit., lk 66.

⁷³ M. Ojakivi. Pangaliit soovib kohustuslikku võlanõustamist. Eesti Päevaleht. - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.epl.ee/news/eesti/pangaliit-soovib-kohustuslikku-volanoustamist.d?id=51277585>, 1.05.2012.

⁷⁴ Võlanõustamine. Tallinna Sotsiaaltöö Keskus. - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.swcenter.ee/volanoustajate-vastuvott>, 1.05.2012.

⁷⁵ M. Ojakivi. Op. cit.

programmi „Töölesaamist toetavad hoolekandemeetmed 2010–2011” ühe tegevusega ning selle programmi raames lõppes võlanõustamisteenuse osutamine 8.02.2012.aastal. Käesoleval ajal on isikutel, kes soovivad võlanõustamisteenust saada, õigus pöörduda elukohajärgse kohaliku omavalitsusüksuse sotsiaaltöötaja poole. Samas on märgitud, et isikult võib võtta temale või tema perekonnale osutatava sotsiaalteenuse eest tasu. Võetav tasu oleneb teenuse mahust ja maksumusest ning teenust saava isiku ja tema perekonna majanduslikust olukorrast. Isikult sotsiaalteenuse eest tasu võtmise otsustab teenust osutav või teenuse eest tasuv asutus.⁷⁶ Näiteks Tartumaal on võimalik saada kuni 2012.aasta novembrini võlanõustamisteenust MTÜ Majandamisnõustaja võlanõustaja Ester Saagilt.⁷⁷ Tartu Maakohtu Tartu kohtumajale esitatud üheksast avaldusest kahes on avalduse koostamisel olnud abiks võlanõustaja Ester Saag.

Eesti maksejõuetusõiguses ei ole rakendatud põhimõtet, et isik peab enne võlgade ümberkujundamise avalduse kohtule esitamist läbima kohustusliku võlanõustamise. Seega ei ole poliitiliselt peetud vajalikuks luua üle-Eestilist võlanõustamisteenust, kuhu makseraskustes või maksejõuetud isikud saaksid abi saamiseks ja makseraskuste kohtuväliseks ületamiseks pöörduda. Näiteks Johanna Niemi avaldab 1999.aasta artiklis, et Euroopa mudel võlgade ümberkujundamise osas näeb ette, et läbi nõustamisteenuse heaoluriik annab oma panuse nende inimese abistamisse, kes on heaoluriigis sattunud makseraskustesse.⁷⁸

Austrias, Belgias, Soomes, Prantsusmaal, Saksamaal, Itaalias, Luksemburgis, Hollandis ja Rootsis on võlanõustamise teenus reguleeritud seadusega. Nendes riikides on kasutusel erinevad kohustuslikud allikad, näiteks Austrias, Saksamaal, Luksemburgis ja Hollandis võib täheldada tihedat seost tarbija maksejõuetusmenetluse sätete ja võlanõustamise sätete vahel. Nendes riikides on võlanõustamine lahutamatu maksejõuetuse seaduse osa. Soomes ja Belgias on erinevad kogukonnad ja regioonid algatanud eraldi seadusi võlanõustamiseks. „Code de la Consommation“ Prantsusmaal on valinud veel üldisema raamistiku regulatsioonidele, millist laadi võlanõustamisteenust pakutakse.⁷⁹

⁷⁶ Võlanõustamine. Sotsiaalministeerium. - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.sm.ee/tegevus/sotsiaalhoolekanne/kov-teenused/volanoustamine.html>, 1.05.2012.

⁷⁷ E. Saag. Võlanõustaja tasuta abi saab tuleva sügiseni. - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.tartumaa.ee/?op=body&id=12&prn=1&art=2891&cid=> 1.05.2012.

⁷⁸ J. Niemi-Kiesiläinen. Consumer bankruptcy in comparison: do we cure a market failure or a social problem? (1999) 37 Osgoode Hall L.J. 473. Lk 482. - Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.schuldnerberatungen.at/downloads/infodatenbank/information-englisch/bankruptcy_comparison_sf.pdf, 1.05.2012.

⁷⁹ U. Reifner., jt. op. cit., lk 314.

Võlgade ümberkujundamise avalduse esitanud isik peab olema VÕVS § 1 lg 1 kohaselt makseraskustes. See tähendab seda, et kui isik tänasel päeval ei ole veel võlausaldajatele võlgu jäänud, siis ta selle seaduse alla ei kvalifitseeru, kuna tingimus on, et füüsiline isik oleks makseraskustest, mitte ei satuks potentsiaalselt tulevikus makseraskustesse, nagu on sätestatud saneerimisseaduse § 7 lg 1 punktis 1, mille kohaselt maksejõuetuse tekkimine on tulevikus tõenäoline. Samas selgitatakse makseraskuse tekkimise aega VÕVS § 1 lg 2 kohaselt. Nimelt selgitab eelviidatud säte võlgniku makseraskuse mõistet sedavõrd, et annab võimaluse võlgade ümberkujundamise avalduse esitamiseks ka võlgnikule, kes tõenäoliselt ei suuda täita oma kohustusi nende sissenõutavaks muutumise ajal.

Käesoleva töö autor leiab siiski, toetudes VÕVS § 17 lg 1 p-le 3, et võlgade ümberkujundamise menetlus on suunatud siiski juba makseraskustes olevatele isikutele. Tõenäoliselt makseraskustesse sattuvat isikut on selle sätte varjus võimalik võlgade ümberkujundamise menetlusest eemaldada viidates asjaolule, et võlgnik ei ole makseraskustes, sest makseraskused on ilmselgelt ületatavad.

Kuid VÕVS § 2 lg 3 teise lause kohaselt saab ümber kujundada ka kestvuslepingust tulenevaid kohustusi, mis tekivad või muutuvad sissenõutavaks pärast võlgade ümberkujundamise avalduse esitamist. Samas ei tohi võlgnik olla makseraskustes sellisel määral, et tal puuduks igakuine sissetulek või et ta ei suudaks ära tasuda võlgade ümberkujundamise avalduse esitamisel 30 eurot riigilõivu. VÕVS § 8 lg 3 näeb ette, et võlgnikule ei anta menetluskulude kandmiseks riigipoolset menetlusabi riigilõivu tasumiseks.

Lisaks eeltoodud materiaalsetele tingimustele sätestab VÕVS § 2 lg 1, et ümber kujundada saab ainult võlgniku isiklike võlgasid, mis seisnevad rahalise kohustuse täitmisel. Eelnõu seletuskirja kohaselt kuuluvad isiklike võlgade alla nii lepingulised kui lepinguvälised nõuded aga ka avalik-õiguslikud nõuded nagu näiteks maksunõuded. Erasikutel on tavapäraselt nelja tüüpi laene: kinnisvara laen – kinnisvara ostmiseks, renoveerimiseks, ehituseks või remondiks; liising – näiteks auto soetamiseks; tarbimislaen – suuremate ja pigem ühekordsete ostude finantseerimiseks; krediit ja järelmaksukaardid – jooksvate igapäevaste kulude katmiseks.⁸⁰ Isiklike laenude alla ei kuulu näiteks võlgniku äriühingu võetud kohustused või võlgniku ülenejate või alanejate sugulaste võetud kohustused.

⁸⁰ A. Juhkam, K. Ahi. Isiklikud finantsid II – Millega peab laenamisel arvestama. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.tarkinvestor.ee/articles.php?idee=36>, 1.05.2012.

Soome *Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä* § 3 lg 3 kohaselt on ümberkujundatavad need kohustused, mis on tekkinud enne võlgade ümberkujundamise avalduse esitamist, muu hulgas pandiga tagatud kohustused ja kohustused, mille üle ei ole vaidlusi või mis pole muul viisil ebaselged ning võlgade ümberkujundamise avalduse esitamise ja ümberkujundamiskava kinnitamise vahepealsel ajal sissenõutavaks muutunud intressinõuded ja muud kohustuse täitmiseega kaasnevad nõuded.

Arvestades, et võlgade ümberkujundamise avaldus on mõeldud isikutele ise täitmiseks Justiitsministeeriumi poolt väljatöötatud vormidel, siis seaduses kasutatav mõiste „isiklikud võlad“ võib jääda arusaamatuks. Autor järeltab seda Tartu Maakohtule 8. juuli 2011.a esitatud avaldusest, kus kohus tegi 14. juuli 2011.a määruse, kus selgitas võlgnikele, et ümber saab kujundada üksnes isiklike võlgasid.⁸¹ Avaldajad olid avalduses märkinud ümberkujundamist vajavate kohustustena avaldajate äriühingute kohustused. Seega vaatamata seaduses toodud mõistele „isiklikud võlad“ tähenduse tõlgendamisele samas sättes, on avalduse esitada soovivatel isikutel raske mõista selle tegelikku tähendust.

Kokkuvõtlikult on autori arvates seadusandja tahe olnud see, et võlgade ümberkujundamise menetlusse astuksid maksejõulised võlgnikud, kellel on piisav sissetulek, et esiteks maksta ära ilma menetlusabi taotluseta 30 eurot riigilõiv, jätta endale ja oma ülalpeetavatele piisavalt elatusvahendeid ja samas maksta ka igakuiselt ümberkujundamiskava alusel mõistlikus ulatuses võlausaldajatele. Makseraskustes on isik, kes ei suuda rahuldada võlausaldajate nõudeid, kuid kelle on lootus sellest olukorrast maksejõulisena välja tulla. Ajutist makseraskust aitaks Eesti ühiskonnas vältida finantskirjaoskuse tõus, sest see annaks isikutele elementaarse oskuse langetada igapäevaseid majandusküsimusi end kahjustamata. Makseraskust aitaks leevendada ka võlanõustamisteenuse laialdane reklaamimine ja kättesaadavaks muutumine. Seega on makseraskustes isik, kellel on probleeme oma kohustuste tasumisega nende sissenõustavaks muutumise ajal, mitte kellele ei teki võib-olla tulevikus probleemid kohustuste sissenõustavaks muutumise ajal.

⁸¹ TMKm 14.07.2011, 2-11-31809 (koopia autori valduses).

2.2.2. Kohtuvälised läbirääkimised

VÕVS § 10 lg 1 kohaselt peab enne võlgade ümberkujundamise avalduse kohtusse esitamist võlgnik astuma vajalikke samme, et saavutada võla ümberkujundamine kohtuväliselt. Nimetatud asjaolu näol on tegemist materiaalse eeldusega, mille läbimata jätmise korral kohus keeldub avalduse menetlusse võtmisest. Autori hinnangul on nimetatud tingimuse lisamine mõistlik ja igati põhjendatud.

Erialakirjanduses on leitud, et võlgade ümberkujundamise menetlus peaks olema pigem kohtuväline kui kohtulik menetlus, kuna kohtuvälises menetluses peaksid olema võlausaldajad samuti kindlad, et nad saavad seda, millele neil oleks õigus ka kohtumenetluses, et nende õigused on kaitstud ja nendega tegeletakse efektiivsel viisil. Võlgnikul peaks olema selge, mis ohvreid ta peab tooma ja neid ohvreid tuues peab olema võlgnikul võimalus vabaneda võlgadest viisil, mida ka võlausaldajad tunnustavad.⁸² Samuti on leitud, et kuna võlgade ümberkujundamise menetlus on keeruline menetlus, kuna menetlus toimub nii kohtus kui kohtuväliselt, siis selleks, et vastu võetaks majanduslikult toimivad ümberkujundamiskavad ja võlgade ümberkujundamist menetletaks kooskõlas seadusega, nõuab see rohkem professionaalset oskust.⁸³

2005.aastal kirjutas Villu Kõve, et viimastel aastatel on nii seaduse tasandil kui ka praktikas erinevate komisjonide jms struktuuride loomine olnud eriti hoogne. Argumentidena nende kasuks on toodud reeglina vaidluste kohtus lahendamise aeganõudvus ja kulukus. Praktikas on vaidlusi kohtuväliselt lahendavad institutsioonid oma elujõulisust näidanud – nendes lahendatavate vaidluste arv on märkimisväärne.⁸⁴ Kaaluda tuleks osa kohtuväliste vahendusmenetluste kohustuslikkust kohtueelse menetlusena ja kohtu üldist võimalust pooled vaidlusaasjas vahendaja juurde suunata. See võimaldaks ilmselt suurendada vahendusmenetluse üldist efektiivsust. Nii võiks see olla üldiselt näiteks väiksemate tarbija-, elamu- ja kindlustusvaidluste, aga ka intellektuaalsest omandist tulenevate vaidluste puhul.⁸⁵ Seega on leitud juba aastaid enne VÕVS eelnõu loomist, et osa menetlusi peaks pigem olema suunatud kohtuvälistel kokkulepete saavutamisele, kui et kohtulikele. Käesoleva töö autori arvates toetab seda põhimõtet ka teadmine, et kohtunik nimetatakse ametisse eluks ajaks ja

⁸² INSOL International. Consumer Debt Report. Lk 32. – Report on Findings and Recommendations (May 2001). Arvutivõrgus: www.insol.org/pdf/consdebt.pdf 1.05.2012.

⁸³ U. Reifner., jt. op. cit., lk 311.

⁸⁴ V. Kõve. Tsviilvaidluste kohtuvälisest lahendamisest Eestis. Lk 152. - Juridica 2005/III.

⁸⁵ V. Kõve. Op. cit, lk 166.

tema pidamine on riigile kulukam kui ükskõik millise muu ametniku pidamine, keda ei nimetata ametisse eluks ajaks, kellel ei ole eripensioni, eripuhkusi jne.

Vabatahtlik võlgade vähendamise võimalus paljudes Euroopa riikides on viinud kahe-etapilise võlgade ümberkujundamise menetluseni. Võlgnikud on kohustatud tegema pingutusi, et jõuda vabatahtlike lahendusteni oma võlausaldajatega enne kui nad esitavad kohtule avalduse. Tavaliselt on nendes riikides olemas võlanõustajad, kes on kohustatud aitama võlgniku vabatahtlikes läbirääkimistes võlgniku võlausaldajaga. Mõnedes riikides nagu Luksemburg ja Prantsusmaa, on kohtuvälised läbirääkimised ka formaalselt reguleeritud. Tegelikuses ei ole kerge jõuda vabatahtlike läbirääkimiste käigus lahendusteni. Riikides, kus võlanõustajatel on varasem kogemus selliste läbirääkimiste pidamises enne kui võlavabastuse seadus vastu võeti, lahendatakse märkimisväärne arv vaidlustest vabatahtlikult.⁸⁶

Rootsis ei ole võlanõustamisteenuse kasutamine võlgniku jaoks kohustuslik, kuid võlgnik peab kindlasti enne kohtusse pöördumist võlausaldajatega võimalusel maksmise osas kokkuleppe sõlmima. Avalduse peab esitama ametnikule, kes aitab võlgnikul võlaplaani koostada, kes esitab selle võlausaldajatele seisukohavõtuks ja kui vastuväiteid pole, kinnitab plaani. Soomes nõutakse, et võlgnik enne kohtusse pöördumist püüaks jõuda võlausaldajatega kohtuvälisele kokkuleppele. Riik doteerib võlanõustamist, kuna võlanõustajad aitavad võlgnikel pidada võlausaldajatega läbirääkimisi ja koostada kohtumenetluseks vajalikke dokumente.⁸⁷

Arvestades, et enamusel võlgnikel puudub kogemus läbirääkimiste pidamisel või enese õiguste eest seismisel, siis võivad läbirääkimised välja näha suures plaanis järgmised. Võlgnik astub pangakontorisse sisse ja teatab, et soovib esitada kohtule võlgade ümberkujundamise avalduse ja selleks on tal vaja astuda VÕVS kohaselt samme. Pangateller korraldab võlgniku ja võlausaldaja esindaja vahel kokkusaamise, kus võlgnik selgitab enda majanduslikku olukorda ja põhjendab, miks ta ei suuda tasuda laenumakseid lepingus kokkulepitud tingimustes. Võlausaldaja esindaja kuulab võlgniku ära, kuid selgitab, et kahjuks nende poliitika ei luba kohustusi vähendada, nad on siiski kasumile orienteeritud ettevõtte jne. Sellised näevad välja enamuses läbirääkimised võlgniku ja võlausaldaja vahel. Samas on Eesti kreditorul tegutsemas ettevõtteid, kellega ei ole võimalik võlgnikul pidada läbirääkimisi või

⁸⁶ J. Niemi-Kiesiläinen ja A.-S. Henrikson. „Report on Legal Solutions to Debt Problems in Credit Societies“. esitatud Euroopa Nõukogule, Strasbourgis 11.10.2005. lk 31. - Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdcj/CJSDEBT/CDCJ-BU_2005_11e%20rev.pdf 1.05.2012.

⁸⁷ Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse eelnõu seletuskiri. op. cit., lk 9.

astuda muid samme, kuna võlausaldaja seda ei võimalda, näiteks keeldudes võlgniku avaldusi vastu võtmast.⁸⁸

Seega on Eesti kehtivas õiguses kohtueelsete sammude astumine kohustuslik, kuid riigi poolt pole pandud kellelegi kohustuseks aidata võlgniku nende sammude astumisel. Kuna Eestis on enamusel inimestel võetud laenu suurematest pankadest, siis on võlgniku kohustus astuda samme, et kohtuväliselt saavutada võla ümberkujundamine. Seadus ei sätesta, millised peaksid olema sammud, mida on vaja astuda, kas need peaksid olema läbirääkimised võlgniku ja võlausaldaja vahel, telefonivestlus või e-kirja vahetus võlausaldajaga. Samuti ei räägi seadus, kas läbirääkimiste toimumist peab olema hiljem võimalik tõendada.

Autor leiab, et kohtueelsete läbirääkimiste kohustuse lisamine VÕVS-i regulatsiooni on mõistlik ja põhjendatud. Küll leiab autor, et nimetatud regulatsioon võiks olla üksikasjalikum ning detailsem (tähtajad läbirääkimisteks, läbirääkimiste vorm, ulatus jne). Autori hinnangul ei ole isikud võrdsed oma õigusteadmistes. VÕVS-i eesmärk on ilmselgelt see, et osapooled peaksid heas usus ja lähtuvalt mõistlikkuse põhimõttest läbirääkimisi. Autor leiab, et kehtiv regulatsioon ning isikute õigusteadmiste tase ei võimalda efektiivselt ning igakülgset läbirääkimisi pidada olukorras, kus võlgnikuks on füüsiline isik ning vastaspooleks üldjuhul suur korporatsioon panga või muu krediitiasutuse näol.

2.2.3. Elukoht

Järgmiseks tingimuseks avalduse esitamisel on VÕVS § 4 lg 2 kohaselt see, et võlgnik peab elama Eestis ja olema siin elanud vähemalt kaks aasta enne võlgade ümberkujundamise avalduse esitamist. Seega tekitavad võlgade ümberkujundamise menetluses küsimusi need võlgnikud, kes on enda elu korraldanud selliselt, et jätnud enda pere Eestisse, võtnud majandustõusu alguses ja ajal siinselt krediitiasutuselt laenu, et osta Eestisse kodu, kuid ise Põhjamaadesse tööle läinud. Kui nüüd on sellel võlgnikul välismaal töö otsa saanud ja ta on sunnitud pöörduma koju, siis siin ta endale nii tasuvat tööd eeldatavasti ei leia, et maksta igakuist laenu tagasimakset krediitiasutusele ja pidada üleval perekonda. Selliselt käitunud võlgniku poolt avalduse esitamisel kohtusse peab kohus kaaluma, kas võlgniku elukoht on avalduse esitamisele eelnenud kahe aasta jooksul olnud Eestis või mitte.

⁸⁸

Tartu Maakohtus, Tartu kohtumaja. Tsiviilasi 2-11-62539, toimikuleht 150.

Tsiviilseadustiku üldosa seaduse⁸⁹ § 14 kohaselt on isiku elukoht koht, kus isik alaliselt või peamiselt elab, elukoht võib üheaegselt olla mitmes kohas ja elukoht loetakse muutunuks, kui isik asub mujale elama viisil, millest võib järeldada isiku tahet oma elukohta muuta. Tulumaksuseaduse⁹⁰ (edaspidi TuMS) § 6 lg 3 kohaselt on mitteresident TuMS § 6 lg 1 ja 2 nimetatata isik. Ehk TuMS mõistes on mitteresident füüsiline isik, kelle elukoht ei ole Eestis või kes viibib Eestis 12 järjestikuse kalendrikuu jooksul vähem kui 183 päeva. Kuna VÕVS on üks hagita menetluse liikidest (VÕVS § 5), siis on kohtul õigus tulenevalt tsiviilkohtumenetluse seadustiku⁹¹ (edaspidi TsMS) § 477 lg-st 7 koguda ise tõendeid. Seega peab kohus enne avalduse menetlusse võtmise otsustamist koguma selliselt tõendeid isiku elukoha kohta, et kohus saaks otsustada avalduse menetlusse võtmise üle. Käesoleva töö autor leiab, et kui isik töötas enne avalduse esitamist välisriigis, kuid kelle kodu ja perekond olid välisriigis töötamise ajal Eestis, siis on isikul õigus esitada võlgade ümberkujundamise avaldus ja eeldada, et kohus selle teiste puuduste mitteesinemisel menetlusse võtab. Ajakirjanduses on spekulieritud, et Põhjamaades elab ja või käib tööl umbes 40 000-50 000 eestlast, seega leiab käesoleva töö autor, et TuMS sätestatud mitteresidendi mõistet ei tuleks kohaldada VÕVS rakendamisel. Ka seadusandja mõte on olnud, et kaheaasta nõue peaks eemal hoidma nn võlavabastuse turistid, mitte aga Eesti kodanikke, kes on mingil perioodil välismaal tööl käinud.

Soomes kehtiva *Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä* kohaselt saab taotleda võlgade ümberkujundamist isik, kelle elukoht⁹² on Soomes. *Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä* seitsmes peatükk sätestab tingimused, kuna saab võlgnik esitada võlgade ümberkujundamise avaldust, kui võlgnik tegeleb majandustegevusega Soomes.

Rootsi *Skuldsaneringslag* § 4 kohaselt peab võlgniku alaline elukoht olema Rootsis.⁹³ Kuid 2.09.2011 on Stockholmi Tingsrätt esitanud eelotsusetaotluse Euroopa Kohtule kohtuasjas Ulf Kazimierz Radziejewski versus Kronofogdemyndigheten i Stockholm küsimuses, kas *Skuldsaneringslag*'i (2006:548) §-s 4 sätestatud elukohanõuet saab pidada selliseks, et see takistab töötajal lahkuda või veenab teda mitte lahkuma Rootsist, et kasutada oma õigust

⁸⁹ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. RT I 2002, 35, 216... RT I 28.12.2011, 44.

⁹⁰ Tulumaksuseadus. RT I 1999, 101, 903... RT I 29.03.2012, 28.

⁹¹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. RT I 2005, 26, 197 ... RT I 2010, 8, 35.

⁹² Kotipaikka – registreeritud tegevuskoht

⁹³ *Skuldsaneringslag*. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://62.95.69.3/SFSdoc/06/060548.PDF>, 1.05.2012.

vabalt liikuda, ning kas seda saab seetõttu pidada vastuolus olevaks Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 45 sättega, mis näeb ette töötajate liikumisvabaduse liidu piires?⁹⁴

Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 45 (endine EÜ asutamislepingu artikkel 39) sätestab, et esiteks tagatakse töötajate liikumisvabadus liidu piires. Teiseks selline liikumisvabadus nõuab igasuguse kodakondsusel põhineva liikmesriikide töötajate diskrimineerimise kaotamist nii töölevõtmisel, töö tasustamisel kui ka muude töötingimuste puhul. Kolmandaks alludes piirangutele, mis on õigustatud avaliku korra, avaliku julgeoleku või rahvatervise seisukohalt, toob see endaga kaasa õiguse võtta vastu tegelikult tehtud tööpakkumisi, liikuda sel eesmärgil vabalt liikmesriikide territooriumil, viibida liikmesriigis, et seal töötada kooskõlas selle riigi kodanike töösuhteid reguleerivate õigus- ja haldusnormidega ja jääda liikmesriigi territooriumile pärast selles riigis töötamist kooskõlas tingimustega, mis lülitatakse komisjoni poolt koostatavatesse määrustesse. Neljandaks käesoleva artikli sätted ei hõlma avalikku teenistust.⁹⁵

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 29 lg 1 kohaselt on Eesti kodanikul on õigus vabalt valida tegevusala, elukutset ja töökohta. Seadus võib sätestada selle õiguse kasutamise tingimused ja korra. Kui seadus ei sätesta teisiti, siis on see õigus võrdselt Eesti kodanikuga ka Eestis viibival välisriigi kodanikul ja kodakondsuseta isikul.⁹⁶ Põhiseaduse kommenteeritud väljaande kohaselt on paragrahvis 29 sätestatud üks fundamentaalsemaid põhiõigusi. Õigus töötada vabalt valitud tegevusalal võimaldab igäühel realiseerida oma isikust. Tegemist on vaba eneseteostuse ühe olulise vormiga. Peale selle on töö peamine sissetuleku hankimise vahend ning seetõttu olulisim inimväärse elu tagatis.⁹⁷

Eesti Vabariigi põhiseaduse, Euroopa liidu toimimise lepingu ja võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse valguses võib tekkida probleeme VÕVS § 4 lg 2 kohaldamisel, kuna Eesti on alates 01.05.2004.a Euroopa Liidu liikmesriik. Käesoleva töö autor leiab, et arvestades Eesti majanduslikku ja poliitilist olukorda, kus töajõupuudus on paljude perekondade probleem ning kus välismaal töötamine ei ole enam mingi erand, ei tohiks olla võlgade ümberkujundamise seaduses elukoha piirangut.

⁹⁴ EK 2.09.2011, C-461/11, Kazimierz Radziejewski vs Kronofogdemyndigheten i Stockholm, eelotsusetaotlus.

⁹⁵ Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud vorm. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:et:PDF> 1.05.2012.

⁹⁶ Eesti Vabariigi põhiseadus. RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2.

⁹⁷ M. Ernits. op. cit., § 29/1.

Kokkuvõtlikult leiab töö autor, et eelnõus toodud põhjendus elukoha ja ka kahe aasta nõudele ei ole piisavalt põhjendatud, kuna vaadeldes Skandinaavia samasisulisi seadusi, on seal võlgnikel võimalus vabaneda kohustustest võlgade ümberkujundamise kaudu, kuid Eestis seadus sellist tagajärge ette ei näe. Seega ei ole põhjendatud kartus nagu oleks Eestil võimalik muutuda võlavabastuse turismisihtpunktiks.

3. Võlgade ümberkujundamise avalduse menetlusse võtmisest keeldumine

3.1. Avalduse menetlusse võtmisest keeldumine imperatiivsetel alusel

3.1.1. Välja on kuulutatud võlgniku pankrot

Modernse, juriidiliselt igapäevase ühtmoodi avatud ja kehtiva eraõiguse võimalikkus sõltub ennekõike võrdse õigusvõime olemasolust.⁹⁸ Võlgade ümberkujundamise menetlusse sisenevatel isikutel on kõigil õigus esitada kohtule avaldus oma võlgade ümberkujundamiseks. Seega, on kõigil ühtmoodi õigus teostada õigust kohtule avalduse esitamisel, kuid kohtul on omakorda õigus valida, keda lubada võlgade ümberkujundamise menetlusse ja kelle avalduse menetlemisest keelduda.

Lähtuvalt VÕVS § 17 on kohtul võimalus ja kohustus keelduda võlgade ümberkujundamise avalduse menetlusse võtmisest. VÕVS § 17 lg 1 p-d 1-4 sätestavad imperatiivsed alused juhtudeks, mil kohtul puudub võimalus kaaluda avalduse menetlusse võtmise üle ning menetlusse võtmisest keeldumine on kohustuslik. Lisaks sätestab VÕVS § 17 lg 2 p-d 1-7 alused, mil kohus võib keelduda avalduse menetlusse võtmisest. Viimase normi grammatiline tõlgendus eeldab seda, et kohus võib kohaldada oma kaalutusõigust menetlusse võtmisest keeldumisel õiguslike asjaolude väljaselgitamise puhul.

Käesoleva töö autori arvates esineb imperatiivne alus VÕVS § 17 lg 1 p 1, mille kohaselt, kui võlgniku suhtes on välja kuulutatud pankrot, siis ei saa võlgnik esitada kohtule võlgade ümberkujundamise avaldust. VÕVS § 14 reguleerib võlgade ümberkujundamise avalduse ja pankrotiavalduse lahendamise järjekorda. Selle kohaselt liidetakse nii pankrotiavaldus kui võlgade ümberkujundamise avaldus ühte menetlusse ja avalduse vaatab läbi kohus, kellele avaldus esimesena esitati. Paragrahv 14 lg 2 järgi vaadatakse võlgade ümberkujundamise avaldus esimesena läbi isegi siis, kui see esitati pärast pankrotiavaldust. Kohus lükkab pankroti väljakuulutamise otsustamise edasi kuni ümberkujundamiskava kinnitamise otsustamiseni või võlgade ümberkujundamise menetluse lõppemiseni. Sel juhul peatub pankrotiavalduse menetlemine ka siis, kui määratud on ajutine pankrotihaldur. Seega reguleerib VÕVS § 14 olukorda, kus võlgnikule võib olla nimetatud ajutine haldur, kuid võlgniku pankroti ei ole veel kohtumäärusega välja kuulutatud.

⁹⁸ M. Luts. Võtta kordki vabadust tõsiselt: Eesti eraõigusreform kui ajalooline ja humanitaristlik väljakutse. Lk 262. – Juridica 2003/IV.

Tartu Maakohtus on olnud kaasus, kus võlausaldaja on esitanud võlgniku vastu pankrotiavalduse, mille peale kohtuistungil esitas võlgnik kohtule võlgade ümberkujundamise avalduse. Kohtul tuli võtta esmajärjekorras seisukoht võlgade ümberkujundamise avaldus osas ja seejärel otsustada pankrotimenetluse edasine käik.⁹⁹ Nimetatud kaasus lahenes viisil, et võlgnik esitas avalduse võlgade ümberkujundamise avalduse tagasivõtmiseks ja võlausaldaja ning võlgnik saavutasid pankrotimenetluse raames kokkuleppe, mille kohus vormistas kompromissina. Eelkirjeldatud kaasuses oli võlgniku poolt võlgade ümberkujundamise avalduse esitamine mõeldud pankrotimenetluses ajutise halduri nimetamisega viivitamiseks, kuna seaduse kohaselt peab kohus lahendama enne võlgade ümberkujundamise avalduse.

Seega annab VÕVS § 14 võlgnikule võimaluse hakata venitama pankrotimenetluses ajutise halduri nimetamise või pankroti väljakuulutamise otsustamisega, kuna kohus peab eelisjärjekorras lahendama võlgniku avalduse võlgade ümberkujundamise menetluses. See aga võtab orienteeruvalt üks kuni kolm nädalat aega, sest kohus peab vajadusel küsima juurde võlausaldajate esialgsed seisukohad või täpsustama võlgniku avalduses esitatud andmeid ja võlgniku vajadusel ära kuulama.

Pankroti väljakuulutamise korral ei võta kohus võlgade ümberkujundamise avaldust menetlusse, sest täidetud ei ole materiaalne eeldus, et võlgnik oleks makseraskuste. Kuna pankroti väljakuulutamise üks eeldusi on, et võlgnik oleks maksejõuetu, siis jõustunud kohtulahendi alusel saab öelda, et võlgnik on maksejõuetu.

Käesoleva töö autor leiab, et kui võlgniku pankrot on välja kuulutatud, siis on põhjendatud kohtu poolt avalduse menetlusse võtmata jätmine, kuna pankroti väljakuulutamine eeldab maksejõuetut võlgnikku, kuid võlgade ümberkujundamise menetlus on suunatud makseraskustes olevatele isikutele.

3.1.2. Võlgnik on varem võlgadest vabastatud

Selle sätte kohaldamine võlgade ümberkujundamist puudutavas osas ei muutu aktuaalseks enne 5. aprilli 2021.aastat, kuna võlgade ümberkujundamise seadus jõustus 5. aprill 2011.aastal.

⁹⁹ TMK, tsiviilasi 2-11-62289 ja tsiviilasi 2-11-63707.

Võlgniku kohustustest vabastamise sätted liideti 2004.a jõustunud pankrotiseadusesse. Algselt oli pankrotiseaduses sätestatud kohustustest vabastamise menetluse kestvuseks viis aastat. Seega, kui 2004.aastal oli võlgnikke, kelle suhtes kuulutati välja pankrot ja pankrotimenetluse lõppedes algatati kohustustest vabastamise menetlus, siis nendel võlgnike suhtes peab kohus jälgima, et ei rikutaks VÕVS § 17 lg 1 p 2 normi.

VÕVS § 17 lg 1 p 2 toodud asjaolude kirjeldus hoiab ära olukorra, kus võlgnikud vastutustundetult siseneksid ühest menetlusest teise, vahepeal endale hoolimatult kohustusi võttes. Soome *Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä* § 10 lg 10 järgi ei võimaldata võlgade ümberkujundamise menetlust võlgnikel, kellele on juba varasemalt võimaldatud võlgade ümberkujundamist.

Seaduse sätte grammatilisel tõlgendamisel jõuab käesoleva töö autor järeldusele, et kui kümne aasta jooksul enne võlgade ümberkujundamise avalduse esitamist on võlgniku suhtes kohus rahuldanud kohustustest vabastamise avalduse, siis keeldub kohus võlgade ümberkujundamise avalduse menetluse võtmisest. Vastavalt pankrotimenetluse sätetele peab kohus otsustama, kas algatada võlgniku suhtes pankrotimenetluse lõppedes kohustustest vabastamise menetlus või mitte. Kui kohus algatab kohustustest vabastamise menetluse, siis enne 5.04.2011.a tehtud pankrotiseaduse muudatust, oli võlgnikul kohustus käituda viis aastat heas usu, tegeleda mõistliku tulutoova tegevusega jne, et kohus otsustaks võlgniku jaoks positiivselt kohustustest vabastamise. Koos VÕVS jõustumisega lisati pankrotiseadusesse § 175 lg 1¹ mille kohaselt võib kohus otsustada nüüd kohustustest vabastamise ka kolme aasta möödudes kohustustest vabastamise menetluse algatamisest, eelkõige kui võlgnik on oma kohustusi täitnud ja rahuldanud võlausaldajate nõudeid arvestatavas ulatuses. Seega kui kohus kuulutas välja võlgniku pankroti 2004.aastal ja algatas pankrotimenetluse lõppedes kohustustest vabastamise menetluse, siis võis võlgnikul kõige varasemalt, arvestades pankrotimenetluse kestvust, olla võimalik vabastatud oma allesjäänud kohustustest 2009.aasta suvel. Seega VÕVS § 17 lg 1 p 2 kohaselt ei saa see võlgnik tulla võlgade ümberkujundamise avaldusega kohtusse mitte enne kui suvel 2019.aastal.

Käesoleva töö autor leiab, et nimetatud säte on põhjendatud, kuna see distsiplineerib võlgnikke kinni pidama *pacta sunt servanda* põhimõttest ja kandma endale võetud tsiviilkohustusi.

3.1.3. Võlgnik ei ole makseraskustes

Käesolev säte on VÕVS määratletud imperatiivsete aluste all, kuid käesoleva töö autorile tundub asjakohane käsitleda seda sätet ka kaalutusõiguse alustena. Nimelt leiab töö autor, et makseraskuse hindamine on küll VÕVS § 17 lg 1 p 3 loetelus, kuid see nõuab siiski kohtu poolt võlgniku olukorrale hinnangu andmist, mistõttu peab kohus selle sätte kohaselt põhjendama enda kaalutusõigust, kui kohus otsustab avalduse menetlusse võtmisest keeldumise kasuks selle sätte valguses.

Kohus peab analüüsima iga konkreetse kaasuse puhul, kas ühele võlgnikule seatud mõistlikkuse kriteerium sobib ka teisele võlgnikule. Kõigile võlgnikele kehtib põhimõte, et nad peavad olema käitunud heas usus juba enne võlgade ümberkujundamise avalduse esitamist, juba sel ajal, kui võlgnikud jätaavad ära maksed võlausaldajatele. Taanis kehtiva seaduse kohaselt võib kohus avalduse menetlusse võtmisest keelduda, kui kohtu hinnangul ei ole võlgnik käitunud heas usus ajal, kui võlgnevused hakkasid tekkima ja enam ei teinud võlausaldajatele makseid.¹⁰⁰ Näiteks on kohus leidnud, et kui võlgnikule kuulub kaks kinnistut, millest ühe turuväärtus ületab võlgniku kohustusi oma võlasusaldajate ees ja selle müügi korral kataks see kõik võlgniku kohustused, võib kohus keelduda avalduse menetlusse võtmisest.¹⁰¹ Samas on kohus ka leidnud viidates § 17 lg 1 p-le 3, et ei saa hinnata kohtule esitatud ümberkujundamiskava, kuivõrd selles sisalduvad andmed võlgniku võlakohustuste kohta AS Swedbank ees on ebatäpsed. Seega ei saa kohus hinnata võlgniku makseraskust ning hinnata VÕVS § 17 lg 1 p 3 sätestatud tingimust.¹⁰²

Pärnu Maakohus on leidnud, et kuna avaldaja taotleb ühe võla ümberkujundamist, mis on kinnispandiga tagatud aga teiste võlgade ümberkujundamist avaldaja ei taotle, vaid leiab, et suudab need võlgnevused tasuda ilma neid ümber kujundamata. Kohus leiab, et käesolevas avalduses esineb jätkuvalt menetlusse võtmisest keeldumise alus VÕVS § 17 lg 1 p 3 tähenduses, kuivõrd võlgnik ei ole esitanud mingeid uusi andmeid, mis lükkaksid ümber asjaolu, et võlgniku makseraskused on selgelt ületatavad võlgade ümberkujundamiseta, muu hulgas võlgniku vara realiseerimisega võlgade katteks. Kohus on juhtinud avaldaja tähelepanu

¹⁰⁰ A. Noordami. *Schuldsanering en goede trouw*. Doctoral thesis's Debt Restructuring and Good Faith summary. Vrije University, Amsterdam, 2006. – Kätesaadav arvutivõrgus: <http://bobwessels.nl/wordpress/wp-content/uploads/2007/11/summary.pdf>, 05.04.2011.a.

¹⁰¹ TMKm 7.11.2011, 2-11-51962 (koopia autori valduses).

¹⁰² TMKm 21.09.2011, 2-11-38724.

sellele, et avaldajale kuulub kaks kinnisasja – korteriomand ning panditud elamu, mistõttu ei tähendaks panditud vara realiseerimine avaldajale eluasemeta jäämist.¹⁰³

Pärnu Maakohus on leidnud ka, et avalduses olev avaldaja läbiv mõte antud avalduse esitamise põhjuse osas seisneb selles, et ta soovib ära hoida oma eluaseme müüki täitemenetluses alla turuhinna 30.06.2011.a. Ta soovib kinnistu ise müüa ja saadud rahaga tasuda võlad. Mil moel osutub võimalikuks müüa kinnistu hinnaga 4,5 milj krooni so. 287602.42 €, seda võlgnik ei ole pöhanud ja sellise hinnaga vara müümine ei olegi ette realselt prognoositav. Pealegi võlgnikule on juba võimaldatud müüa tal endal kinnistu, kuid see on jäänud tulemuseta. Avaldusest selgub, et vara väärtus on võlgade väärtusest suurem. Seega makseraskus on ületatav vara müügiga ja vaidlust ei ole selles, et kinnistu müügi korral kuulub võlgnikule peale võlgade tasumist märkimisväärne summa tagastamisele. Pankrotiseisu vältimisele võlgnik ei tugine. Peale kinnistu müüki täitemenetluses ei muutu võlgnik maksejõuetuks. Võlgnik ise kinnitab, et tagatise väärtus ületab nõuete summa igal juhul. Seega jutt ei käi võimalikust pankrotimenetluse vältimisest.¹⁰⁴

Tsiviilasjas 2-11-21804 leidis kohus, et võlgniku kohustused ületatavad ilma võlgade ümberkujundamiseta, muu hulgas võlgniku vara realiseerimisega. Võlgnik on ka ise kohtule avaldanud, et kinnistu turuväärtusega müügi korral kataks see kõik võlgniku kohustused. Võlgnik on kohtule esitanud portaali www.kv.ee väljatrüki, kus on märgitud kinnistu müügihinnaks 28 000 eurot. Seega kohus on seisukohal, et võlgniku makseraskused on ületatavad ka kinnistu võõrandamisega.¹⁰⁵

Seega eelviidatud tsiviilasjades on kohus jätnud avalduse menetlusse võtmata peamiselt sel põhjusel, et võlgnikul on kinnisvara, mis olenevalt juhtumist on kas pandiga tagatud või mitte, kuid mille realiseerimise korral on võlgnikul võimalik tasuda sissenõuetavaks muutunud kohustused. Võlgnik on esitanud kohtule avalduse võlgade ümberkujundamiseks, kuna tal puuduvad käibevahendid võlausaldajate nõuete tasumiseks. Vaadeldes VÕVS eesmärke, siis nähtub, et seadus on loodud eelkõige makseraskustes füüsilistele isikutele nende võlgade ümberkujundamiseks, et ületada makseraskusi ja vältida pankrotimenetlust. Kui nüüd võlgnik esitab kohtule avalduse võlgade ümberkujundamiseks, märkides ausalt, et omab kinnisvara, mille realiseerimise korral turuväärtusega oleks tema võlamured lahendatud ja kui kohus jätab VÕVS § 17 lg 1 p-le 3 viidates avalduse menetlusse võtmata, siis tekib küsimus, kas isik ei

¹⁰³ PMKm 12.09.2011, 2-11-38327 (koopia autori valduses).

¹⁰⁴ PMKm 17.06.2011, 2-11-22124 (koopia autori valduses).

¹⁰⁵ TMKm 10.06.2011, 2-11-21804 (koopia autori valduses).

olegi makseraskustes? Käibevaraks võib füüsilise isiku puhul lugeda likviidseid vahendeid, mida isik saab lähitulevikus pöörata rahaks.¹⁰⁶

Võttes arvesse eelviidatud nelja kohtulahendi tegemise piirkonda – Pärnu, Tartu, Võru ja Viljandi maakonda, siis Statistikaamet koostöös Maaametiga ei kogu statistilisi andmeid kinnisvara müügiperioodi pikkuse kohta, kuid Eesti tuntuim kinnisvaraettevõtte Uusmaa andmetel on korterite puhul keskmine müügiperiood 3-4 kuud, maade ja majade osas venivad müügiperioodid vähemalt poole aastani.¹⁰⁷ Arvestades Eesti keskmise inimese haritust ja igapäevast majandustegevust, võib eeldada, et eestlane ei koosta enda perele iga-aastast eelarvet, kuhu märgiks aasta tulud ja kulud. Seega, kui isik leiab ühel hetkel, et kulud ületavad tulusid ja tema sissetulekutest ei piisa enam võlausaldajatele maksete tegemiseks, pöörduv isik kas järgmise võlausaldaja või kohtu poole. Neid isikuid, kes esmalt pöörduvad järgmise võlausaldaja poole, et maksta võlgnevusse jäänud võlausaldaja laenu tagasimakseid on kahjuks Eestis rohkem, kui neid, kes pöörduksid kohtu poole kas siis võlgade ümberkujundamise või pankrotiavaldusega.¹⁰⁸

Vaadeldes eelviidatud nelja kohtulahendit, selgub, et kui võlgnik on soovinud kohtult abi oma võlgade ümberkujundamisel, on kohus sellest keeldunud, leides, et võlgnikul on piisavalt vara, mille realiseerimisel saab ta oma kohustused täita. Arvestades võlgade ümberkujundamise menetluse eesmärki ja seda, et Eestis kehtib ka pankrotiseadus, mis sisaldab füüsilise isiku pankrotimenetluse sätteid, on käesoleva töö autori arvates kohtud põhjendamatult jätnud nende isikute avaldused menetlusse võtmata, kelle on küll vara, kuid kelle vara realiseerimine ei ole arvestades turutingimusi võimalik mõne kuuga. Seega on kohtud lähtunud makseraskuse tõlgendamisel kitsalt imperatiivsest sättest. Magistr töö autor leiab, et kohtute selline praktika ei ole kooskõlas seadusandja tahtega pakkuda seadusega kaitset makseraskustes isikutele.

¹⁰⁶ Käibevarana kajastatakse ressursse, see on asju ja õigusi, mis on likviidsed, mis tõenäoliselt muutuvad likviidseteks lõppenud majandusaastale järgneva aruandeperioodi jooksul, mis on edasimüümiseks toodetud või ostetud või, mis kasutatakse ära järgneva äritegevuse tsükli jooksul. Soetamise eesmärk on otsustavaks kriteeriumiks vara arvelevõtmisel käibe- või põhivarana. Vajaduse kohaselt korrigeeritakse bilansi koostamisel algselt käibe- või põhivarana arvelevõetud asjade või õiguste kuuluvust. Inglise keeles *current assets - assets which may be consumed or turned into cash fairly soon in the ordinary course of business, e.g. stock-in-trade, raw materials, stores, etc.* Arvutivõrgus: <http://mt.legaltext.ee/esterm/concept.asp?conceptID=13943&term=k%E4ibevara> 1.05.2012.

¹⁰⁷ Uusmaa kinnisvarabüroo. Arvutivõrgus: http://www.uusmaa.ee/est/pages/kasulik-info/korduma-kippuvad-kusimused/turg-ja-investeeringimine/?&search%5Bservice_type%5D=1 1.05.2012.

¹⁰⁸ R. Sikk. Pihtimus: olen SMS-laenudega plindris. Eesti Päevaleht. 8.09.2008. – Kättesaadav arvutivõrgus: www.epl.ee/news/arvamus/rein-sikk-ole-sms-laenudega-plindris.d?id=51141381 1.05.2012. T. Paju (toim). Eri Klas päästis tütar Diana SMS-laenu orjusest. Õhtuleht. 25.08.2009. – Kättesaadav arvutivõrgus: www.oh tuleht.ee/343182. 1.05.2012. Kuidas makseraskustes käituda? Kättesaadav arvutivõrgus: www.minuraha.ee/makseraskused 30.04.2012. 1.05.2012.

3.1.4. Formaalsed puudused

Selle imperatiivse sätte alusel on Eestis jäetud avaldusi menetlusse võtmata, eelkõige põhjusel et avalduse lisad ei vasta seaduses sätestatud nõuetele ehk võlgnikud ei ole esitanud avaldusi seaduses nõutud vormidel ning võlgnikud ei ole tasunud riigilõivu.

TsMS § 340¹ lg 1 kohaselt kui menetlusosalise esitatud avaldus, taotlus, vastuväide või kaebus ei vasta vorminõuetele või on esitatud muude puudustega, mida saab kõrvaldada, muu hulgas kui tasumata on riigilõiv või kautsjon, määrab kohus tähtaja puuduse kõrvaldamiseks ja jätab menetlusdokumendi seniks käiguta. VÕVS § 17 lg 1 p 4 kohaselt ei võta kohus avaldust menetlusse, kui on tasumata riigilõiv. Kahte seadust lugedes tekib autori arvates vastuolu, kuivõrd, TsMS reguleerib üldises tsiviilkohtumenetluses olukorda, et kui on tasumata riigilõiv, siis jätab kohus avalduse käiguta. Kuid VÕVS eriseadusena sätestab imperatiivselt, et kui on tasumata riigilõiv, siis kohus ei võta avaldust menetlusse. Kuna siinkohal tuleb kohtul rakendada imperatiivseid VÕVS-i sätteid, siis sellest lähtuvalt ei ole kohtul kohustust anda võlgnikule võimalust puuduse kõrvaldamiseks, riigilõivu tasumiseks.

Käesoleva töö autor leiab, et selline olukord ei ole seaduse eesmärgiga kooskõlas. Seaduse eesmärk on pakkuda füüsilistele isikutele oma sissenõutavaks muutunud võlgadega toimetulemisel riigi poolset abi. Kuna riigilõivu tasumine on üks eeldus avalduse menetlusse võtmiseks võlgade ümberkujundamise menetluses, siis on kohtul seaduse eesmärgist tulenevalt õigus või ka kohustus anda võlgnikule mõistlik tähtaeg riigilõivu tasumise kontrollimist võimaldava tõendi esitamiseks.

Tsiviilasjas 2-11-40871 on kohus jätnud avalduse menetlusse võtmata VÕVS § 17 lg 1 p 4 alusel, kuna võlgnik on küll taotlenud vastavalt VÕVS § 11 lg-le 3 ümberkujundamiskava esitamist nõustaja abiga, kuid kohus kohustas võlgniku tasuma nõustaja kulude katteks kohtu deposiiti, siis seda võlgnik ei tasunud.¹⁰⁹ Tsiviilasjas 2-11-35363 on kohus leidnud, et üks avalduse menetlusse võtmisest keeldumise alus on VÕVS § 17 lg 1 p 4, kuivõrd võlgniku poolt esitatud ümberkujundamiskava on esitatud kui elukaaslaste ühisavaldus, kuid kohtu hinnangul saavad ühisavaldust esitada vaid abikaasad.¹¹⁰ Tsiviilasjas 2-11-38844 märgib kohus, et kuna võlgniku poolt avaldusele lisatud ümberkujundamiskava on ebaselge, seega ei

¹⁰⁹ TMKm 7.02.2012, 2-11-46764.

¹¹⁰ VMKm 3.08.2011, 2-11-35363.

saa hinnata selle perspektiivi, on see üks põhjustest, miks keelduda avalduse menetlusse võtmisest.¹¹¹

VÕVS § 8 lg 3 kohaselt ei anta võlgnikule menetluskulude kandmiseks riigipoolset menetlusabi riigilõivu tasumiseks. Leidub lahendeid, kus võlgnikud ei ole tasunud riigilõivu avalduselt. Tsiviilasjades 2-11-63782 ja 2-11-32099 on kohus viidanud võlgniku poolt riigilõivu mitte tasumisele.¹¹² Riigilõivuseaduse § 57 lg 10¹ kohaselt tasutakse saneerimisavalduse esitamisel riigilõivu 300 eurot. Füüsilise isiku võlgade ümberkujundamise avalduse esitamisel tasutakse riigilõivu 30 eurot.¹¹³ Soome *Laki tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävästä maksuista* § 6 lg 11 kohaselt ei võeta riigilõivu võlgade ümberkorraldamise seaduse alusel avalduse esitamisel.¹¹⁴

Rootsi Skuldsanergingslag § 13 kohaselt võib kohus keelduda avalduse menetlusse võtmisest, kui võlgnik ei ole täitnud § 4, § 5 ja § 6 ja § 14 lg 2 nõudeid.¹¹⁵ Ehk võlgade ümberkujundamise avaldust ei võeta menetlusse, kui võlgniku alaline elukoht pole Rootsis, kui võlgnevused on väikesed ja olemuselt lihtsad tingimused, kui võlgnik on varasemalt taotlenud võlgade ümberkujundamist või kui avalduse nõuded ei ole täidetud, ning puudusi avalduse esitamisel ei ole kõrvaldatud või kui võlgnik ei ole ilmunud istungile, kus soovitakse teda ära kuulata või ei osale aktiivselt menetluses, ei osuta aktiivset kaasabi.

Kokkuvõtlikult leiab autor, et kohtu poolt imperatiivsete normide kohaldamisel peab konkreetset asja menetlev kohtunik norme tõlgendama laiemalt, seda eelkõige tulenevalt põhimõttest, et võlgade ümberkujundamise menetlus o hagita menetlus. Hagita menetlusele rakendub kohtu uurimisprintsip, mis omakorda peaks tähendama, et võlgade ümberkujundamise menetluses kohus tegutseb ise ja suunab võlgnikku aktiivselt koguma ja esitama asjassepuutuvaid tõendeid.

¹¹¹ VMKm 26.11.2011, 2-11-38844.

¹¹² HMKm 5.01.2012, 2-11-63782 (koopia autori valduses). HMKm 30.08.2011, 2-11-32099 (koopia autori valduses.)

¹¹³ Riigilõivuseadus. - RT I 2010, 21, 17 ... RT I 02.03.2012, 10.

¹¹⁴ Laki tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävästä maksuista § 6 lg 11. - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19930701?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=leimaver> o, 1.05.2012.

¹¹⁵ Skuldsanergingslag. - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://62.95.69.3/SFSdoc/06/060548.PDF>, 1.05.2012.

3.2. Avalduse menetlusse võtmisest keeldumine kaalutusõiguse alusel

3.2.1. Kaalutluse alused

Nagu eelnevalt märgitud, erinevad hagimenetlus ja hagita menetlus oma olemuselt, kuna hagita menetluses on kohtule antud kaalutusõigus. Õigus kaalutusõiguse teostamiseks peab tulenema seadusest (materiaalses mõttes). Normitehnika õpetus nõuab, et volitus kaalutusõiguse teostamiseks peab normitehniliselt olema formuleeritud selliselt, et normi adressaadil oleks ühemõtteliselt selge, et talle on antud õigus kaalutusõiguse teostamiseks.¹¹⁶ Ka Riigikohus on kinnitanud seda, oma lahendis kohtuasjas 3-2-1-18-11. Riigikohus on leidnud, et hagita menetluses on kohtul suurem aktiivsus ja asjaolude selgitamise kohustus (vt TsMS § 5 lg 3 esimene lause, § 477). Hagita menetluses ei lahendata suuresti keerulisi õigusküsimusi, vaid kohus kohaldab esmajoones kaalutusõigust.¹¹⁷

Kohtuasjas 3-2-1-42-10 on Riigikohtu tsiviilkolleegium leidnud, et kuna sisulise vaidlusasja lahendamine hagita menetluses on esmajoones seadusandja otstarbekusest lähtuv otsustus, ei ole hagita asja lahendamine hagimenetluses vähemalt üldjuhul selline menetlusõiguse rikkumine, mis annaks aluse ainuüksi sel põhjusel kohtulahend tühistada. Sama põhimõte peaks kehtima ka juhul, kui asi, mis tuli lahendada hagimenetluses, lahendati hagita menetluses. Et hiljem tugineda menetlusliigi valiku ebaõigsusele, peab menetlusosaline TsMS § 333 lg 1 järgi esitama kohtule õigel ajal vastava vastuväite.¹¹⁸

Seega on VÕVS § 17 lg 2 kohaselt kohtule antud õigus teostada kaalutusõigust võlgade ümberkujundamise avalduse menetlusse võtmisest keeldumise otsustamisel. VÕVS § 17 lg 2 kohaselt võib kohus jätta võlgade ümberkujundamise avalduse menetlusse võtmata, kui võlgniku pakutud võlgade ümberkujundamiskava kinnitamine või täitmine on ebatõenäoline, arvestades muu hulgas võlgniku maksevõimelisust kolme aasta vältel enne võlgade ümberkujundamise avalduse esitamist ja võlgniku võimekust tegeleda mõistlikult tulutoova tegevusega võlgade ümberkujundamiskava kehtivuse ajal, lähtudes tema vanusest, elukutsest ja haridusest. Samuti võib kohus diskretsiooniõiguse kohaselt keelduda avalduse menetlusse võtmisest, kui võlgnik ei ole täitnud käesoleva seaduse § 10 lõikes 1 sätestatud kohustust või võlgnik on tahtlikult või raske hooletusega esitanud oluliselt ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma vara ja sissetulekute, võlausaldajate või oma kohustuste kohta. Avalduse

¹¹⁶ K. Merusk, jt. Õigusriigi printsiip ja normitehnika. Sihtasutus Eesti Õiguskeskus., 1999, lk 75.

¹¹⁷ RKTko 31.05.2011, 3-2-1-18-11.

¹¹⁸ RKTko 17.05.2010, 3-2-1-42-10.

menetlusse võtmisest võib keelduda ka siis, kui võlgnik keeldub esitatud andmeid vandega kinnitamast või kohtu nõutud täiendavaid andmeid esitamast või võlgnik on mõistetud süüdi pankroti- või täitemenetlusalase kuriteo, maksualase kuriteo või karistusseadustiku §-des 380–381¹ nimetatud kuriteo toimepanemises ja karistusandmed ei ole karistusregistrist kustutatud. Kohus võib kasutada oma kaalutusõigust ka siis, kui võlgnik on viimase kolme aasta jooksul enne avalduse esitamist või pärast seda andnud tahtlikult või raske hooletusega ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma majandusliku olukorra kohta, et saada toetusi või muid soodustusi riigilt, kohalikult omavalitsusüksuselt või sihtasutuselt või vältida maksude maksmist või võlgnik on ilmselt tahtlikult teinud võlausaldajaid kahjustavaid tehinguid.

Soome *Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä* § 10 kohaselt ei võeta võlgade ümberkujundamise avaldust menetlusse, kui võlgnikule on süüteos süüdimõistmise tulemusel pandud maksekohustus ega võlgade restruktureerimist ei saa pidada põhjendatuks võla suuruse, õigusrikkumise laadi, kannatanu seisund ja muid asjaolusid arvestades. Samuti, kui võlgnik on kahtlustatav või süüdistatav kriminaalmenetluses ja kui võlgnikule on selle tulemusena pandud maksekohustus, siis võlgnikule võlgade restruktureerimist ei anta käesoleva paragrahvi esimese lõike kohaselt. Võlgniku võlgade ümberkujundamisavaldust ei menetleta, kui oluline osa võlgadest tulenevad majandustegevusest, kus võlausaldajaid on koheldud sobimatult, kus olulisi lepingutingimusi on välditud ja võlad on võetud spekulatiivsetel eesmärkidel või kui võlgnik on olemasolevate või oodatavate majanduslike raskuste tõttu lubamatult kahjustanud majanduslikku seisundit või soosinud kedagi võlausaldajatest või muul viisil kahjustanud majanduslikku seisundit võlausaldajate kahjustamiseks, või on alus kahtlustada võlgnikku sellises käitumises. Samuti ei tohi olla võlgnik hoidunud kõrvale täitemenetlusest, peitnud või varjanud tulusid ja varasid, andnud valeinformatsiooni oma varade ja tulude kohta või tahtlikult esitanud võlausaldajatele valeinformatsiooni oma majandusliku seisukorra kohta, andnud informatsiooni, mis on viinud võlausaldaja võlgnikule laenu andmiseni, arvestades laenu summat ja muid olulisi asjaolusid. Kohus võib menetlusest keelduda ka siis, kui on põhjendatud alused uskuda, et võlgnik on sattunud võlgnevusse oma vastutustundetult käitumise või võlgade ümberkujundamise menetlusse sisenemise plaaniga või kui võlgnik on võlgade ümberkujundamise eesmärgil jaganud valet või ebatäpset informatsiooni oma finantsseisundi kohta, jätnud tähelepanuta läbirääkimiste teel lahenduse saavutamise, ebaõnnestunud täitmast avalikustamise kohustust, mis on sätestatud kuuendas paragrahvis või seitsmendas paragrahvis sätestatud koostöökohustust, rikkunud peatunud maksekohustust ja antud tagatist vastavalt kaheteistkümnendale paragrahvile või mõnel muul viisil takistanud võlgade

ümberkujundamist tegevusega või tegevusetusega. Või kui on põhjendatud uskuda, et võlgnik ei täida kinnitatud ümberkujundamiskava ning ka siis, kui võlgniku võlad on varasemalt juba ümber kujundatud.

Johanna Niemi on leidnud, et kõik paragrahvis 10 toodud menetlusse võtmisest keeldumise põhjused on rakendatavad kohtu kaalutusõigusel. Kohus peaks aga eriti tähelepanu pöörama võlgade vanusele ja võlgniku tegevusele võlgade ümberkujundamise taotlemisel, hoolimata menetlusse võtmisest keeldumise sätetest. Soome praktikas tuginetakse kõige sagedamini § 10 lg-le 7 ehk avalduse jäetakse menetlusse võtmata põhjusel, et võlgnik on sattunud võlgnevusse oma vastutustundetu käitumise pärast. Samas on leitud, et ülelaenamise sattumine seetõttu, et võlgnik on andnud käendus teise isiku laenule, ei ole vastutustundetu laenamine, samuti pole vastutustundetu sellise laenu võtmine, millega võlgnik finantseeris endale eluaseme ostmist. Erasisikute ülemäärast võlgnevust vaadatakse eriti halva pilguga siis, kui laen on võetud spekulatiivsete tehingute finantseerimiseks.¹¹⁹ Spekulatiivsete tehingute mõistet eesti seaduses pole, kuid meenutades buumiaegset olukorda, võtsid paljud endale eluaseme tagatisel laenu, et soetada lisaks pere igapäevasele eluasemele veel teine eluase. Teise eluaseme soetamisel pandi see edasi müüki, et teenida kinnisasja müügilt märgatav kasum.

Kohus võib jätta kaalutusõiguse aluse võlgade ümberkujundamise avalduse menetlusse võtmata, kui võlgniku pakutud võlgade ümberkujundamiskava kinnitamine või täitmine on ebatõenäoline, arvestades muu hulgas võlgniku maksevõimelisust kolme aasta vältel enne võlgade ümberkujundamise avalduse esitamist ja võlgniku võimekust tegeleda mõistlikult tulutoova tegevusega võlgade ümberkujundamiskava kehtivuse ajal, lähtudes tema vanusest, elukutsest ja haridusest.

Kohus peab sellel alusel avalduse menetlusse võtmisest keeldumisel kaalutusõiguse kasutamisel jõudma tulemusele, kus kohtu siseveendumuse kohaselt ei suuda võlgnik tõenäoliselt oma maksevõimelisusest eelneva kolme aasta jooksul, haridusest, vanusest ja elukutsest tulenevalt täita ümberkujundamiskava. Kohus peab materiaaalõiguse normide kohaselt analüüsima võlgniku hariduse ja vanuse suhet, elukutse ja eelneva kolme aasta tulutoova tegevuse suhet. Eeltoodud analüüsi põhjal peab kohus jõudma arusaamiseni, et sellises vanuses ja elukutsega isik on võimeline täitma ümberkujundamiskavas toodud tingimustel ümberkujundamiskava. Kuidas kohus sellise arusaamani jõuab, peab olema

¹¹⁹ J. Niemi. op. cit.

järgitav kohtulahendist. Kindlasti mängib võlgniku vanus ja elukutse olulist rolli koosmõjus ümberkujundamiskava pikkusega, sest võib eeldada, et pensionieas võlgniku poolt ümberkujundamiskava täitmise tähtjaks kümne aasta määramine ei ole põhjendatud ja seetõttu võib eeldada, et võlgnik ei suuda ümberkujundamiskava täita.

Kohus peab hindama ka ümberkujundamiskava kinnitamise võimalikkust. Kui kohus näeb ära, et esitatud ümberkujundamiskava ta ei esitatud vormis ei kinnita, siis on kohtul VÕVS § 22 lg 1 viimse lause kohaselt õigus võimaldada võlgnikul ümberkujundamiskava enne võlausaldajatele esitamist muuta või teha võlgnikule ülesandeks esitada uus ümberkujundamiskava. Seega leiab käesoleva töö autor, et VÕVS § 17 lg 2 p 2 säte on vastuolus sama seaduse teise sättega, sest kui kohus ütleb avalduse menetlusse keeldumisel ära, et ta ei kinnita võlgniku esitatud ümberkujundamiskava põhjusel, et tema arvates on sellise kava kinnitamine ebatõenäoline, siis võiks võlgnik esitada määruskaebuse ja viidata sama seaduse §-le 22 lg-le 1, seda loomulikult siis, kui avalduse menetlusse võtmisest on kohus kaalutusõiguse alusena märkinud ainult VÕVS § 17 lg 1 p 1.

Soome *Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä* § 9a kohaselt ei anta võlgnikule võimalust võlgade korrigeerimiseks, kui võlgnikul ei ole vahendeid ajutisel põhjusel või kui võlgnik sellisel põhjusel ei suuda kanda tähtsusetut osa oma võlgadest vabade vahenditega. Kui võlgnik soovib võlgade korrigeerimist, siis sellise avalduse menetlusse võtmisel hinnatakse eriti ajutise makseraskuse põhjust ja eriti võlgniku tuleviku teenimisvõimalusi.

Käesoleva töö autori arvates on kohtu poolt kaalutusõiguse kasutamine võlgniku ümberkujundamiskava täitmise hindamisel suhteliselt keeruline. Kohus peab olema võimeline puudusteta avalduse saamisel seitsme päeva jooksul hindama, kas võlgniku elukutse, haridus, tegevus ja vanus võimaldavad ühel teovõimelisel isikult täita ümberkujundamiskava.

3.2.2. Kohtuväliste sammude astumise kohustus

Kaalutusõiguse teise võimalusena on toodud avalduse menetlusse võtmisest keeldumine, kui võlgnik ei ole täitnud VÕVS § 10 lõikes 1 sätestatud kohustust. See kohustus on astuda samme enne võlgade ümberkujundamise avalduse kohtule esitamist kohtuväliselt. Seaduses on toodud just nimelt vajalike sammude astumise kohustus, mitte läbirääkimiste pidamine või kirjalike avalduste tegemine. See annab võlgnikule valikuõiguse võlgausaldajaga kokkuleppe

saavutamise viisi üle. Eelnõu kohaselt peab võlgnik ilmutama aktiivsust võlausaldajaga läbirääkimiste pidamiseks, et jõuda kohtuvälisele kokkuleppele võla ümberkujundamiseks.

Taani võlgade ümberkujundamise seadus ei eelda, et võlgnik oleks pidanud võlausaldajatega kohtueelseid läbirääkimisi või läbinud võlanõustamise enne avaldusega kohtuse pöördumist. Seda põhjendati sellega, et kuna Taanil ei olnud ei 1984.aastal ega ka täna välja arenenud riiklikku võlanõustamissüsteemi, siis ei saanud sellist eeldust seadusesse kirja panna. Sellised ranged tingimused on viinud avalduste tagasilükkamise taseme väga kõrgele. Näiteks 2002-2004.aastatel esitati keskmiselt 4700 võlgade ümberkujundamise avaldust, millest kohtud koheselt lükkasid tagasi u 55-60% aastas.¹²⁰

See, kuidas keegi hindab kohtuväliseid samme võib olla väga erinev. Kuna Eestis ei ole seadusandja teiste vormide kõrval välja töötanud kohtuvälise läbirääkimiste pidamise vormi, on kohtul kaalutusõigus sammude tõlgendamisel. Tutvunud kohtuasjadega leidis autor, et kohtud on tuginenud võlausaldajate seisukohtadele, kes on enamuses avaldanud, et võlgnik pole pidanud kohtuväliseid läbirääkimisi enne avalduse kohtule esitamist. Seega on kohtud kasutanud kaalutusõigust tõlgendades VÕVS § 10 lg-t 1 pigem võlgniku kahjuks, kui võlgniku kasuks. Autor on seisukohal, et edasise kohtupraktika tekkimisel on kindlasti oluline koht kõrgemate astmete kohtutel välja selgitada kohtuvälise kokkuleppe saavutamise korra ja tõlgendamise normide tõlgendamisel.

3.2.3. Võlgnik on esitanud oluliselt ebaõigeid või ebatäielikke andmeid

Käesoleva punkti sisu tuleneb VÕVS § 17 lg 2 p-st 3, mille kohaselt kohus võib jätta võlgade ümberkujundamise avalduse menetlusse võtmata, kui võlgnik on tahtlikult või raske hooletusega esitanud oluliselt ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma vara ja sissetulekute, võlausaldajate või oma kohustuste kohta.

Eesti seaduse kohaselt peab võlgnik märkima avalduses enda tulud ja kulud koos endaga elavate isikute kohta. Kohus peab hindama seejärel, kas isiku igakuised väljaminekud toidule, eluasemele, tervishoiule, hügieenile ja meelelahutusele on põhjendatud ulatuses võrreldes võlgniku tuludega. Sellise hinnangu peab kohus andma, et tuvastada, ega võlgnik pole ise

¹²⁰ J. Kilborn. Twenty-Five Years of Consumer Bankruptcy in Continental Europe: Internalizing Negative Externalities and Humanizing Justice in Denmark. Lk 13. - Kättesaadav arvutivõrgus: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1419488, 1.05.2012.

tahtlikult põhjustanud enda maksejõuetust. Näiteks pankrotiseaduses on võlgnikul peamine kohustus teabe andmise kohustus, mis on sätestatud PankrS § 85. Pankrotimenetluse eduka ja kiire läbiviimise jaoks on võlgnikult informatsiooni saamine oluline, sest võib olla sellist teavet, mida on võimalik saada ainult võlgniku käest.¹²¹

Soomes on eraldi justiitsministri määrus selle kohta, mida tuleb arvesse võtta võlgniku maksevõime hindamise juures. Nimelt näeb see määrus ette muuhulgas ka piirmäärad, mida võlgnik võib jätta endale ja oma ülalpeetavatele igakuisteks kuludeks. Võlgnikul ei ole vaja esitada täpseid summasid, palju ta kulutab ühes kuus toidule, riietele, tervishoiule, isiklikule ja kodu puhtusele, kodu korrashoiule, transpordile, ajalehtedele, televisioonile, telefonile ja harrastus-ja vabaaja veetmisele. Eelnimetatud kulud loetakse aktsepteerituks järgmisel viisil: kui võlgnik elab üksi või on üksikvanem, siis 513 eurot; kui võlgnik on abielus või vabaabielus, siis 431 eurot; kui võlgnikuga ja tema elukaaslasega elab samas leibkonnas ka alla 17-aastased lapsed, siis 327 eurot iga lapse kohta kahe vanema lapse puhul ja alates kolmandast lapsest 205 eurot iga lapse kohta; võlgnikuga samas leibkonnas elavale vanemale kui 17-aastasele isikule 363 eurot. Eeltoodud summadest võib ka kõrvale kalduda, kui on toodud konkreetsed põhjused, nagu näiteks tavapärasest suuremad regulaarsed tervishoiukulud, erakordselt suur ühekordsest haigusest tulenev kulu, tavapärasest suuremad lähetuskulud, isikliku sõiduauto kasutamise kulud tööl käimiseks. Kui võlgniku elukallidus on eeltoodud summadest madalam, siis võib võlgnik toime tulla ka vähemate kuludega.¹²²

Taani seaduse kohaselt on füüsilisele isikule võlgade ümberkujundamise alampiiriks võlad kogumahas ca 25 500 eurot ja pensionärile ning puudega isikule võlad kogumahas ca 10 200 eurot. Taanis saab avalduse tagasi lükata koheselt nende võlgnike suhtes, kes eraldavad oma sissetulekutest ebamõistlikult suure osa elamiskuludele ja autole. Mõistliku ja ebamõistliku mõiste definitsiooni seaduses eraldi toodud ei ole, vaid selle mõiste sisustamine jäeti kohtutele. Samuti ei pruukinud kohus menetlusse võtta selliseid avaldusi, kus füüsiliselt terve võlgnik oli ajutiselt töötu, kuna kohus ei saanud olla kindel, et sellise isiku maksejõuetus kestab 5 järgmist aastat. Taanis hinnatakse võlgniku vastavust sellele menetlusele terviklikku pilti vaadates: see terviklik pilt tuleneb viiest eeldusest. Esimene eeldus on tõenäosus, et võlgade ümberkujundamine aitab võlgnikul taastada oma sotsiaalset ja majanduslikku olukorda ja võlgnik ei satu uuesti võlgadesse. Teine eeldus, et võlgade vanus näitab, et

¹²¹ P. Varul. Võlgniku vastutus pankroti korral. Lk 452. – Juridica 2003/VII.

¹²² Oikeusministeriön asetus velallisen maksukyvyyn arvioinnin perusteista yksityishenkilön velkajärjestelyssä 30.3.2001/322. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010322?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=velkaj%C3%A4rjestelyst%C3%A4> 1.05.2012.

võlgnik on juba pikaajaliselt hädas oma võlgadega. Kolmanda eelduse kohaselt on arvestatava kaaluga ka asjaolu, et suurem osa võlgadest ei ole tekkinud trahvidest, karistustest ja vastutustundetult võetud võlgadest, kuigi eelnimetatud kohustused ei ole rangelt takistavateks asjaoludeks, eriti kui selliste kohustuste tekkimisest on möödunud juba üksjagu aega. (Võlgnikud, kelle peamised võlad olid pikaajalised maksuvõlad, spekulatiivsetest tehingutest tekkinud võlad, suured tarbimislaenu, mis olid võetud viimase 3-5 aasta jooksul, või teised võlad, mida võlgnik ei hakanud ega plaaninudki tagasi maksta kohe algusest peale, sellise käitumisviisiga võlgnike avaldused lükkas kohus kohe tagasi). Neljas eeldus on see, et võlgnik on teinud arvestatavaid jõupingutusi, et teenindada või mõnel muul moel toime tulla oma võlgadega. Ja viienda eeldusena nähakse võlgniku koostööd kohtuga menetluse ajal, eriti, mis puudutab võlgniku poolt kõikide tema kohta käivate majanduslike andmete avaldamist.

Seega eeltoodut arvesse võttes, on käesoleva töö autori arvates Soomes paremini reguleeritud võlgniku tulude ja kulude hindamise kriteeriumid. Eestis peab kohtunik hindama võlgniku kulusid eelkõige võlgniku tulusid silmas pidades ja niiviisi selgitama välja, et ega võlgnik ei ela liiga priiskavat elu võrreldes tema sissetulekutega. Samas kui Soomes on määrusega ettenähtud kriteeriumid, mida ja mis ulatuses on põhjendatud lugeda igapäevasteks vajadusteks ja kuidas hinnata iga järgmist võlgniku leibkonnas elavat liiget nende kulude valguses. Töö autor leiab, et sobiv ei ole võrrelda summade arvnäitajaid, vaid seaduse põhimõtet, et kuidas on tehtud hindamiskriteeriumid võimalikult võrdseteks erinevates kohtu tööpiirkondades. Sest kindlate arvude etteandmisel peab kohus nendest lähtuma, kui pole just põhjendatud arvestada ka määruses toodud erisuste võimalikkust. Eestis peab kohus kaalutlusõigust kasutades jõudma järeldusele, kas konkreetse võlgniku konkreetsetes elukohas tehtavad kulud on põhjendatud ja mõistlikud. Siinjuures soovib töö autor tuua näitena küttekuludele kuluvate summade erinevuse Eesti erinevates kohtades, kus Narvas AS Narva Soojusvõrk küsib lõpptarbijatelt hinda 27,48 eurot megavatt-tunni eest. Samas kui soojusenergia AS-i Termox Tartumaa Tõravere võrgupiirkonnas on 88,63 eurot (summad toodud ilma käibemaksuta).¹²³ Seega võib järeldada, et kui Narvas hindab kohus võlgniku kulusid eluasemele, siis samade parameetrite alusel ei saa hinnata Tartu Maakohtu Tartu kohtumaja tööpiirkonnas elavate võlgnike eluasemekulusid.

¹²³ Konkurentsiametiga kooskõlastatud soojuse piirhinnad¹ (käibemaksuta) lõpptarbijatele. Konkurentsiamet. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.konkurentsiamet.ee/?id=18308&highlight=Konkurentsiameti,kooskõlastatud,soojuse,piirhindade>, 12.04.2012.

Kohtu kohustus kontrollida võlgniku poolt esitatud andmeid oma vara ja sissetulekute, võlausaldajate või oma kohustuste kohta ei saa olla väga lai, arvestades kohtule antud lühikest tähtaega menetlusse võtmise või menetlusse võtmisest keeldumise otsustamiseks.

Kohtule on antud väga lühike tähtaeg otsustada, kas avalduses esineb imperatiivseid aluseid või kaalutusõiguse aluseid, mille kohaselt kohus keeldub avalduse menetlusse võtmisest. VÕVS § 15 lg 3 kohaselt on kohtul seitse päeva aega lahendada avalduse menetlusse võtmine avalduse saamisest või isiku ärakuulamisest või vande võtmisest alates Tartu Ringkonnakohtu saneerimisasjas tehtud lahendi kohaselt on kohtul seitse päeva seisukoha võtmiseks alates avaldajalt puudusteta saneerimisavalduse saamisest.¹²⁴ Arvestades kohtunike töökoormust, leiab magistrilt autor, et avalduses esinevate ka väikemate ebaselguste esinemisel on otstarbekas teha puuduste kõrvaldamise määrus, et taotleda lisaega avaldusega sisulistelt tutvumiseks. Samas on kohtud kasutanud avalduse menetlusse võtmise üle otsustamiseks ka varianti, kus on ise enne avalduse menetlusse võtmist küsinud võlgniku ümberkujundamiskavas märgitud võlausaldajatelt esialgset seisukohta võlgniku ümberkujundamiskava kohta. Seda on kasutatud eriti siis, kui võlgnik soovib ümber kujundada pandiga tagatud võlausaldaja nõuet, sest kui pandiga tagatud võlausaldaja avaldab kohtule, et ta ei nõustu ümberkujundamiskavaga, siis ei ole kohtul mõtet avaldust menetlusse võtta ja ümberkujundamiskava pandiga tagatud võlausaldaja suhtes kinnitada.¹²⁵

Kohus saab küsida võlausaldajate esialgset seisukohta ümberkujundamiskava osas ainult nendelt võlausaldajatelt, kelle võlgnik on ümberkujundamiskavasse märkinud. Eestis ei ole avalike laenuregistreid, kus oleks kohtul või teistel asutustel võimalik kontrollida võlgnike kohustuste mahtu. Seega kui kohus suudab tuvastada, et võlgnik on esitanud tahtlikult või raske hooletusega ebaõigeid andmeid, siis on kohtul kaalutusõiguse aluse õigus keelduda avalduse menetlusse võtmisest. Käesoleva töö autor leiab, et sellekohane säte on põhjendatud ja kooskõlas VÕVS eesmärkidega, et menetlusse peaksid pääsema isikud, kes on ausad ja hoolsad oma andmete esitamise suhtes.

¹²⁴ TrtRnKm 12.04.2012, 2-12-11525.

¹²⁵ TMKm 14.12.2011, 2-11-47461. HMKm 27.02.2012, 2-11-40871.

3.2.4. Võlgnik keeldub esitatud andmeid vandega kinnitamast või kohtu nõutud täiendavaid andmeid esitamast

Kohtul on õigus enne avalduse menetlusse võtmist kohustada võlgnikku kohtus vandega kinnitama, et kohtule esitatud andmed vara, võlgade ja majandus- või kutsetegevuse kohta on talle teadaolevalt õiged. VÕVS § 15 lg 2 kirjeldab ka suulise vande teksti, mida võlgnik peab lausuma. Võlgnik on kohustatud kirjutama alla ka vandetekstile. Samasisuline vanne on ette nähtud ka pankrotiseaduse §-s 86.

Võlgniku poolt kohtule esitatav ümberkujundamise avaldus ei pruugi olla kohtu arvates piisav, mistõttu võib kohus vastavalt VÕVS § 15 lg-le 1 nõuda võlgnikult juurde täiendavat teavet tema majandusliku seisundi või temaga koos elavate isikute maksevõime kohta. Kohus teeb võlgnikule käiguta jätmise puuduse ja ettepaneku esitada juurde täiendavaid andmeid kohtu määratud tähtaja jooksul. Menetlusdokumendi puuduste kõrvaldamist reguleerib TsMS § 340¹, mille kohaselt kui menetlusosalise esitatud avaldus, taotlus, vastuväide või kaebus ei vasta vorminõuetele või on esitatud muude puudustega, mida saab kõrvaldada, muu hulgas kui tasumata on riigilõiv või kautsjon, määrab kohus tähtaja puuduse kõrvaldamiseks ja jätab menetlusdokumendi seniks käiguta. Sama sätte teise lõike kohaselt kui kohtu määratud tähtpäevaks puudusi ei kõrvaldata, jäetakse avaldus, taotlus või kaebus menetlusse võtmata ja tagastatakse, juba menetlusse võetud avaldus, taotlus või kaebus aga jäetakse läbi vaatamata. Selle kohta tehtud maakohtu või ringkonnakohtu määruse peale võib esitada määruskaebuse, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Määruskaebuse kohta tehtud ringkonnakohtu määruse peale ei saa Riigikohtule edasi kaevata, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti.

Kohtud on andnud võlgnikele TsMS § 340¹ alusel tähtaja puuduste kõrvaldamiseks. Kui võlgnik on jätnud puudused kohtu määratud tähtajaks kõrvaldamata, on kohus sama paragrahvi teise lõike kohaselt jätnud avalduse menetlusse võtmata ja tagastanud selle võlgnikule. Samas on tulenevad VÕVS-ist kui eriseadusest erinormid sellise olukorra reguleerimiseks. Kohus saab teha võlgnikule puuduste kõrvaldamise ettepaneku viidates VÕVS § 15 lg-le 1 ja kui võlgnik kohtu määratud tähtpäevaks puudusi ei kõrvalda, saab kohus keelduda avalduse menetlusse võtmisest VÕVS § 17 lg 2 p 4 kohaselt. Tsiviilasjades

2-11-29315, 2-11-31809, 2-11-24396 ja 2-11-17781 on kohus jättnud avalduse menetlusse võtmata viitega TsMS § 340¹ lg-le 2.¹²⁶

Käesoleva töö autor leiab, et kui võlgnik ei avalda kohtule kohtu poolt küsitud täiendavaid andmeid, siis on alus menetlusse võtmisest keeldumiseks olemas, kuna võlgade ümberkujundamise menetlus eeldab aktiivset võlgnikku, kes teeb kohtuga koostööd oma võlgade ümberkujundamiseks. Kui võlgnik keeldub vandega kinnitamist oma vara ja võlgade nimekirja, siis võib eeldada, et võlgnik on jättnud avaldamata või avaldanud teadvalt valeandmeid, mistõttu ei soovi ta vannet anda. Autor leiab, et VÕVS § 17 lg 2 p-s 4 toodud asjaolud on piisavaks aluseks avalduse menetlusse võtmisest keeldumisel, kuid kohtud peaksid pöörama tähelepanu, et puuduste kõrvaldamise määrukses tuleb viidata tagajärjena VÕVS § 17 lg 2 p-le 4, kui võlgnik keeldub kohtule tähtaegselt andmete esitamisest.

3.2.5. Võlgnik on mõistetud süüdi seaduses ettenähtud kuriteos

Karistusseadustiku 21. peatüki 3. jagu sätestab pankroti- ja täitemenetluse alased süüteod. Sama peatüki neljas jagu sätestab maksualased süüteod.¹²⁷ VÕVS § 17 lg 2 p 5 kohaselt võib kohus jätta võlgade ümberkujundamise avalduse menetlusse võtmata, kui võlgnik on mõistetud süüdi pankroti- või täitemenetlusalase kuriteo, maksualase kuriteo või karistusseadustiku §-des 380–381¹ nimetatud kuriteo toimepanemises ja karistusandmed ei ole karistusregistrist kustutatud.

Karistusregistri seaduse § 3 kohaselt on karistusregistri eesmärk usaldusväärse teabe andmine isiku karistusandmete kohta, isiku teavitamine tema kohta registrisse kantud andmetest ja isiku karistusandmete vahetamine välisriigiga.¹²⁸

Karistusregistrist kustutatakse andmed vastavalt karistusregistri seaduse §-le 24. Karistusregistri seaduse § 24 lg 1 p 1 kuni 13 sätestavad erinevate registrisse kantud süütegude kustutamise tähtjad. Näiteks § 24 lg 1 p 2 kohaselt, kui maksukorralduse seaduses või maksuseaduses sätestatud väärteo eest mõistetud või määratud rahatrahvi tasumisest või aresti täitmisest on möödunud kaks aastat, siis kustutatakse karistusandmed registrist.

¹²⁶ TMKm 13.07.2011, 2-11-29315 (koopia autori valduses). TMKm 22.08.2011, 2-11-31809 (koopia autori valduses). PMKm 13.09.2011, 2-11-24396 (koopia autori valduses). PMKm 2.06.2011, 2-11-17781(koopia autori valduses).

¹²⁷ Karistusseadustik. – RT I 2001,61,364 ... RT I 04.04.2012, 3.

¹²⁸ Karistusregistri seadus. – RT I 21.03.2011, 3.

Tutvudes karistusseadustiku §-des 384-393 toodud karistuste ülemmääradega, selgus, et kõige pikema vangistus, mida võib nende süütegude puhul määrata on 5 aastat vangistust, muuhulgas oli ka süütegeid, mille eest võis määrata kuni 1-aastase vangistuse ja kuni 3-aastase vangistuse. Karistusregistri seaduse § 24 lg 1 p 8 kohaselt kustutatakse karistusregistrist andmed, kui kuni kolmeaastase vangistuse ärakandmisest on möödunud viis aastat ja p 9 kohaselt kolme- kuni kahekümneaastase vangistuse ärakandmisest on möödunud kümme aastat.

Eeltoodud näite põhjal jõuab autor arvamusele, et kohtule kaalutusõiguse andmine võlgniku avalduse menetlusse võtmise või menetlusse võtmisest keeldumise üle otsustamisel on viinud VÕVS § 17 lg 2 p-s 5 sätte tõlgendamise väga laiaks. Kohtul on võimalik kontrollida karistusregistrist usaldusväärset isiku karistusandmeid, ehk kohus ei pea tuginema võlgniku poolt avaldatud andmetele vaid saab seda teha registrist. Arvestades VÕVS eesmärke leiab töö autor, et karistusregistrist andmete kontrollimine ja mõne eelpool loetletud süüteo karistuse kandmise ajal on põhjendatud mitte lubada võlgnikku võlgade ümberkujundamise menetlusse. Kuid autor leiab, et seadus ei ole eesmärgipärane olukorras, kus kuni karistusregistrist andmete kustutamiseni on kohtul alus keelduda võlgade ümberkujundamise avalduse menetlusse võtmisest. VÕVS eesmärk on pakkuda füüsilistele isikutele võlgade ümberkorraldamist, et nad saaksid reintegreeruda sotsiaalsesse ja majanduslikku ühiskonda. Põhjendamatute piirangute seadmine ainult kitsendab isikute ringi, kes sellesse menetlusse pääsevad.

3.2.6. Võlgnik on avaldanud ebaõigeid andmeid

Kohtu poolt võlgniku taotletud toetuste või soodustuste kohta andmete saamine võib olla väga komplitseeritud, kui just võlgnik ei ole kohtuvaidluse poolt näiteks kohtuvaidluses, kus toetuse andja nõuab toetust tagasi põhjusel, et võlgnik on esitanud tahtlikult või raske hooletusega ebaõigeid või ebatäielikke andmeid. Pärast Eesti liitumist Euroopa Liiduga muutusid väga aktuaalseks kõiksuguste toetuste saamine läbi erinevate fondide. Kuna võlgade ümberkorraldamine on lubatud ka füüsilisest isikust ettevõtjatele, siis võib eeldada, et see säte lisati seadusesse just tulenevalt põllumajanduses tegelevate füüsilisest isikust ettevõtjate suure arvu tõttu.

VÕVS eelnõudes ei ole selgitatud selle sätte seadusesse lisamise tagamaid. Riigikohtuni on jõudnud mitmeid vaidlusi kohtuasjades, kus toetuse saaja on erinevatel põhjustel tagasi nõudnud kas osaliselt või täielikult väljamakstud toetusi.¹²⁹ Riigikohus on leidnud, et igasugune viga ettevõtlastoetuse määramisel ei anna veel alust selle tagasinõudmiseks. Raha maksmise aluseks oleva õigusvastase haldusakti tühistamisel tuleb muu hulgas kaaluda ka raha saanud isiku õiguspärast ootust ja vea raskust¹³⁰

Käesoleva töö autor leiab, et VÕVS § 17 lg 2 p 6 sätte alusel avalduse menetlusse võtmisest keeldumine on põhjendatud, kuna võlgade ümberkujundamise avalduse eesmärk on lubada menetlusse ausad võlgnikud, kes peavad kohtule avaldama kõik kohut poolt nõutud andmed ja käituma andmete avaldamisel oma parima äranägemise järgi, mitte andmeid varjates või valikuliselt esitades.

3.2.7. Võlgnik on tahtlikult teinud võlausaldajaid kahjustavaid tehinguid

Eelnõu seletuskirjas ei ole selgitatud seadusandja mõtet kohtu poolt avalduse menetlusse võtmisest keeldumise üle otsustamisel, kui võlgnik on ilmselt tahtlikult teinud võlausaldajaid kahjustavaid tehinguid. Soome

Soome *Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä* § 10 kohaselt ei võeta võlgade ümberkujundamise avaldust menetlusse, kui oluline osa võlgadest tulenevad majandustegevusest, kus võlausaldajaid on koheldud sobimatult, kus olulisi lepingutingimusi on välditud ja võlad on võetud spekulatiivsetel eesmärkidel või kui võlgnik on olemasolevate või oodatavate majanduslike raskuste tõttu lubamatult kahjustanud majanduslikku seisundit või soosinud kedagi võlausaldajatest või muul viisil kahjustanud majanduslikku seisundit võlausaldajate kahjustamiseks, või on alus kahtlustada võlgnikku sellises käitumises

Käesoleva sätte hindamine kooskõlas võlgade ümberkujundamise seaduse eesmärgiga viib autori arvamusele, et võlgade ümberkujundamist ei pea andma võlgnikule, eks on ilmselt tahtlikult teinud võlausaldajaid kahjustavaid tehinguid. Siinjuures võib tuua näitena olukorra, kus võlgnik on võõrandanud endale kuuluva kinnisvara oma lähikondsetele, et vältida olukorda, kus vara müügist saadav tulu läheb võlausaldajatele. Kahjustavate tehingute alla

¹²⁹

RKHKo 3-3-1-95-06. RKHKo 3-3-1-80-08. RKHKo 3-3-1-64-07.

¹³⁰

RKTKo 3-2-1-17-03.

võib liigitada ka tehinguid, mida võlgnik on teinud teadlikult juba makseraskustes olemise ajal. Võlausaldajaid kahjustava tehinguga võib tegemist olla ka juhul, kui võlgnik võtab laenu olukorras, kus ta ei suuda juba sissenõutavaks muutunud kohustusi tasuda ja võtab selle tarbeks uue laenu.

Käesoleva töö autori arvates ei ole VÕVS § 17 lg 2 p 7 säte vastuolus VÕVS eesmärkidega ja samasisulised sätted sisalduvad ka teiste riikide õigustes.

Kolmanda peatüki kokkuvõttena leiab autor, et formaalsed eeldused ja nõuded, mis tulenevad nii TsMS kui ka VÕVS-i regulatsioonist võlgade ümberkujundamise avaldusele on mõistlikud ning põhjendatud. Autor on seisukohal, et võlgade ümberkujundamise avalduse lisade esitamine seaduses sätestatud mahus ei ole vajalik ning põhjendatud arvestades võlgade ümberkujundamise menetluse iseloomu ja eesmärki.

Magistritöö autor leiab, et Eestis nõutud avalduse lisad ei ole kõik vajalikud. Näiteks viimase kolme aasta konto väljavõtte esitamine ei ole vajalik kuna kohtule ei anna lisaväärtust juurde see, kui on näha, et kolm aastat tagasi on võlgnikul olnud sissetulek tema elatusasemele vastavas suuruse. Kuid mingil põhjusel on võlgnik sellest sissetulekust tänaseks ilma jäänud ja sattunud olukorda, mida ta avaldab kohtule võlgade ümberkujundamise avalduses. Tegelikult piisab kohtule seisukoha võtmiseks selles, kui võlgnik esitab enda konto väljavõtte alates perioodist, kui võlgnikule laekus viimane igakuine regulaarne sissetulek kuni avalduse esitamiseni, sest siis näeb kohus, kuidas on võlgniku sissetulek muutunud ja kuidas on võlgnik püüdnud oma parema äranägemise järgi hakkama saada pärast sissetuleku kadumist.

Seega on võrreldes kolme erineva riigi ühte ja sama seaduse põhimõtteid, kuna avaldust menetlusse ei võeta, on seadused erinevad. Eestis ja Soomes on erinev riigilõivu nõue, Rootsis on isiku ärakuulamise nõue. Käesoleva töö autor leiab, et kuna Eesti menetlus on üles ehitatud erinevale põhimõttele¹³¹, kui Soome ja Rootsi menetlused, siis on põhjendatud, et erinevate riikide seadustes on erinevad menetlusse võtmisest keeldumise alused.

¹³¹ Rootsis on võimalik Skudasaneringslag menetluse lõpus kohustustest täielikult vabaneda, Eestis on võimalik võlgnikul kohustusi ümber kujundada aga mitte nendest vabaneda ja Soomes on võimalik võlgnikul, kes täidab maksekavas kinnitatud maksekohustused, et ta vabastatakse ülejäänud võlgade tasumisest.

Kokkuvõte

Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada, kas võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse menetluse rakendamine täidab oma eesmärgi. Nimetatud eesmärgi saavutamiseks püstitas magistritöö autor hüpoteesi, et võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse menetlus ei aita makseraskustes võlgnikke taassotsialiseerida majandusühiskonda.

Autor jõudis seisukohtadele, et võlgade ümberkujundamise menetlus Eestis kehtival kujul ei võimalda makseraskustes isikutel taassotsialiseeruda majandusühiskonda, kuna seaduses toodud formaalsed ja materiaalsed eeldused on sedavõrd karmid. Ja kui leidub võlgnikke, kes suudavad täita materiaalsed ja formaalsed eeldused, on kohtul seadusest tulenevalt sedavõrd suur kaalutusõigus, et ümberkujundamiskava kinnitamiseni nad ikkagi ei jõua.

Magistritöö autor leiab, et maksejõuetu ja makseraskustes isikud on erinevad. Seetõttu on põhjendatud ka uue instituudi sissetoomine, kuna võlgade ümberkujundamise menetluse eesmärk on makseraskustes isiku olukorra reguleerimine. Autori arvates on tegu erinevate terminitega, juba seetõttu, et seaduse eesmärk on reguleerida nende isikute suhteid võlausaldajatega, kes ei ole maksejõuetud. Makseraskustes isik peaks olema sattunud Eesti seaduse kohaselt makseraskustesse eelkõige töökaotusest või ajutisest haigusest tulenevalt, kuna VÕVS § 17 lg 2 p 1 sätestab kohtu kaalutusõiguse alused avalduse menetlusse võtmisest keeldumise, kui võlgnik ei ole võimeline tegelema ümberkujundamismenetluse kehtivuse ajal mõistliku tulutoova tegevusega. Makseraskustes isikul peab olema säilinud idee, kuidas oma makseraskused ületada ja naasta tagasi majandusellu ja normaalsesse tarbimisse.

Võlgade ümberkujundamise menetluses on võimalik taotleda ümberkujundamist üksnes võlgniku isiklike rahaliste võlgade osas. Isiklikud võlad on eelkõige isiku kohustus maksta elatist, üürilepingu alusel tekkinud kohustused, trahvid, maksuvõlad, laenulepingutest tulenevad võlad jne. Isiklike võlgade alla ei kvalifitseeru füüsiliste isikute äriühingute kohustused. Seadusandja ei ole toonud seaduses näidisloetelu isiklikest kohustustest, mistõttu võib nii mõnelgi võlgnikul tekkida arusaamatusi selle mõiste tõlgendamisel. Autor leiab, et võlgade ümberkujundamise menetlus on sarnane juriidiliste isikute saneerimismenetlusele, kuna mõlema seaduse eesmärk on tagada avaldaja jätkusuutlikkus, taastada avaldaja likviidsus ja aidata avaldajal ületada majanduslikud raskused. Füüsiliste ja juriidiliste isikute

puhul on protsessinormid erinevad, kuid lõplik eesmärk on üks – makseraskustes isikutele kohtuliku abi pakkumine võlasuhetes võlausaldajatega. Magistritöö autor leiab, et ei tohi kõrvale lükata võlausaldajate õigusi, kuna võlausaldajad on enamasti krediidasutused või oma majandustegevuses tegutsevad isikud, kelle peamiseks eesmärgiks on kasumi teenimine. Kuid kui seadusandja tahe on olnud kaitsta füüsilisi isikuid suhetes võlausaldajatega, eelkõige krediidasutustega, siis peab küll arvestama *pacta sunt servanda* põhimõttega, kuid ka füüsiliste isikute jätkusuutlikkusega. Autori arvates võiks kaaluda Soome füüsilise isiku võlakorralduse seaduses toodud olukorda, kus pandiga tagatud kohustused on samuti kohtu poolt ümberkujundatavad ka siis, kui võlausaldaja sellega ei nõustu, kuna füüsilise isiku õigus inimväärsele elule kaalub üles võlausaldaja kasumimarginaali. Eestis VÕVS eelnõu väljatöötamise põhieesmärk oli kaitsta kodulaenuvõlgnike, kuid jõustunud seaduses ei ole võimalik ilma pandipidaja nõusolekuta pandiga tagatud kohustusi ümber kujundada. Seega leiab käesoleva töö autor, et tegelikult jõustunud seadus ei täida oma eesmärke, kuna pandipidajad ei ole nõus andma vabatahtlikult nõusolekut pandiga tagatud kohustuse ümberkujundamiseks ja seadusandja pole andnud kohtule ka õigust seda ilma pandipidaja nõusolekuta teha.

Käesoleva töö autori arvates oleks võinud Eestis lisaks avalduse ja selle lisade vormidele välja töötada ka vormid, mida võlgnikud oleksid saanud kasutada kohtuväliste sammude astumisel. Ehk autor leiab, et otstarbekas oleks olnud välja töötada vormid, millele võlgnik oleks saanud kanda kas kuupäevad ja märked või pikemad seletused juba kohtueelses menetluses võlausaldajatega läbirääkimisi pidades või vajalikke samme astudes.

Autor leiab, et kohtueelsete läbirääkimiste kohustuse lisamine VÕVS-i regulatsiooni on mõistlik ja põhjendatud. Küll leiab autor, et nimetatud regulatsioon võiks olla üksikasjalikum ning detailsem (tähtajad läbirääkimisteks, läbirääkimiste vorm, ulatus jne). Autori hinnangul ei ole isikud võrdsed oma õigusteadmistes. VÕVS-i eesmärk on ilmselgelt see, et osapooled peaksid heas usus ja lähtuvalt mõistlikkuse põhimõttest läbirääkimisi. Autor leiab, et kehtiv regulatsioon ning isikute õigusteadmiste tase ei võimalda efektiivselt ning igakülgset läbirääkimisi pidada olukorras, kus võlgnikuks on füüsiline isik ning vastaspooleks üldjuhul suur korporatsioon panga või muu krediidasutuse näol.

Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse menetluse kohaselt on kohtule antud kaalutusõigus valimaks, kes makseraskustes isikutest lubada menetlusse ja keda mitte. Käesoleva töö autor leiab, et Eesti seaduses sisalduv menetlusse võtmisest keeldumise kohtu kaalutusõigus on

liialt suur selles osas, kus kohtul on õigus jätta avaldus menetlusse võtmata, kui ta leiab, et isik saab võlgade ümberkujundamisega hakkama ilma kohtu abita. Kohtud on leidnud, et kui võlgnikul on näiteks kinnisvara mida saab realiseerida, siis on isikul võimalik makseraskused ületada ilma võlgade ümberkujundamiseta. Pankrotiõiguses kehtib põhimõte, mille kohaselt võlgniku enda esitatud pankrotiavalduse puhul eeldatakse, et võlgnik on maksejõuetu. Autor leiab, et kui isik pöördub kohtu poole võlgade ümberkujundamise avaldusega, siis peaks ka selles menetluses eeldama, et ta on makseraskustes. Ning makseraskuste ületamiseks pöördubki võlgnik avaldusega kohtu poole. Seni, kuni Eesti seaduses sellist sätet ei ole, võib kohus põhjendatult keelduda menetlusse võtmast avaldusi, kui võlgnikul on kinnisvara, mida aga tulenevalt majandusolukorrast lähiajal realiseerida ei õnnestu.

Töö autor leiab, et eelnõus toodud põhjendus elukoha ja ka kahe aastasele Eestis elamise nõudele ei ole piisavalt põhjendatud, kuna vaadeldes Skandinaavia samasisulisi seadusi, on seal võlgnikel võimalus vabaneda kohustustest võlgade ümberkujundamise kaudu, kuid Eestis VÕVS sellist tagajärge ette ei näe. Seega ei ole põhjendatud kartus nagu oleks Eestil võimalik muutuda võlavabastuse turismisihtpunktiks.

Autori arvates on seadusandja tahe olnud, et võlgade ümberkujundamise menetlusse astuksid maksejõulised võlgnikud, kellel on piisav sissetulek, et esiteks maksta ära ilma menetlusabi taotluseta 30 eurot riigilõivu, jätta endale ja oma ülalpeetavatele piisavalt elatusvahendeid ja samas maksta ka igakuiselt ümberkujundamiskava alusel mõistlikus ulatuses võlausaldajatele. Makseraskustes on isik, kes ei suuda rahuldada võlausaldajate nõudeid, kuid kelle on lootus sellest olukorrast maksejõulisena välja tulla. Ajutist makseraskust aitaks Eesti ühiskonnas vältida finantskirjaoskuse tõus, sest see annaks isikutele elementaarse oskuse langetada igapäevaseid majandusküsimusi end kahjustamata. Makseraskust aitaks leevendada ka võlanõustamisteenuse laialdane reklaamimine ja kättesaadavaks muutumine.

Kohtule kaalutusõiguse andmine võlgniku avalduse menetlusse võtmise või menetlusse võtmisest keeldumise üle otsustamisel on viinud VÕVS § 17 lg 2 p-s 5 sätte tõlgendamise väga laiaks. Kohtul on võimalik kontrollida karistusregistrist usaldusväärselt isiku karistusandmeid, ehk kohus ei pea tuginema võlgniku poolt avaldatud andmetele vaid saab seda teha registrist. Arvestades VÕVS eesmärke leiab töö autor, et karistusregistrist andmete kontrollimine ja mõne eelpool loetletud süüteo karistuse kandmise ajal on põhjendatud mitte lubada võlgnikku võlgade ümberkujundamise menetlusse. Kuid autor leiab, et seadus ei ole eesmärgipärane olukorras, kus kuni karistusregistrist andmete kustutamiseni on kohtul alus

keelduda võlgade ümberkujundamise avalduse menetlusse võtmisest. VÕVS eesmärk on pakkuda füüsilistele isikutele võlgade ümberkorraldamist, et nad saaksid reintegreeruda sotsiaalsesse ja majanduslikku ühiskonda. Põhjendamatute piirangute seadmine ainult kitsendab isikute ringi, kes sellesse menetlusse pääsevad.

Töö autor leiab, et kui võlgnik ei avalda kohtule kohtu poolt küsitud täiendavaid andmeid, siis on alus menetlusse võtmisest keeldumiseks olemas, kuna võlgade ümberkujundamise menetlus eeldab aktiivset võlgnikku, kes teeb kohtuga koostööd oma võlgade ümberkujundamiseks. Kui võlgnik keeldub vandega kinnitamist oma vara ja võlgade nimekirja, siis võib eeldada, et võlgnik on jätnud avaldamata või avaldanud teadvalt valeandmeid, mistõttu ei soovi ta vannet anda. Autor leiab, et VÕVS § 17 lg 2 p-s 4 toodud asjaolud on piisavaks aluseks avalduse menetlusse võtmisest keeldumisel, kuid kohtud peaksid pöörama tähelepanu, et puuduste kõrvaldamise määruses tuleb viidata tagajärjena VÕVS § 17 lg 2 p-le 4, kui võlgnik keeldub kohtule tähtaegselt andmete esitamisest.

Kokkuvõtvalt leiab töö autor, et võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse menetluse rakendamine Eestis vastuvõetud kujul ei täida oma eesmärki, milleks on eelkõige makseraskustes isikute taassotsialiseerimist nii majandusühiskonda kui sotsiaalsesse keskkonda. Makseraskustes isikud ei ole saanud seda seaduse kaitset, mida esialgselt seadusandja silmas pidas, kuna kohtutele on jäetud sedavõrd suur kaalutusõiguse ruum. Arvestades kohtute töökoormust, on kohtutele antud võimalus leida seadusest kooskõlas kaalutusõigusega mõni alus, millele viidates on võimalik makseraskustes isiku avaldus menetlusse võtmata jätta. Et parandada makseraskustes olevate isikute edulootust avalduse menetlusse võtmise ja sealt edasi ümberkujundamiskava kinnitamise osas, leiab käesoleva töö autor, et vajalik oleks seaduses toodud materiaalsete eelduste täpsustamist, kasvõi siis elukoha, kohtueelsete läbirääkimiste ja avalduse lisade osas.

Debt restructuring and debt-protection procedures

Summary

Unexpectedly arrived economic difficulties in autumn 2008, which associated with many public and private sector workers to become unemployed, needed some regulations that have made the unemployed workers who were caught up in financial difficulty, life easier. State realized that if the main purpose was to help the unemployed persons in relations with the credit holders, that state needed some regulations on the basis of law. To protect persons who are overindebted, Estonian Parliament (called Riigikogu) The Legal Affairs Committee, chairman Ken-Marti Vaher, developed a debt restructuring and debt-protection procedures Act draft. According to debt restructuring and debt-protection procedures law paragraph 1 section 1 stated purpose that is to enable the restructuring of its indebtedness to exceed the payment and avoid bankruptcy for natural person (debtor).

The legislature intended to develop the debt restructuring and debt-protection procedures law to establish a broad-based overindebted natural person protection to defense the overindebted person to avoid bankruptcy proceedings. In addition to the above objectives, the legislature provided one of the objectives and protect the legitimate interests of creditors. That is justified by a legitimate aim of protecting the interests of the basic principle of civil law and of international law - *pacta sunt servanda* - resulting from the idea that every treaty in force is binding upon the parties to it and must be performed by them in good faith.

During the development of the draft, the legislator hoped that the law will make life easier for the overindebted persons who have faced the situation because of the fact that they are unemployed during the economic fall or on some other reasons. The reality, after the debt restructuring and debt-protection procedures law have been in force exactly one year, that the law is not accepted by Estonian persons and thus few persons who have filed the courts have not got the help they needed and wanted. In Estonian legal system we have got a very important act that come into force in 5th April 2011, but somehow the act does not meet the expectations.

The author hopes that the analysis of the legislative and the Court of First and Second Instance practice will help to come up with solutions what needed to change to make the debt restructuring and debt-protection procedures Act more applicable. The author thiks that is important to find out the reasons and analysis the reasons behind the Act, why in reality the

overindebted persons who really need to get the protection from court did not get the help. The author finds that the above mentioned analysis is whereas individuals' expectations and reality and, therefore, necessary in today's current legal system.

The purpose of the master thesis is to discuss whether the Debt restructuring and debt-protection procedures Act implementation fulfills its purpose. To achieve the purpose the author argues that the Debt restructuring and debt-protection procedures will not help overindebted persons to resocialize to economic environment.

To achieve the magister thesis in the conditions of limited volume, the author have analyzed debt restructuring regulation on the basis of acceptance of the processing. In Estonia only 55 filings have been in first year and only one of the overindebted person have been able to force through the acceptance for processing. As we know all the ends have got the beginning, that is the reason why author only analysis the formal and material requirements for overindebted persons.

The master thesis is structured into three chapters. In the first chapter the author reviews the prerequisites for acceptance for the application, concept of overindebted person and insolvent person difference and concept of personal debts. First the author finds that the different main concept needs to be clear to go any further. Secondly because of the Debt restructuring and debt-protection procedures Act have been in forced only one year. So in Estonian language literature almost does not present but the main concepts needs to be clarified. Based on the above hypothesis, and the work, the author considers that the first chapter of the magister thesis is justified.

The economic crisis brought thus to a situation where all of a sudden had a lot of overindebted and insolvent persons. According to Estonian Bankruptcy Act and Debt restructuring and debt-protection procedures Act the concept of overindebted and insolvent persons are different. Therefore, it is also justified the introduction of the new institute, as the debt restructuring process aimed at overindebted person in control. The author believes it is a different terminology, the very reason that the law seeks to regulate relations between the creditors of those persons who are not insolvent. Overindebted person should be involved in the Estonian Law, paying particular difficulties due to illness or temporary job losses, as Debt restructuring and debt-protection procedures Act paragraph § 17 subsection 2 clause 1 of the judicial discretion of a statement of grounds for refusal, if the overindebted person is unable to deal

with debt restructuring during the term of a reasonable income producing activity. Overindebted person must have remained an idea of how to overcome their difficulties in paying back and return to normal economic life and consumption.

In the second chapter of the magister thesis the author compares the debt restructuring by accepting a petition. According to Debt restructuring and debt-protection procedures Act regulation the overindebted persons petition must be in accordance with Civil Procedure Act and Debt restructuring and debt-protection procedures Act. If the petition does not comply, the court shall dismiss the petition. If the court dismiss the petition it means that the overindebted person will not get the debt restructuring that he waited from the law and society. The courts action is very important of potential overindebted person application of debt-protection point of view. The author's finds to be important that the petition is in compliance with the Civil Procedure Act and Debt restructuring and debt-protection procedures Act. Magister thesis author also gives her opinion on the basis of the extras needed to be presented also to court when filing the application.

This author's opinion, could have, in addition to the application and its supplements to develop the forms, which the overindebted persons could have used extra-judicial steps. Perhaps the author feels that it would have been useful to develop forms on which the overindebted persons could have entered the dates and notations or a longer pre-trial statements made in negotiation with creditors or taking the necessary steps.

The author argues that the inclusion of the pre-trial negotiations Debt restructuring and debt-protection procedures regulation is reasonable and justified. Although the author finds that this arrangement could be more detailed (time limits for negotiation, negotiation, form, scale, etc). The authors estimate that people are not equal to his knowledge. Debt restructuring and debt-protection procedures purpose is obvious that the parties should be based on the principle of reasonableness and good faith negotiations. The author argues that the current regulation and the level of knowledge does not allow the parties to fully and effectively negotiate in a situation where an individual is a overindebted and the counterparty generally a bank or other corporation in the form of a credit institution.

The author considers that the draft grounds of the residence and the two-year requirement is not sufficiently justified, as seen in Scandinavia as the substantive law, there are overindebted persons to get rid of debt obligations through a transformation, but in the consequences of

such a law does not provide. It is therefore not well-founded fear, as it should be possible to Estonia to become debt relief tourist destination.

In the third chapter the author concerns the debt restructuring of a statement of refusal to accept, the conditions for acceptance as a result of conversion approval. The above factors are protective of debt and debt restructuring process for the primary, which would prohibit so-called immediately for further proceedings. The author focuses on the application for refusal of the provisions of the analysis, since in the majority of applications are left to take the law in one or another reason. Thus, the main reasons for refusal as to why Debt restructuring and debt-protection Act does not set goals, and offer a broad line of defense if the law was assumed.

According to Debt restructuring and debt-protection Act all the power of the discretion have been given to the first instances court to choose who will be able to access to proceedings and who not. The author considers that the procedures contained in the Estonian law on refusal to accept the court's discretion in this regard is too large, where the court has the right not to take the statement, if it finds that the restructuring of overindebted person debt can do without the aid of the court. The courts have held that where the overindebted person has such property that can be realized, then the person is able to overcome the difficulties without the payment of debt restructuring. Bankruptcy law has the principle that if the debtor files the bankruptcy petition itself, it is assumed that the debtor is insolvent. The author argues that when a overindebted person files to court the debt restructuring file, this procedure should also assume that the overindebted person is overindebtedness. And to become over the overindebtedness the overindebted person files an application to court. As long as we do not have this kind of regulation in Estonian Debt restructuring and debt-protection Act, the court can refuse to accept the file even if the overindebted person have got some real-estate which he or she can not sell because of the market situation in reasonable time.

The author considers that the legislature will have been that the debt restructuring proceeding is only available to overindebted persons who have sufficient income in the first place to pay off without the aid request from EUR 30 per state, to leave yourself and your dependents, sufficient resources and at the same time also be paid on a monthly basis of conversion on the basis of reasonable claims. Overindebted is the person who is unable to satisfy creditors' claims, but who are defaulting hope to get out of this situation. Temporary payment difficulties would prevent the Estonian society, increase financial literacy, and because it

would give people a basic knowledge of economic issues to make daily being destroyed. Payment difficulties would help relieve some of the advertising and available debt counselling wide variation.

The court discretion to grant the overindebted persons petition for acceptance or refusal to process the deciding Debt restructuring and debt-protection Act has led to paragraph 17 subsection 2 to 5 very broad interpretation of the provision. The court is able to reliably verify the criminal record of a person's criminal information, or the court does not have to rely on the information disclosed by the overindebted person but can do it from the register. Given the objectives Debt restructuring and debt-protection Act the author finds that the criminal records check and any of the above listed offenses while serving a sentence is reasonable not to allow the overindebted person to the debt restructuring. However, the author finds that the law is not targeted in a situation where criminal records expunged until the court has the basis to refuse to accept the petition debt restructuring. Debt restructuring and debt-protection Act goal is to provide individuals of debt restructuring, so that they can reintegrate social and economic society. Unreasonable restrictions only narrows the range of overindebted persons who have access to this procedure.

The author considers that if the overindebted person fails to disclose to the court by the court requested additional data, it is the basis for the refusal to exist as debt restructuring procedure requires active overindebted person, who will cooperate with the Court in its debt restructuring. If the debtor refuses to confirm the oath its list of assets and debts, it can be assumed that the overindebted person has failed or had knowingly published false information, so it does not want to take the oath. The author argues that Debt restructuring and debt-protection Act paragraph 17 subsection 2 to 4 of the facts are sufficient grounds for the petition of refusal, but the courts should pay attention to the shortcomings disposal regulations should be made to the effect Debt restructuring and debt-protection Act paragraph 17 subsection 2 clause 4, if the overindebted person refuses to court on time data submission.

The magister thesis hypothesis was to determine whether the debt restructuring and debt-protection procedure is fit for purpose. The above views of the author's thesis from the author finds that the debt restructuring in the current procedure does not allow the overindebted persons resocialize to economic society, because by Debt restructuring and debt-protection Act the formal and substantive requirements are so stringent. And if there are overindebted persons who are able to meet the substantive and procedural prerequisites, the court has

discretion in the law to be so large that the restructuring program is approved, they still can not reach.

Kasutatud allikad

Kasutatud kirjandus

1. **Debt part 2: Personal Debt and Consequences Spotlight.** No 3 2010. – Kättesaadav arvutivõrgus:
[http://www.oireachtas.ie/parliament/media/housesoftheoireachtas/libraryresearch/spotlights/Personal Debt and Consequences.pdf](http://www.oireachtas.ie/parliament/media/housesoftheoireachtas/libraryresearch/spotlights/Personal%20Debt%20and%20Consequences.pdf) 1.05.2012.
2. **Finantsstabiilsuse ülevaade 2/2009.** Eesti Pank. – Kättesaadav arvutivõrgus:
www.eestipank.info/pub/et/dokumendid/publikatsioonid/seeriad/finantsvahendus/_2009_2/_2_209.pdf 1.05.2012.
3. **Huls, N.** Journal of Consumer Policy 20: 143–159, 1997. – Kättesaadav arvutivõrgus:
<http://www.springerlink.com/content/u0hx537660714513/> 1.05.2012.
4. **Huls, N., Jungmann, N., Niemeijer, B.** Can Voluntary Debt Settlement and Consumer Bankruptcy Coexist? The Development of Dutch Insolvency Law. – Niemi-Kiesiläinen, J., Ramsay, I., Whitford, W. (ed). Consumer Bankruptcy in Global Perspective. Oxford and Portland, Oregon, 2003.
5. **INSOL International. Consumer Debt Report** – Report on Findings and Recommendations (May 2001). – Kättesaadav arvutivõrgus:
www.insol.org/pdf/consdebt.pdf 1.05.2012.
6. **Jasper, M.C.** Individual Bankruptcy and restructuring. Second Edition. Oceana's Legal Almanac Series: Law for the Layperson. Oceana Publications. 2006.
7. **Juhkam, A., Ahi, K.** Isiklikud finantsid II – Millega peab laenamisel arvestama. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.tarkinvestor.ee/articles.php?idee=36> 1.05.2012.
8. **Kerstna-Vaks, K.** Kohtulik järelevalve ja selle seos pankrotimenetluse eesmärkidega. – Juridica 2005/IX.
9. **Kerstna-Vaks, K.** Pankrotikohtuniku mõtteid majanduskriisist, pankrotilainest, seadusloomest ja maksejõuetusmenetluse probleemidest – tagasisivaade 2009. aastale. Kohtute aastaraamat 2009.
10. **Kilborn, J. J.** LA RESPONSABILISATION DE L'ECONOMIE: WHAT THE UNITED STATES CAN LEARN FROM THE NEW FRENCH LAW ON CONSUMER OVERINDEBTEDNESS– Michigan Journal of International Law, vol. 26:619, 2005.

11. **Kilborn, J.** Twenty-Five Years of Consumer Bankruptcy in Continental Europe: Internalizing Negative Externalities and Humanizing Justice in Denmark. – Kättesaadav arvutivõrgus: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1419488 1.05.2012.
12. **Kilborn, J.** Twenty-Five Years of Consumer Bankruptcy in Continental Europe: Internalizing Negative Externalities and Humanizing Justice in Denmark (viidatud Fr. Bang Olsen, Social-retsepleje, Advokatbladet, nr 1, at 4 (1972)). – Kättesaadav arvutivõrgus: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1419488, 1.05.2012.
13. **Konkurentsiametiga kooskõlastatud soojuse piirhindad¹ (käibemaksuta) lõpptarbijatele.** Konkurentsiamet. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.konkurentsiamet.ee/?id=18308&highlight=Konkurentsiameti,kooskõlastatud,soojuse,piirhindade> 1.05.2012.
14. **Kõve, V.** Tsiviilvaidluste kohtuvälisest lahendamisest Eestis. - Juridica 2005/III.
15. **Laffranque, J.** Õigusaktide kodifitseerimise tähendusest ja vajadusest. Juridica 2002/IX.
16. **Luts, M.** Võtta kordki vabadust tõsiselt: Eesti eraõigusreform kui ajalooline ja humanitaristlik väljakutse. – Juridica 2003/IV.
17. **Meriküll, J.** Majapidamiste laenukäitumine krediitida taasutamise tingimustes. Eesti Panga Toimetised No 2/2012. - Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.eestipank.info/pub/et/dokumentid/publikatsioonid/seeriad/uuringud/_2012/_2_2012/index_wp212.html?ok=1 1.05.2012.
18. **Merusk, K.** jt. Õigusriigi printsiip ja normitehnika. Sihtasutus Eesti Õiguskeskus, 1999.
19. **Michal, K.** Austatud lugeja! .- Juridica 2011/V.
20. **Narits, R.** Kontinuiteet ja *actus contrarius* printsiip.- Juridica 1993/V.
21. **Niemi, J.** The Finnish Act on the Adjustment of the Debts of a Private individual. *Sine loco*. 2010. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.helsinki.fi/oikeustiede/omasivu/niemi/news/Debt%20Adjustment%20Law%20in%20Finland%20Niemi%202010.pdf> 1.05.2012.
22. **Niemi- Kiesiläinen, J.** Consumer bankruptcy in comparison: do we cure a market failure or a social problem? Osgoode hall Law Journal. Vol 37 nos 1&2.
23. **Niemi-Kiesiläinen, J., Henrikson, A.-S.** „Report on Legal Solutions to Debt Problems in Credit Societies“. esitatud Euroopa Nõukogule, Strasbourgis 11.10.2005. – Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdcj/CJSDEBT/CDCJ-BU_2005_11e%20rev.pdf 1.05.2012.

24. **Noordami, A.** Schuldsanering en goede trouw. Doctoral thesis's Debt Restructuring and Good Faith summary. Vrije University, Amsterdam 2006. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://bobwessels.nl/wordpress/wp-content/uploads/2007/11/summary.pdf> 1.05.2012.
25. **Reifner, U.** jt. Overindebtedness in European Consumer Law. Principles from 15 European States. Books on Demand GmbH, Norderstedt 2010.
26. **Siibak, K.** Vastutustundliku laenamise põhimõte. – Juridica 2009/X.
27. **Siibak, K.** Vastutustundliku laenamise põhimõte. – Juridica 2009/X. (viidatud J. B. Foster, F. Magdoff. The Great Financial Crisis. Causes and Consequences. New York: Monthly Review Press 2009).
28. **Trumm, A.** Vaesus kui sotsiaalne nähtus ja sotsiaalne probleem. Vaesus Eestis. Statistikaamet. Tallinn: Ofset OÜ veebruar 2010.
29. **Truuväli, E.-J.** jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 2. vlj. Tallinn: Juura 2008.
30. **Varul, P.** Võlgniku vastutus pankroti korral. – Juridica 2003/VII.
31. **Õunpuu, A.** Riigilõivu määrad tsiviilkohtumenetluses. – Juridica 2011/V.

Kasutatud välisriikide õigusaktid

32. **Asetus yksityishenkilön velkajärjestelystä 25.1.1993/58.** - Kättesaadav arvutivõrgus: www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19930058 1.05.2012.
33. **Laki tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävästä maksuista.** – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19930701?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=leimavero>, 1.05.2012.
34. **Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 25.1.1993/57.** – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19930057> 1.05.2012
35. **Oikeusministeriön asetus velallisen maksukyvyyn arvioinnin perusteista yksityishenkilön velkajärjestelyssä 30.3.2001/322.** – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010322?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=velkaj%C3%A4rjestelyst%C3%A4> 1.05.2012.
36. **Skuldsaneringslag.** – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://62.95.69.3/SFSdoc/06/060548.PDF>, 1.05.2012.

Kasutatud siseriiklikud õigusaktid

37. **Eesti Vabariigi põhiseadus.** – RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2.
38. **Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri.** VVm 22.12.2011 nr 180. – RT I, 29.12.2011, 228.
39. **Karistusregistri seadus.** – RT I 21.03.2011, 3.
40. **Karistusseadustik.** – RT I 2001,61,364 ... RT I 04.04.2012, 3.
41. **Pankrotiseadus.** – RT 1992, 31, 403 ... RT I 2003, 17, 95.
42. **Pankrotiseadus.** - RT I 2003, 17, 95 ... RT I, 29.06.2011, 14.
43. **Riigilõivuseadus.** - RT I 2010, 21, 17 ... RT I 02.03.2012, 10.
44. **Saneerimisseadus.** - RT I 2008, 53, 296.
45. **Tsiviilkohtumenetluse seadustik.** – RT I, 2005, 26,197 ... RT I, 28.12.2011, 44.
46. **Tsiviilseadustiku üldosa seadus.** – RT I 2002, 35, 216 ... RT I 06.12.2010, 12.
47. **Tulumaksuseadus.** – RT I 1999, 101, 903 ... RT I, 29.03.2012, 28.
48. **Täitemenetluse seadustik.** – RT I 2005,27,198 ... RT I 23.01.2011, 35.
49. **Võlaõigusseadus.** – RT I 2001,81,487 ... RT I 08.07.2011, 21.
50. **Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seadus.** – RT I, 06.12.2010, 1.

Kasutatud kohtupraktika

51. EK 2.09.2011, C-461/11, *Kazimierz Radziejewski vs Kronofogdemyndigheten i Stockholm*, eelotsusetaotlus.
52. HMKm 30.08.2011, 2-11-32099 (koopia autori valduses.)
53. HMKm 5.01.2012, 2-11-63782 (koopia autori valduses).
54. HMKm 27.02.2012, 2-11-40871.
55. PMKm 2.06.2011, 2-11-17781 (koopia autori valduses).
56. PMKm 17.06.2011, 2-11-22124 (koopia autori valduses).
57. PMKm 12.09.2011, 2-11-38327 (koopia autori valduses).
58. PMKm 13.09.2011, 2-11-24396 (koopia autori valduses).
59. TMKm 10.06.2011, 2-11-21804 (koopia autori valduses).
60. TMKm 13.07.2011, 2-11-29315 (koopia autori valduses).
61. TMKm 14.07.2011, 2-11-31809 (koopia autori valduses).
62. TMKm 22.08.2011, 2-11-31809 (koopia autori valduses).
63. TMKm 21.09.2011, 2-11-38724.

64. TMKm 7.11.2011, 2-11-51962 (koopia autori valduses).
65. TMKm 14.12.2011, 2-11-47461.
66. TMKm 7.02.2012, 2-11-46764.
67. TMK 2-11-62289.
68. TMK 2-11-63707.
69. TrtRnKm 12.04.2012, 2-12-11525.
70. VMKm 3.08.2011, 2-11-35363.
71. VMKm 26.11.2011, 2-11-38844.
72. RKKKo 3-1-1-49-11
73. RKHKo 3-3-1-95-06.
74. RKHKo 3-3-1-64-07.
75. RKHKo 3-3-1-80-08.
76. RKTKo 3-2-1-17-03.
77. RKTKo 3-2-1-42-10.
78. RKTKo 3-2-1-18-11.

Kasutatud muud allikad

79. **Asjaõigusseaduse** ja pankrotiseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri.
Kättesaadav arvutivõrgus:
http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=593SE&koosseis=11,
1.05.2012.
80. **Asjaõigusseaduse** ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. –
Kättesaadav arvutivõrgus:
http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=578SE&koosseis=11,
1.05.2012.
81. **Eesti Panga arvamus võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse kohta.** -
Kättesaadav arvutivõrgus:
<http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=1004095&u=20120229124139>, 1.05.2012.
82. **Eesti õigekeelsussõnaraamat 2006.** - Kättesaadav arvutivõrgus:
<http://www.eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=pankrot&F=M> 1.05.2012.

83. **Euroopa Komisjon. Euroopa Justiitsvõrgustik. Pankrott. Rootsi.** – Kätteaadav arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/bankruptcy/bankruptcy_swe_et.htm 1.05.2012.
84. **Euroopa Komisjon. Euroopa Justiitsvõrgustik. Pankrott. Soome.** – Kättesaadav arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/bankruptcy/bankruptcy_fin_et.htm 1.05.2012.
85. **Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud vorm.** – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:et:PDF> 1.05.2012.
86. **Eurostat.** - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tps00001&language=en> 1.05.2012.
87. **Justiitsministeeriumi arvamus võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse kohta.** - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=1004095&u=20120229124139>, 1.05.2012.
88. **Kas üleminek eurole põhjustas hinnatõusu?** Arusaamad ja tegelikkus. Euroopa Komisjon. - Kättesaadav arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication6796_et.pdf 1.05.2012.
89. **Kohtute Infosüsteemi statistika perioodi 5.04.2011-5.04.2012.a võlgade ümberkujundamise avalduse kohta** (koopia autori valduses).
90. **Kohtute Infosüsteemi statistika perioodi 26.12.2008-26.12.2009.a saneerimisavalduste kohta** (koopia autori valduses).
91. **Kuidas makseraksustes käituda?** - Kättesaadav arvutivõrgus: www.minuraha.ee/makseraskused 1.05.2012.
92. **Käibevara mõiste.** – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://mt.legaltext.ee/esterm/concept.asp?conceptID=13943&term=k%E4ibevara> 1.05.2012.
93. **Majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi arvamus võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse kohta.** - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=1004095&u=20120229124139>, 1.05.2012.
94. **Mattheus, Ü.** Riigikogu pressiteated 24.11.2009. - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?id=55469>, 1.05.2012.

95. **Ojakivi, M.** Pangaliit soovib kohustuslikku võlanõustamist. Eesti Päevaleht. - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.epl.ee/news/eesti/pangaliit-soovib-kohustuslikku-volanoustamist.d?id=51277585>, 1.05.2012.
96. **Paju, T.** (toim). Eri Klas päästis tütar Diana SMS-laenu orjusest. Õhtuleht. 25.08.2009. – Kättesaadav arvutivõrgus: www.ohtuleht.ee/343182. 1.05.2012.
97. **Population (1990).** - Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.nationmaster.com/graph/peo_pop-people-population&date=1990 1.05.2012.
98. **Rahandusministeerium.** Euroopa Komisjoni soovitusel finantseadmiste edendamiseks. – Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.fin.ee/public/communication_et.pdf 1.05.2012.
99. **Rahandusministeeriumi arvamus võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse kohta.** - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=1004095&u=20120229124139>, 1.05.2012.
100. **Rahapoliitika ja majandus.** Hetkeseis ja ettevaade. Nr 2/2011. - Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.eestipank.info/pub/et/dokumendid/publikatsioonid/seeriad/ylevaade/2011_02/rpy_211.pdf 1.05.2012.
101. **Rääsk, V.** Toorme hinnatõus ei ole järele andnud. - Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.eestipank.info/pub/et/press/Press/pressiteated/pt2011/_01/pt0107a?ok=1 1.05.2012.
102. **Saag, E.** Võlanõustaja tasuta abi saab tuleva sügiseni. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.tartumaa.ee/?op=body&id=12&prn=1&art=2891&cid=> 1.05.2012.
103. **Sikk, R.** Pihtimus: olen SMS-laenudega plindris. Eesti Päevaleht. 8.09.2008. – Kättesaadav arvutivõrgus: www.epl.ee/news/arvamus/rein-sikk-ole-sms-laenudega-plindris.d?id=51141381 1.05.2012.
104. **Sööt, M.** 8% Eesti täisealistest elanikest on viimase poole aasta jooksul kogunud raskusi laenumaksete tasumisel. Juuli 2009. GFK Custom Research Baltic. - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.gfk.lv/et/node/392>, 1.05.2012.
105. **Tänavsuu, T.** Pangad hoiavad julgelt laenuralli tuure üleval. Eesti Päevaleht. - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.epl.ee/news/eesti/pangad-hoiavad-julgelt-laenuralli-tuure-uleval.d?id=50994021>, 1.05.2012.
106. **Uusmaa kinnisvarabüroo.** – Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.uusmaa.ee/est/pages/kasulik-info/korduma-kiipuvad-kusimused/turg-ja-investeeringu/?&search%5Bservice_type%5D=1 1.05.2012.

107. **Vaher, K.-M.** Riigikogu stenogramm. - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=1289891100#pk7380>, 1.05.2012.
108. **Varul, P.** Paul Varul: pankrotikaitse seadus. E24. 03.06.2010. – Kättesaadav arvutivõrgus: www.e24.ee/271562/print/paul-varul-pankrotikaitse-seadus/ 1.05.2012.
109. **Varul, P., Kõve, V.** Kuidas päästa võlgnik pankroti kadalipust. Eesti Ekspress. 19.03.2010. - Kättesaadav arvutivõrgus: www.Ekspress.ee/news/paevauudised/majandus/kuidas-paasta-volgnik-pankroti-kadalipust.d?id=29853761 1.05.2012.
110. **Velkajärjestelyhakemus.** – Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.suomi.fi/suomifi/suomi/asioi_verkossa/lomakkeet/om_om17/index.html 1.05.2012.
111. **Võlanõustamine.** Sotsiaalministeerium. - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.sm.ee/tegevus/sotsiaalhoolekanne/kov-teenused/volanoustamine.html>, 1.05.2012.
112. **Võlanõustamine.** Tallinna Sotsiaaltöö Keskus. - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.swcenter.ee/volanoustajate-vastuvott>, 1.05.2012.
113. **Võlanõustamisteenus.** Sotsiaalministeerium - Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.sm.ee/tegevus/sotsiaalhoolekanne/noustamisteenused/volanoustamisteenus.html>, 12.03.2012.
114. **Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse eelnõu 743 SE III seletuskiri.** - Kättesaadav arvutivõrgus: [www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain&content_type=application/msword&file_id=1007328&file_name=VÕLAKAITSE EELNÕU SELETUSKIRI\(746\).doc&file_size=191488&mnsensk=743+SE&fd=2011-04-13](http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain&content_type=application/msword&file_id=1007328&file_name=VÕLAKAITSE EELNÕU SELETUSKIRI(746).doc&file_size=191488&mnsensk=743+SE&fd=2011-04-13) 1.05.2012.
115. **XI Riigikogu stenogramm VIII istungijärk teisipäev, 16. november 2010, kell 10:00.** – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=1004095&u=20120407172624> 1.05.2012.